

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Sotsiaalteaduskond

Õiguse instituut

Merily Mets

**PÕLVNEMISEST TULENEV ÜLALPIDAMISKOHUSTUS NING SELLE
MENETLUS KOHTUS**

Magistritöö

Juhendaja: Katrin Saar, MA

Kaasjuhendaja: lektor Kristi Joamets, MA

Tallinn 2014

Sisukord

Kasutatud lühendite loetelu	4
Sissejuhatus	5
1. Ülalpidamiskohustuse olemus ning õigustatud isikute ring	8
1.1 Lapse ülalpidamiskohustus.....	11
1.1.2 Alaealise isiku seaduslik esindaja.....	15
1.2 Abivajava alaneja või üleneja sugulase ülalpidamiskohustus	17
1.3 Ülalpidamiskohustusega seotud isikute järjestus	18
2. Ülalpidamiskohustuslaste kindlaksmääramise alused ja kord.....	21
2.1 Põlvnemise õiguslik tähendus ning selle kindlaksmääramine.....	23
2.1.1 Kunstlik viljastamine.....	24
2.1.2 Isaduse omaksvõtt	25
2.1.3 Bioloogilise põlvnemise tuvastamine DNA-uuringuga.....	27
2.2 Põlvnemise tuvastamine kohtus	28
2.3 Põlvnemise vaidlustamine	31
2.4 Isikust põlvnemise tuvastamine ja vanema kande vaidlustamine pärast isiku surma	33
3. Ülalpidamiskohustuse täitmine	36
3.1 Ülalpidamiskohustuste täitmise viis	40
3.2 Ülalpidamiskohustuse suurus	43
3.2.1 Seaduses sätestatud miinimumsummast väiksema elatise maksmine	47
3.2.2 Kohtuotsusega väljamõistetud elatise suuruse muutmine	51
3.3 Tagasiulatuva ülalpidamiskohustuse nõue	52
3.4 Ülalpidamiskohustusest vabastamine ja ülalpidamiskohustuse lõppemine	54
3.4.1. Asenduskohustus	56
3.5 Maksekäsu kiirmenetlus	58
3.6 Elatisabi	61
3.6.1 Elatisabi saaja kohustused	63
3.6.2 Elatisabi maksmise tagajärjel tekkinud nõude üleminek riigile	64
3.7 Ülalpidamiskohustustele kohaldatav õigus	65
4. Ülalpidamiskohustusi käsitlevate otsuste täitemehhanismid.....	68
4.1 Kohtutäiturite tegevus ülalpidamiskohustusi käsitlevate otsuste puhul	70
4.2 Ülalpidamiskohustusi käsitlevate otsuste rahvusvaheline tunnustamine ja täitmine	72
Kokkuvõte	75

Summary.....	80
Kasutatud allikate loetelu	83
Lisa 1 Väljavõte perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõust 546 SE I	90
Lisa 2 Elatisasjade statistika Eesti maakohtutes aastatel 2010-2013	92
Lisa 3 Elatisasjade statistika Eesti ringkonnakohtutes aastatel 2010-2013	93
Lisa 4 Maksekäsu avalduste läbivaatamise statistilised näitajad aastatel 2008-2013	94

Kasutatud lühendite loetelu

EIK	Euroopa Inimõiguste Kohus
EKEI	Eesti Kohtuekspertiisi Instituut
ElatisAS	Elatisabi seadus
KarS	Karistusseadustik
KTS	Kohtutäituri seadus
KVEKS	Kunstliku viljastamise ja embrüokaitse seadus
LaKS	Eesti Vabariigi lastekaitse seadus
PKS	Perekonnaseadus
PS	Põhiseadus
PKS 1995	Enne 2010.a. kehtinud perekonnaseadus
REÕS	Rahvusvahelise eraõiguse seadus
RLS	Riigilõivuseadus
RPKS	Riikliku pensionikindlustuse seadus
RKKKo	Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus
RKTKm	Riigikohtu tsiviilkolleegiumi määrus
RKTKo	Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus
TMS	Täitemenetluse seadustik
TsMS	Tsiviilkohtumenetluse seadustik
TsÜS	Tsiviilseadustiku üldosa seadus
VÕS	Võlaõigusseadus

Sissejuhatus

Tänapäeva kiirelt arenevas ja muutuvast ühiskonnas on väga oluline roll inimeste õigusteadvusel. Inimeste igakülgse heaolu ning õiguskuulekuse seisukohalt on õigussuhteid reguleerivate õigusnormide ja nende igapäevases elus rakendamise aluseks vajalik neid tunda ning teada. Õiguslik garanteeritus (õiguskindlus) peab tugevdama usaldust õiguskorra vastu ning selle all mõeldakse võimalikult heatasemelist õiguse realiseerimist selle rakendamise kaudu ja see eeldab omakorda, et õigus ise oleks kindel, selge ja ühetähenduslik¹. Perekonnaõiguses on õiguste ja kohustuste kandjaks eelkõige omavahel seotud perekonnaliikmed, kelle vahel tekkida võivate arusaamatuste, küsimuste ja vaidluste lahendamine võib kujuneda keeruliseks ja aeganõudvaks protsessiks. Kõikide õigussuhte poolte, eelkõige õigustatud isikute seisukohalt, on väga oluline osata enda õiguste eest seista ning vajadusel korrektselt, seadustest tulenevatel alustel ja korras pöörduda kohtu poole.

Perekonnaõigusliku iseloomuga on õigussuhe siis, kui selle tekkimise aluseks on põlvnemine või perekond². Põlvnemisest tuleneva ülalpidamiskohuse õigustatud ning kohustatud isikud on omavahel perekonnaõiguslikes õigussuhetes ning käesoleva magistritöö autori arvates on eelnimetatud teemaga seoses lahendamata ja reguleerimata hulk menetluslikke probleeme ja küsimusi. Vaidlused ülalpidamiskohustuse olemasolu, suuruse ja sellest tekkivate kohustuste üle on aktuaalsed olnud minevikus, on praegu ja ilmselt ka tulevikus.

Põlvnemisest tuleneva ülalpidamiskohustuse all saab analüüsida otseses suguluses olevate perekonnaliikmete õigusi ja kohustusi. Ülalpidamiskohustus saab tekkida nii lapselt vanemale kui vanemalt lapsele. Seoses sellega, et tegemist on perekonnaasjadega, võib harmoonilistes peresuhetes olevatele inimestele tunduda seesugused probleemid võõrad, vastuvõetamatud. Väga paljud perekonnad on aga purunenud, suhted lagunened ning otsitakse võimalusi oma õiguste ja huvide kaitseks.

Vaidluste tekkimisel on osapooltele kõige vähem aega ning ressursse nõudvam viis vaidluste lahendamiseks poolte omavaheline kokkulepe, kompromiss. Kompromiss nõuab mõlemapoolset vastutulekut, mõistlikkust, usaldust ning kindlustunnet. Purunenud perekonnasuhetes võivad

---

¹ Narits, R. Õiguse entsüklopeedia (2., täiendatud ja parandatud trükk). Tallinn: Juura 2007, lk 35.

² Uusen-Nacke, T. Göttig, T. Perekonnaõiguse seosed teiste tsiviilõiguste valdkondadega – Juridica 2010, nr 2, lk 86.

eelnimetatud kompromissi alused ära langeda ning pöördutakse abi saamiseks kohtu poole. Kohtu poole pöördudes tuleb aga järgida teatud kindlaid protseduurireegleid, mis on seaduses sätestatud ja millest oleneb lõplahenduse efektiivsus. Seega on käesoleva magistritöö hüpoteesiks: kas põlvnemisest tulenevat ülalpidamist saama õigustatud isikute, eelkõige alaealiste laste huvid on kehtiva regulatsiooni alusel piisavalt kaitstud.

Käesoleva magistritöö eesmärk on analüüsida põlvnemisest tuleneva ülalpidamiskohustuse õiguslikku regulatsiooni, hinnata kehtivate ülalpidamiskohustust puudutavate normide piisavust, analüüsida, kuidas ja kelle vahel ülalpidamiskohustus tekib, kui efektiivselt ning millistel alustel ja korras on võimalik põlvnemisest tulenevat ülalpidamiskohustust saama õigustatud isiku huve kohtus kaitsta. Magistritöös kasutatakse analüütilist, vähemal määral võrdlevat ja ajaloolist meetodit.

Põlvnemisest tulenevad ülalpidamiskohustust käsitlevad teemad on käesoleva magistritöö raames jagatud neljaks peatükiks. Magistritöö esimene osa selgitab ülalpidamiskohustuse õiguslikku olemust, ülalpidamist saama õigustatud ja ülalpidamist andma kohustatud isikute ringi ning järjestust. Järgmisena annab magistritöö ülevaate ülalpidamiskohustuslaste kindlaksmääramist, selle alustest ning korrast. Põlvnemisest tulenev ülalpidamiskohustus tekib otseses suguluses olevate inimeste vahel. Probleemid põlvnemisega tekivad siis, kui üks pooltest ei tunnista oma sugulust või kui soovitakse seda vaidlustada. Seadusandja on siinkohal sätestanud kindlad õiguslikud alused, tähtajad ja korra, mil viisil on võimalik suguluse kohta tehtud kannet rahvastikuregistris muuta või selle puudumisel vajalik kanne luua.

Käesoleva magistritöö kolmas osa analüüsib ülalpidamiskohustuse täitmisega seotud regulatsiooni, ülalpidamiskohustuste täitmise viisi, suurust ning ülalpidamiskohustuste lõppemist ning ülalpidamisest vabastamist. Põlvnemisest tulenevat ülalpidamist saama õigustatud isiku huvide tagamise eesmärgil on võimalik esitada kohtule hagiavaldus, maksekäsu kiirmenetluse avaldus ning Sotsiaalkindlustusametile elatisabi taotlus. Õigustatud isikute ülalpidamisega seotud huvide kaitseks on maksekäsu kiirmenetlus kiireim ja lihtsaim viis kohtu kaudu elatist nõuda. Ülalpidamiskohustuse tagamiseks kohtumenetluse ajaks on võimalik õigustatud isikul esitada elatisabi taotlus, mis tagab õigustatud isikule riigipoolse kaitse ülalpidamise saamiseks.

Praktikas tekivad ülalpidamiskohustuse täitmisega probleemid juhul, kui ülalpidamiskohustuslane ülalpidamist saama õigustatud isikule elatist ei maksa. Õigustatud isikul

on õigus pöörduda kohtu poole, kuid isegi seejärel võivad tekkida probleemid jõustunud kohtuotsuse täitmisega. Magistritöö neljas osa analüüsib kohtulahendite täitemehhanisme Eestis ning ülalpidamisasjades tehtud kohtulahendite rahvusvahelist tunnustamist ja täitmist.

Magistritöö allikadena kasutatakse Eesti Vabariigi õigusakte, rahvusvahelisi õigusakte, erialakirjandust, teadusartikleid, Eesti kohtupraktikat ning vähemal määral Euroopa Liidu kohtupraktikat. Igas õiguskorras esineb lünkasid. Positiivne õigus kui inimloomingu resultaat ei saa kunagi olla lõpetatud süsteem.³ Käesoleva magistritöö eesmärgist lähtuvalt analüüsib autor põlvnemisest tulenevate ülalpidamiskohustustega seotud õiguslike vaidluste olemust, toob välja kesksed õiguslikud probleemid ning pakub välja võimalikud ettepanekud, lahendusviisid õiguslike lünkade täitmiseks ja tekkinud olukorra muutmiseks.

---

³ Narits, R. Õiguse entsüklopeedia (2., täiendatud ja parandatud trükk). Tallinn: Juura 2007, lk 161.

1. Ülalpidamiskohustuse olemus ning õigustatud isikute ring

Tsiviilõiguses on vanemate ja laste vahelised õiguslikud suhted reguleeritud peamiselt perekonnaseaduses⁴ (edaspidi PKS). Reguleeritakse õigustatud ja kohustatud isikute perekondlikest küsimustest, probleemidest ning vaidlustest tulenevaid erinevaid õigussuhteid. Käesoleva magistritöö raames analüüsib töö autor perekonnaõiguses tekkivaid probleeme ülalpidamist saama õigustatud isikute ja ülalpidamist andma kohustatud isikute vahel. Ülalpidamiskohustustega seonduvate probleemide analüüsimiseks on eelkõige vajalik tuua välja ülalpidamiskohustuse olemus ning ülalpidamist saama õigustatud isikute ring.

Ülalpidamisasi on defineeritud tsiviilkohtumenetluse seadustikus⁵ (edaspidi TsMS). TsMS § 103 lg 4 teise lause kohaselt on ülalpidamisasi tsiviilasi, kus lahendatakse hagi, mille esemeks on nõue: seadusest tuleneva vanema ülalpidamiskohustuse täitmiseks alaealise lapse suhtes, vanematevahelise ülalpidamiskohustuse täitmiseks, abikaasadevahelise ülalpidamiskohustuse täitmiseks, seadusest tuleneva muu ülalpidamiskohustuse täitmiseks. Ülalpidamiskohustus on seega tekkinud ülalpidamise õigussuhtest, kus üheks pooleks on õigustatud isik ja teiseks pooleks kohustatud isik. Ülalpidamissuhte sisuks on õigustatud isiku õigus ülalpidamist saada ning kohustatud isiku kohustus ülalpidamist anda. Käesolev magistritöö hõlmab endas ainult põlvnemisest tuleneva ülalpidamiskohustuse käsitlemist, abikaasadevahelisi ülalpidamiskohustusi ei käsitleta.

Lapse õiguste konventsiooni⁶, mis jõustus Eesti suhtes 20. novembril 1991.a, artikkel 18 kohaselt rakendavad osalisriigid kõik jõupingutused kindlustamaks selle põhimõtte tunnustamist, et mõlemad vanemad vastutavad ühiselt lapse kasvatamise ja arendamise eest. Vanemad on põhirolli kandjad lapse kasvatamisel ja väga oluline on vanemate käitumine lapse huvidest lähtuvalt ning neid igakülgelt arvestades. Eesti Vabariigi põhiseaduse⁷ (edaspidi PS) § 27 lg 3 kohaselt on vanematel õigus ja kohustus kasvatada oma lapsi ja hoolitseda nende eest. Sellest tulenevalt tekib lastel õigus olla vanemate poolt kasvatatud ning vanematel oma laste suhtes hoolitsemise ja ülalpidamise kohustus, millistest tuleb igakülgelt juhendada lapse kasvatamise protsessis. Aastakümneid on rahvusvaheliselt tähtsad organisatsioonid tegelenud

---

⁴ PKS. RT I, 27.06.2012, 12

⁵ TsMS. RT I, 13.03.2014, 100

⁶ Lapse õiguste konventsioon. RT II 1996, 16, 56

⁷ PS. RT I, 27.04.2011, 2

perekonnaõiguse probleemidega, täpsemalt öeldes vanemate vastutusega, et parandada lapse õiguslikku positsiooni⁸.

Vanemate kohustus hoolitseda oma laste eest hõlmab endas ka lapse ülalpidamiskohustust mõlema vanema poolt. Vanemlikke kohustusi võib defineerida kui „grupp funktsionaalseid võimeid“, mis on mõlemale vanemale seadusega omistatud, et nad saaksid võrdselt oma lapse eest hoolitseda⁹. Ülalpidamisega seotud vaidlused algavad tavaliselt juhul, mil lapse vanemad on otsustanud ühise perekondliku kooselu lõpetada ning mille tagajärjel omavaheline suhtlus muutub keeruliseks ning emotsionaalseks. Perekondlikult koos elades võivad ülalpidamise aluseks olevad kohustused tunduda kõikidele pereliikmetele iseenesest mõistetavad ning loomulikud, seega üldjuhul hakkavad probleemid ülalpidamiskohustuse täitmise küsimuses tekkima siis, kui vanemad enam koos ei ela. Sellisel juhul tuleb lähtuda lapse huvidest ning juhtudel, mil vanem ei hoolitse lapse ülalpidamise eest vabatahtlikult ning vanematevahelised läbirääkimised lapse ülalpidamist puudutavates küsimustes ei ole tulemusteni viinud, tuleb pöörduda ülalpidamist saama õigustatud isiku huvide kaitseks kohtu poole.

„Ülalpidamiskohustus“ võib tuleneda nii seadusest kui tehingust. Seadusest tulenevaks ülalpidamiskohustuseks on esmajoones perekonnaseadusest tulenevad elatise maksmise kohustused, millest olulisim on vanema kohustus maksta elatist oma alaealisele lapsele. Tehingulisena võib ülalpidamiskohustus tuleneda esmajoones ülalpidamislepingust [võlaõigusseadus¹⁰ (edaspidi VÕS) § 527] või kinkelepingust (VÕS 265), aga ka nt abielu lahutamisel sõlmitavast kokkuleppest (PKS § 100 lg 3).¹¹

Riik peaks olema kaasatud ülalpidamiskohustuste täitmisprotsessi, mitte julgustama vanemaid omavahel elatise küsimustes läbi rääkima ning riik peaks kindlaks määrama summa, mida lapsevanemad oma lapse toetuseks maksavad¹². Magistritöö autor leiab, et perekondlikud küsimused on delikaatsed ning esimese võimalusena peaksid osapooled proovima omavaheliste

---

⁸ Boele-Woelki, K. Common Core and Better Law in European Family Law. Oxford: Intersentia 2005, lk 142.

⁹ Martins, R. Parental responsibilities *versus* the progressive autonomy of the child and the adolescent - Perspectives for the Unification and Harmonisation of Family Law in Europe (Toim. Boele-Woelki, K.). Oxford: Intersentia, 2003, lk 368.

¹⁰ VÕS. RT I, 29.11.2013, 4

¹¹ Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M. TsÜS § 154 - Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2010, lk 494.

¹² Bryson, C. Ellmann, I. M. McKay, S. Miles, J. Child Maintenance: How much should the state require fathers to pay when families separate? – Family Law, June 15, 2013.

läbirääkimiste tulemusena jõuda kõiki rahuldava lahenduse, kompromissini. Iga last ja ülalpidamiskohustust puudutav juhtum nõuab rahulikku ja personaalset lähenemist, et perekonnasisesed, nii vanemate omavahelised, kui ka vanema ja lapse vahelised suhted, püsiksid võimalikult heade ja tugevatena. Omavaheliste läbirääkimiste ja kokkulepete tulemusena on võimalik saavutada kiiremaid, kõigi osapoolte huve arvestavaid tulemusi. Ülalpidamine eeldab lapsele eluks, kasvuks ja arenguks tehtavaid vajalikke rahalisi panuseid, mille suurust ja võimalusi peavad hindama osapooled. Kokkuleppele jõudmine ei välista ega piira õigustatud isiku seadusest tulenevat õigust esitada hagi elatise nõudes kohtule.

Juhtudel, mil osapoolte vahelised läbirääkimised ebaõnnestuvad, tuleb ülalpidamist saama õigustatud isikul pöörduda oma õiguste kaitseks kohtu poole. Õigustatud isikute huvide kaitsmisel tuleb lähtuda kehtivatest seadustest ning nendes sätestatud õigusnormidest. Ülalpidamiskohustusi puudutav regulatsioon on Eestis sätestatud PKS-s, TsMS-s, elatisabi seaduses¹³ (edaspidi ElatisAS) ning vähemal määral leiab puudutavat teistest seadustest. Vastavate õigusnormide rakendamisel on väga oluline õigusnormi selgus, lihtsus ja täpsus¹⁴. Ülalpidamiskohustusi puudutavate vaidluste tekkimisel tuleb lähtuda kehtivas seaduses sätestatud ülalpidamist saama õigustatud isiku õigustest ning ülalpidamist andma kohustatud isiku õigustest ja kohustustest. Eestis kehtiva ülalpidamist puudutava regulatsiooni kohaselt on poolte vahel kokkuleppe mittesaavutamisel võimalus pöörduda kohtu poole, et oma õiguste eest seista ning ülalpidamist kohustatud isikult saada.

Kohtuotsuste sisu peegeldab tavaliselt seaduses sätestatu formuleerimist, mitte kohtuniku poolt individualiseeritud otsustust¹⁵ - magistritöö autori arvates on õiglane ja kõigi osapoolte huvisid, võimalusi ja kohustusi arvestav osapoolte omavaheline kokkulepe ülalpidamiskohustuse täitmiseks efektiivsem, täidetavam ja parem lahendus kui riigi sekkumine perekondlikku vaidlusse ja selle tulemusel väljastatud kohtuotsus.

Tihti esineb olukordi, mil ei tajuta, et inimese tugevus seisnebki selles, et osatakse õigel ajal jõuda kompromissini. Seejuures ei tohiks kompromiss olla matemaatiline kesktee, vaid mõlema

---

¹³ ElatisAS. RT I, 06.12.2012, 6

¹⁴ Narits, R. Õiguse entsüklopeedia. Tallinn: Juura 2007, lk 133. Õigusnormid kujutavad endast kirjalikus vormis esitatud käitumis- või otsustamisreegleid. *Ius scriptum* põhimõttest lähtudes sisalduvad õigusnormid õigusallikates. Ühe või teise reguleerimise edukus sõltub sellest, kui täpselt ja arusaadavalt on õiguses endas määratletud, millal ja kuidas õigusnormist tulenevaid nõudeid realiseerida.

¹⁵ Ellmann, I. M., Braver, S. L., MacCoun, R. Abstract Principles and Concrete Cases in Intuitive Lawmaking, Law and human Behavior – Social Science Research Network, 2011.

poole vajadusi ja võimalusi arvestav lahendus. Võimalik, et suhtumine muutub põlvkondade vahetuse ning vaidluste kohtuvälise lahendamise teadlikkuse paranemisega.¹⁶

Efektne süsteem lapsele elatise saamiseks on oluline kõigile osapooltele. Toimiv süsteem on väga tähtis just lastele, kes on sündinud vanemate vabaabielust aga ka lastele, kelle vanemad on lahutatud. Elatise maksmise tagamine on muutunud üsna agressiivseks ja tihti kaasatakse vaidlustesse kohtusüsteem. Riikides peaksid olema kohtulikud järelevalve asutused või ametnikud, kes peaksid elatise maksmise üle järelevalvemenetlust.¹⁷ Eestis on võimalik elatist saada õigustatud isikul pöörduda kohtutäituri poole juhul, kui on olemas jõustunud kohtuotsus elatise väljamõistmiseks, mida elatist maksuma kohustatud isik täitma ei ole asunud.

Lapse kasvatamine nõuab suurt panust. Vanemad peavad oma isiklikud huvid siduma lapse huvidega ja lapse kasvatamine sünnist kuni täisealiseks saamiseni nõuab suurt rahalist vastutust. Rahaliselt on raske isegi materiaalselt kindlustatud ning perena kooselavatel inimestel, eriti problemaatilised on aga juhud, mil lapse vanemad on lahutatud või elavad eraldi peredes. Ükski elatise väljamõistmise süsteem ei saa kindlustada, et laps, kes on kasvanud mõlema vanemaga perekonnas, on samal majanduslikul positsioonil, kui laps, kes on kasvanud lahutatud perekonnas.¹⁸

Ülalpidamiskohustus on eeltoodut arvestades isiku õigus saada ülalpidamist kohustatud isikult. Ülalpidamiskohustus hõlmab ühe isiku kohustust ülal pidada isikut, kellel ei ole võimalik end ise ülal pidada tulenevalt oma alaealisusest või muudest asjaoludest, millest lähtuvalt ei ole õigustatud isik suuteline iseseisvalt majanduslikult toime tulema. Seega on ülalpidamissuhte osapoolteks eelkõige isikud, kes on omavahel otsejoones sugulased.

1.1 Lapse ülalpidamiskohustus

PKS § 97 alusel on ülalpidamist saada õigustatud alaealine laps ning laps, kes täisealiseks saanuna jätkab põhi- või keskkooli omandamist põhikoolis, gümnaasiumis või

---

¹⁶ Nurmela, I., Põldvere, P-M. Vaidluste efektiivne kohtuvälise lahendamine – Juridica 2014, nr 1, lk 16.

¹⁷ Ryznar, M. Two direct rights of action in child support enforcement – Catholic University Law Review, 2013/62 CATHULR 1007.

¹⁸ Walsh, T. J. The rise and fall of an archetype: revisions to the „Wisconsin Model“ child support guidelines – University of Memphis Law Review, 2006/36 UMPSLR 1013.

kutseõppeasutuses, kuid mitte kauem kui 21-aastaseks saamiseni ning muu abivajav alaneja või üleneja sugulane, kes ei ole võimeline ennast ise ülal pidama. Eelmainitud sätte eesmärgiks on vanematepoolne lapse toetamine seni, kuni laps alustab iseseisvat elu. Täiskasvanud, ülikoolis õppiva lapse ülalpidamiseks kohustust ei ole¹⁹. Lapsel on õigus nõuda PKS § 97 p 2 alusel ülalpidamist, kui ta õpib selles sättes nimetatud ühes õppeasutuses ja saab õppimise ajal täisealiseks²⁰.

Paljud tänapäeva noortest on peale keskkooli lõpetamist, olles alles täiskasvanuikka jõudnud, otsustanud õppima minna ülikooli. PKS-s on reguleeritud lapse õigus saada ülalpidamist kuni 21-aastaseks saamiseni, kuid seda juhul, kui laps ei õpi ülikoolis, vaid omandab haridust põhikoolis, gümnaasiumis või kutseõppekeskuses. Arvestades seaduses sätestatud vanuselist piiri, peaksid vanemad tegelikult ülal pidama ka peale keskkooli kõrgkooli suunduvat last, kes ei ole veel 21-aastaseks saanud. Iseseisva elu alustamine ülikooli minnes algab järk-järgult ning tuues näiteks 19-aastase äsja gümnaasiumi lõpetanud noore inimese, on tal keeruline õpingute kõrvalt ennast ise ülal pidada, olles sunnitud selleks tööle minema, mis jätab aga hariduse tahaplaanile.

Üleminek noorukieast täiskasvanuikka, mil tuleb ise majanduslikult hakkama saada, võtab tänapäeval erinevate majanduslike ja sotsiaalsete tegurite tõttu palju kauem aega kui varasemalt. Seega eeldus, et lapsed saavad täiskasvanuikka jõudes vanematest rahaliselt sõltumatuks, on äärmiselt ebarealistlik ja seega peaks rahaliselt toetama ka neid täiskasvanuikka jõudnud lapsi, kes ei ole veel majanduslikult iseseisvad.²¹ Samas tuleb arvestada ka asjaolu, et kuigi põlvkondade vahelised kohustused peavad olema olemas, tuleks ka isikuid motiveerida omama perekondlikku ja isiklikku sõltumatust²².

Magistritöö autori seisukohalt peaks täiendama ülalpidamist saama õigustatud isikute kohta PKS §-s 97 sätestatu selliselt, et ülalpidamist oleks saama õigustatud ka laps, kes täisealiseks saanuna asub õppima kõrgkooli, kuid mitte kauem 21-aastaseks saamiseni.

---

¹⁹ Kalmet, T., Mõistlik, P. International Encyclopaedia of Laws. Family and Succession Law. Estonia: Kluwer Law International 2009, lk 112.

²⁰ RKTko, 3-2-1-192-13

²¹ Goldfarb, S. F. Who pays for the „boomerang generation“?: A legal perspective on financial support for young adults – Harvard Journal of Law & Gender 2014/37 HVJLG 45.

²² Stępienń-Sporek, A. Shild support for adult children - Quinnipiac Law Review 2012/30 QUINLR 359.

Laste õigused on reguleeritud Eesti Vabariigi lastekaitse seaduses²³ (edaspidi LaKS), mille § 8 sätestab, et igal lapsel on sünnipärane õigus elule, tervisele, arengule, tööle ja heaolule. LaKS § 10 kohaselt on lastel võrdne õigus saada abi ja hooldust ning areneda. Eeltoodu alusel tuleb kõiki lapsi kõikide inimeste poolt kohelda võrdselt ning sõltumata ükskõik millistest teguritest, faktoritest ja asjaoludest, mis neid puudutavad. Eeltoodu alusel ning lähtudes LaKS § 26 on ühtmoodi võrdsed ja tuleb üheselt kohelda neid lapsi, kes kasvavad täisväärtuslikus, mõlema vanemaga perekonnas, kui ka neid lapsi, kes elavad ainult ühe vanemaga. Laste huvid peavad alati olema kaitstud ja esikohale seatud²⁴. Ülalpidamiskohustuste aspektist on äärmiselt oluline, et vanemad tunnustaksid laste huve ning olenemata olukorrast, seaksid alati laste huvid kõrgemale enda omadest.

Magistritöö autori seisukohalt on ülalpidamisküsimuste puhul prioriteetsed alaealisi lapsi ja seaduses sätestatud alustel ka täisealiseks saanud lapsi puudutavad küsimused ja probleemid, sest laste huvidest lähtuvalt on oluline, et kohustatud isikud mõistaksid ja teadvustaksid endale neil lasuvat kohustust ja vastutust. Lapse õiguste konventsiooni artikkel 3 punkt 1 kohaselt tuleb igasugustes lapsi puudutavates ettevõtmistes, riiklike või erasotsiaalhoolekandeametite, kohtute, täidesaatvate või seadusandlike organite poolt, esikohale seada lapse huvid. Sama artikli punkt 2 kohaselt seavad osalisriigid eesmärgiks tagada lapsele tema heaoluks vajalik kaitse ja hooldus, arvestades tema vanemate, seaduslike hooldajate või teiste tema eest seaduslikult vastutavate isikute õigusi ja kohustusi, kasutades selleks kõiki vastavaid seadusandlikke ja administratiivmeetmeid. Sellest tuleneb, et laste õiguste kaitseks vajalike eesmärkide saavutamiseks tuleb kohustatud isikute õigusi võtta arvesse, kuid laste huvid peavad olema prioriteetsed.

Lapse õiguste konventsiooni artikkel 18 kohaselt rakendavad osalisriigid kõik jõupingutused kindlustamaks selle põhimõtte tunnustamist, et mõlemad vanemad vastutavad ühiselt lapse üleskasvatamise ja arendamise eest. Vanematel või teatud juhtudel seaduslikel hooldajatel lasub esmane vastutus lapse üleskasvatamisel ja arendamisel. Ülalpidamiskohustus hõlmabki endast kohustatud isikute ülesannet tagada ülalpidamist saama õigustatud isiku täisväärtuslik elu.

Vanema kohustused ja alaealise lapse õigused ülalpidamiseks tulenevad PKS § 96 ja § 97 punktist 1. Viidatud sätete alusel tekib vanema ja alaealise lapse vahel võlasuhe, millest tuleneb

---

²³ LaKS. RT I, 13.12.2013, 12

²⁴ LaKS § 3

vanema kohustus last ülal pidada ning lapse õigus nõuda igal ajal kuni täisealiseks saamiseni vanemalt selle kohustuse täitmist²⁵. Lapsel on seega igal hetkel, mil ülalpidamiskohustuse täitmist kohustatud isiku poolt ei ole üldse toimunud või on see olnud väga ebaregulaarne, pöörduda oma õiguste kaitseks kohtu poole. Kuigi tavapärase võlasuhte puhul saab võlausaldaja nõuda võlgnikult eelkõige kõigi sissenõutavaks muutunud kohustuste täitmist, on ülalpidamiskohustuse täitmise nõudeõigus ülalpidamishõude eripära ja eesmärgi tõttu sissenõutavaks muutunud kohustuste osas oluliselt piiratud²⁶.

Riigikogule esitati²⁷ perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu²⁸, mille seletuskirja²⁹ kohaselt täiendatakse PKS § 96 toomaks selgelt välja üldpõhimõtte, et vanematevahelised hooldusõiguse muudatused lapse kasvatamise suhtes ülalpidamist ei mõjuta. Magistritöö autori seisukohalt on inimeste õigusteadlikkuse seisukohalt neid puudutavate sätete regulatsioonide täpsus oluline ja vajalik. Praktikas on vanemate ühise hooldusõiguse küsimustes esinenud palju vaidlusi, mille tulemusel muudetakse vanemate hooldusõigust oma lapse suhtes, kuid see, millisel määral vanem oma hooldusõigust teostab, ei oma puutumust põlvnemisest tuleneva ülalpidamiskohustusega.

Juhised ja suunised, mis puudutavad lapsele elatise maksmist, peavad olema konstrueeritud lähtudes tulemustest, mida nad toovad. Ettenähtud summad lapsele elatise maksmiseks peaksid kujunema selle järgi, milline on õige tasakaal lapse vajaduste ja vanema prioriteetide ning võimaluste vahel.³⁰ Seoses vanemate võimaluste ja laste vajaduste erinevusega on siiski seaduses sätestatud ülalpidamiskohustuse alampiir, mis tagab ülalpidamist saama õigustatud isiku kõige primaarsemad eluks vajalikud vajadused. Eelnimetatu tuleneb ka lapse õiguste konventsiooni artikkel 27 punktist 2, mille kohaselt vanema (te) või teiste lapse eest vastutavate isikute esmane

---

²⁵ RKTko, 3-2-1-136-13

²⁶ RKTko, 3-2-1-136-13

²⁷ Perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu on 16.04.2014.a. seisuga Riigikogu täiskogu päevakorrast välja arvatud ning määratud muudatusettepanekute esitamiseks tähtjad.

²⁸ Käesoleva töö Lisas 1 on välja toodud autoripoolne väljavõte perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu nendest muudatustest, mis on seotud ka käesoleva magistritööga.

²⁹ Vabariigi Valitsus. Seletuskiri perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu 546 SE juurde. www.riigikogu.ee/?op=ems&page=eelnou&eid=be809fb2-34b3-4079-aa84-807c020db2b4& (02.05.2014)

³⁰ Ellmann, I. M., Ellmann, T. The theory of child support – Harvard Journal on Legislation, 2008/45 HVJL 107.

kohustus on tagada vastavalt oma võimetele ja rahalistele võimalustele lapse arenguks vajalikud elutingimused.

Lapse õiguste konventsiooni artikkel 27 punktiga 4 kooskõlas on laste õiguste kaitse ülalpidamisküsimustes rahvusvahelise tähtsusega ja tuleb rakendada kõiki vastavaid abinõusid, et tagada lapse ülalpidamine tema vanemate või teiste lapse eest materiaalselt vastutust kandvate isikute poolt nii osalisriigis kui ka välismaal. Erilist rõhku tuleb asetada olukorrale, mil lapse eest materiaalselt vastutav isik ei ela lapsega samas riigis ja ülalpidamist saama õigustatud isiku huvid võivad jääda tahaplaanile. Sellisel juhul aitavad osalisriigid kaasa nii ühinemisele rahvusvaheliste kokkulepetega või selliste lepete sõlmimisele kui ka muude kohaste korralduste tegemisele.

Lapse ülalpidamiskulude arvutamise meetodika lõppraporti³¹ kohaselt tähendab lapse ülalpidamiskulu rahasummat, mis on vajalik lapse üles kasvatamiseks sotsiaalselt vastuvõetava elukvaliteedi juures. Vastuvõetav elukvaliteet tähendab inimese individuaalset normaalseks äraelamiseks vajalikku tingimuste, asjade, teenuse ja muude materiaalsete hüviste komplekti.

Alaealine laps on ülalpidamist saama õigustatud isikute hulgas esikohal. Täisealiseks saanud lapse ülalpidamiskohustus on vanematel oma õppiva lapse suhtes, kuid mitte kauem kui tema 21-aastaseks saamiseni. Magistritöö autori seisukohalt oleks oluline tagada ülalpidamine ka kõrgkoolis õppiva kuni 21-aastase lapse suhtes, kes ei ole veel majanduslikult iseseisev. Seega ülalpidamist saama õigustatud isikute huvide kaitse oleks tagatud kuni laste saamisel 21-aastaseks saamiseni eeldusel, et nad väärtustavad teadmisi ja omandavad või on asunud omandama haridust.

1.1.2 Alaealise isiku seaduslik esindaja

Väga oluline roll ülalpidamisi puudutavate küsimuste, vaidluste, probleemide lahendamisel on alaealise lapse esindajal, kes tema õiguste eest seisab ning neid kaitseb. Alaealise lapse puhul on

---

³¹ Lapse ülalpidamiskulude arvutamise meetodika uuendamine ja analüüs. Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuuringute keskus RAKE lõppraport, 2013. www.ec.ut.ee/sites/default/files/ec/lapse_ualpidamiskulud_lopparuanne_dets2013.pdf (10.04.2014)

tegemist piiratud teovõimega isikuga tsiviilseadustiku üldosa seaduse³² (edaspidi TsÜS) § 8 lg 2 mõttes ning sellest tulenevalt ei suuda ta iseseisvalt ja kehtvalt oma tegudest aru saada või neid juhtida. Enne 2010. aastat kehtinud PKS (edaspidi PKS 1995) kohaselt tuli elatisenõudega kohtu poole pöördudes märkida hagejaks lapse seaduslik esindaja, kuid PKS muudatusega pärast eelmainitud aastat lahendatakse kohtus haginõudeid, milles hagejaks peab olema ülalpidamist saama õigustatud isik. Eeltoodut arvestades ja TsMS §-ga 202 kooskõlas ei oma alaealine oma piiratud teovõime tõttu tsiviilkohtumenetlusteovõimet ning tema seaduslik esindaja teostab tema nimel tsiviilmenetlusõigusi ja täidab tsiviilmenetluskohustusi.

Seadusest tulenevalt on alaealise lapse seaduslikuks esindajaks tema vanem. TsÜS § 117 lg 1 kohaselt on esindusõigus õiguste kogum, mille piires esindaja saab tegutseda esindatava nimel. Ülalpidamiskohustusega seoses on alaealise isiku seadusjärgsel esindajal väga suur roll, sest just nimelt tema tegevus ning oskus, võime ja tahe kaitsta alaealise isiku õigustatud huvi elatist saada, võib saada otsustavaks ülalpidamiskohustust käsitlevate vaidluste korral. Alaealise lapse seadusjärgne esindusõigus on automaatne³³ - mil esindusõigus tekib lapse sünniga ning esindusõiguse olemasoluks tõendamiseks piisab lapse sünnitõendi esitamisest.

Arvestades, et igal lapsel on eeldatavalt kaks vanemat, kellel on lapse suhtes ühine hooldusõigus, on vanematel PKS §-st 120 tulenevalt ka lapse ühine esindusõigus, mis ei piira aga PKS § 120 lõikega 4 kooskõlas last kasvataval vanemal teise hooldusõigusliku vanema vastu esitada hagi lapsele ülalpidamise väljamõistmiseks. Juhtudel, mil lapse kummalgi vanemal ei ole tema esindusõigust või kui lapse päritolu ei ole võimalik kindlaks teha, määratakse lapse õiguste eest seisma PKS § 171 lõikega 1 kooskõlas eestkostja. Esindusõigust ei ole vanematel ka siis, kui isikuhooldusõigus on neilt ära võetud (PKS § 135) ning piiratud esindusõigus on lapse vanematel juhul, kui laps on antud kasuperekonda ning sellisel juhul on lapse hoolduse osas üleantud õiguste ulatuses kasuvanematel erieestkostja õigused ja kohustused (PKS § 122)³⁴.

Alaealise isiku seaduslikul esindajal on kohustus kaitsta igati oma esindatava õigusi ja huve ning arvestada tuleb eelkõige sellega, et alaealisel ei ole võimalik alati ja igati oma õiguste eest seista.

---

³² TsÜS. RT I, 13.03.2014, 103

³³ Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M. TsÜS § 117 lg 2 - Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2010, lk 352.

³⁴ Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M. TsÜS § 8 lg 2 - Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2010, lk 38.

Igal alaealisel isikul peab olema seaduslik esindaja, kelleks enamikel juhtudel on tema vanemad, kuid käesolevas peatükis toodud alusel ja korras võivad nendeks olla ka muud isikud.

1.2 Abivajava alaneja või üleneja sugulase ülalpidamiskohustus

Olulist tähtsust omab alaealise ja tema vanema vahelise seose kõrval ülalpidamisküsimustes ka abivajava alaneja või üleneja sugulase ülalpidamiskohustus. Alanejad ja ülenejad otseliinis üksteisest põlvnevad isikud omavad teineteise suhtes samuti õigusi ja kohustusi.

Kohustus hoolitseda oma abivajavate perekonnaliikmete eest on äärmiselt oluline ja see on Eesti Vabariigis sätestatud PS-s. PS § 27 lg 5 eesmärk on kaitsta abivajava pereliikme huvisid, tagades talle vajaliku hoolitsuse ja ülalpidamise ning kaitsta ka ühiskonna huvisid – pannes pereliikmele hoolitsuskohustuse vabaneb riik teatud piirini hoolekandekohustusest³⁵.

Ülalpidamiskohustus hõlmab endas lisaks alaealise lapse ning PKS § 97 punktist 2 tuleneva täisealiseks saanud lapse õigust saada ülalpidamist, ka abivajava alaneja või üleneja sugulase ülalpidamiskohustust. PKS § 97 lg 3 kohaselt on ülalpidamist saama õigustatuks abivajav alaneja ja üleneja sugulane, kes ei ole võimeline ennast ise ülal pidama. Seega on PKS-s sätestatud ka ülalpidamist saama õigustatud isikuteks abivajavad perekonnaliikmed. Juhul, kui abivajaval perekonnaliikmel on tekkinud olukord, mil ta ise ei ole võimeline end ülal pidama, siis tuleb ülalpidamist andma kohustatud isikutel see tagada.

PKS § 97 p 3 kohaldamise eelduseks on alaneja või üleneja suutmatusest ennast ise ülal pidada. See võib puudutada sugulast, kes kehalise või vaimse puude tõttu või muul põhjusel on võimetu endale ise sissetulekut hankima ja seega tuleb tuvastada, kas hageja on suuteline ennast ise ülal pidama.³⁶ Pereliikmete eest hoolitsemine peegeldab nende omavahelist solidaarsust ja kui

---

³⁵ Madise, M. Aaviksoo, B. Kalmo, H. Mälksoo, L. Narits, R. Pruks, P. Vinkel, P. PS § 27 – Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne (kolmas, täiendatud väljaanne). Tallinn: Juura 2012, lk 360.

³⁶ RKTko, 3-2-1-192-13

pereliige leiab ennast olevat raskes majanduslikus olukorras, on vähekindlustatud ja töövõimetu, siis sugulastel on tugev moraalne ja juriidiline kohustus teda aidata³⁷.

Abivajava alaneja või üleneja sugulase ülalpidamiskohustuse aluseks on ka PS § 27 lg 5, mille kohaselt on perekond kohustatud hoolitsema oma abivajavate liikmete eest. Kehtiv PKS ei sätesta enam küljjoones sugulaste vastastikust ülalpidamiskohustust³⁸. Seega õdede ja vendade vaheline kohustus aidata teineteist ülalpidamises ei ole seaduses sätestatud ning põhineb nende omal vabal tahtel seda teha või mitte teha.

Abivajava perekonnaliikme, otsese alaneja või üleneja sugulase ülalpidamiskohustuse eelduseks on võimetus, suutmatus sellega ise hakkama saada. Eelnimetatud isikute õiguste kaitsel on vajalik kindlaks määrata ja tõendada nende abivajadus ning sellest lähtuvalt on perekonnaliikmetel kohustus neid ülalpidamises toetada.

1.3 Ülalpidamiskohustusega seotud isikute järjestus

Elatist saama õigustatud isikute järjestus omab eelkõige tähtsust juhtudel, mil ülalpidamist saama õigustatud isikuid on mitu ja kohustatud isik ei ole võimeline neid kõiki ülal pidama. Käesolevas alapeatükis analüüsib töö autor nende seotud isikute järjestust, kes on kõik õigustatud põlvnemisest tulenevat ülalpidamist saama.

Kooskõlas PKS § 98 lõikega 1 eelistatakse mitme ülalpidamist saama õigustatud isiku olemasolul alaealist last teistele lastele, lapsi kaugema astme alanejatele sugulastele, alanejat sugulast ülenejale sugulasele ning ülenejate sugulaste puhul lähema astme sugulast kaugema astme sugulasele. Siinkohal peab töö autor vajalikuks märkida, et PKS § 98 lg 2 kohaselt on abikaasa õigustatud isikute järjestuses võrdsustatud alaealise lapsega ning ta saab ülalpidamist enne täiskasvanud last või abielus olevat alaealist last ja ülejäänud sugulasi. Perekonnaseaduse

---

³⁷ Majstorvić, I. The protection of elderly family members and the role of the state: a family law perspectiva - The Future of Family Property in Europe. (Toim. Boele-Woelki, K. Miles, J and Scherpe, J.M.) Oxford: Intersentia, 2011, lk. 176.

³⁸ PKS 1995 § 67 sätestas, et täisealine vend ja õde, kelle varaline seisund seda võimaldab, on kohustatud ülal pidama oma alaealist venda või õde, kui neil ei ole vanemaid ja vanavanemaid, kellelt oleks võimalik ülalpidamist saada.

muutmise ja sellega seonduvate teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu³⁹ kohaselt täiendatakse PKS § 98 lõigetega 3 ja 4. Töö autori seisukoht on tulenevalt töö sisust siinjuures see, et lahutatud abikaasa, last hooldav lahutatud abikaasa ja lapse sünni puhust ülalpidamist saama õigustatud isikute järjestus omab puutumust ülalpidamise küsimustes sedavõrd, kuivõrd ülalpidamist saama õigustatud isikute järjestus sellega muutub. Alaealise lapse suhtes muudatusi ei ole ning tema on õigustatud elatist saama esimesena. Muudatus puudutab aga täisealise lapse ning ülejäänud sugulaste ülalpidamise saamise järjestust ning asetab ta abikaasa ning ülalmainitud ja seadusemuudatusega lisatud õigustatud isikute järele v.a lahutatud abikaasa, kes on ülalpidamist saama õigustatud peale täisealist last. Töö autor on nõus sellega, et õigustatud isikute ringi täiendavate isikute puhul on tegemist lühiajalise ülalpidamiskohustusega ning leiab, et juhul, kui seaduse muudatus sellisel kujul jõustub, loob see täpsema, selgema ja lihtsama arusaama praktikas juba sellekohastele esilekerkinud vaidlustele.

Ülalpidamist saama õigustatud isikute kõrval on oluline ka ülalpidamiskohustuslaste järjestus, mis on sätestatud PKS §-s 105. Sarnaselt õigustatud isikutele on ülalpidamiskohustuslaste järjestus oluline juhtudel, mil see laieneb mitmele isikule samaaegselt. Alanejal sugulasel on kohustus anda ülalpidamist enne ülenejat sugulast ning lähema astme sugulane annab ülalpidamist enne kaugema astme sugulast. Eelmainitu alusel võib tekkida ka olukord, mil ülalpidamiskohustuslaseks on mitu sama astme sugulast, nt kui lapsel on neli vanavanemat. Seesugust olukorda reguleerib PKS § 105 lg 3, mille alusel täidetakse kohustust osavõlgnikena. Olenemata sellest, kas ülalpidamiskohustust täidetakse vabatahtlikult või on pöördutud kohtu poole, on oluline arvestada iga osavõlgniku sissetulekut, varalist seisundit ning õigustatud ja kohustatud isikute omavahelisi suhteid.

Osavõlgnikena osalevad lapse ülalpidamises ka lapse vanemad ning eeltoodud tingimuste arvestamine on oluline ka nende puhul. Tulenevalt sellest on vanematel võrdsete sissetuleku ja võrdse materiaalse seisundi puhul kohustus oma last ülal pidada võrdsetes osades. Riigikohtu seisukohalt võib vanemate erineva varalise seisundi korral olla ülalpidamiskohustuse ulatus erinev ja vastavuses sissetuleku ja varalise seisundi proportsiooniga⁴⁰.

Juhtudel, mil ühe astme ülalpidamiskohustuslane on ülalpidamiskohustusest vabastatud v.a alaealise lapse puhul, st tema vastu ei ole võimalik ülalpidamisnõuet esitada või kui ülalpidamise

---

³⁹ Vt Lisa 1

⁴⁰ RKTko, 3-2-1-165-13

väljamõistmist on ülemäära raske saavutada, sätestab PKS § 106 asenduskohustuse regulatsiooni, mille kohaselt annab sellisel juhul ülalpidamist sugulane, kes on kohustatud isikute järjestuses kohustatud seda tegema järgmisena. Perekonnaseaduse muutmise ja sellega seondult teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu⁴¹ näeb ette ka PKS § 106 sõnastuse täpsustuse, mille kohaselt kirjutatakse selguse mõttes täpsustavalt, et ülalpidamiskohustus läheb üle järgmisele kohustatud isikule ka juhul, mil isikult ei ole võimalik ülalpidamist saada.

TsÜS § 6 lg 1 kohaselt võivad tsiviilõigused ja –kohustused üle minna ühelt isikult teisele (õigusjärglus), kui need ei ole seadusest tulenevalt isikuga lahutamatult seotud. Isikuga on lahutamatult seotud PKS-s sätestatud õigus saada ülalpidamist abikaasalt või vanemalt⁴².

Ülalpidamist saama õigustatud isikute ning ülalpidamist andma kohustatud isikute järjestus on ülalpidamise juures väga olulise tähtsusega, sest vastasel juhul jääksid õigustatud isikute huvid kaitseta. Paljudes perekondades on ülalpidamist saama õigustatud üheaegselt mitu isikut ning põlvnemisest tuleneva ülalpidamiskohustuse täitmiseks olukorras, mil ülalpidamist andma kohustatud isik ei suuda neid kõiki ülal pidada, on oluline järgida ülalpidamist saama õigustatud isikute järjestust.

---

⁴¹ Vt Lisa 1

⁴² Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M. TsÜS § 6 lg 1 - Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2010, lk 20.

2. Ülalpidamiskohustuslaste kindlaksmääramise alused ja kord

Ülalpidamiskohustused, mida käesoleva magistritöö raames autor analüüsib, tulenevad põlvnemisest, mis on seaduses ettenähtud korras ja alustel kindlaks tehtud. Ülalpidamiskohustuslasteks ehk ülalpidamist andma kohustatud isikuteks on PKS § 96 alusel täisealised esimese ja teise astme ülenejad ja alanejad sugulased. Ülalpidamiskohustuslaste kindlaksmääramise ehk põlvnemise alused ja kord omavad ülalpidamisajade poolte suhtes primaarset tähendust, luues aluse ülalpidamiskohustuse tekkeks. Käesoleva magistritöö 2 peatüki raames analüüsib töö autor põlvnemise kohta kehtivat regulatsiooni, tuues välja teoreetilise ja praktilise poole vahelised seosed, avaldab seisukohta ebaselguste ning vajalike muudatuste kohta.

Põlvnemise kindlaksmääramise seisukohalt on oluline mõista perekonnaliikmete, sugulaste seoseid nii, nagu need on sätestatud ülalpidamiskohustusi puudutavates regulatsioonides. Töö autor peab vajalikuks välja tuua kooskõlas PKS § 80 sätestatust põlvnemist puudutavad mõisted:

- otsejoones sugulased on isikud, kui üks isik põlvneb teisest;
- otsejoones sugulased on alanejad ja ülenejad;
- ülenejad sugulased on vanemad ja nende eellased;
- alanejad sugulased on lapsed ja nende järglased;
- õed ja vennad on lapsed, kellele on ühised vanemad;
- poolõed ja poolvennad on lapsed, kellel on üks ühine vanem.

Ülalpidamist saama õigustatud isikute seisukohalt on põlvnemise kindlaksmääramine esmatähtis, et saaks tekkida kohustatud isiku suhtes nõudeõigus. Paljudel juhtudel leiab ilmselt kohustatud isik, kes oma lapse suhtes tegelikku hooldusõigust ei teosta rohkem tahtmatusest, mitte võimatusest, et õigustatud isiku soov põlvnemise kindlaksmääramisel on vaid rahalistel eesmärkidel. Esile kerkib konflikt põhiliste inimõiguste vahel: lapse õigus teada, kellest ta põlvneb *versus* ema õigus säilitada oma anonüümsus või eraelu puutumatus ja isa õigus DNA testist tegemisest keelduda⁴³. Lapsel on õigus võimalusel teada, kes on tema vanemad ja õigus olla nende poolt hoolitsetud⁴⁴. Kuigi lapse õigus teada, kes on tema vanemad, võib minna

---

⁴³ Tulkens, F. The European Convention on Human Rights and children rights. International justice for children, Council of Europe Publishing, 2008, lk 26. [128.121.10.98/coe/pdfopener?smd=1&md=1&did=676524](https://www.eurojust.europa.eu/128.121.10.98/coe/pdfopener?smd=1&md=1&did=676524) (02.05.2014)

⁴⁴ Somfai, B. The right of the child to parentage (descent) - European Challenges in Contemporary Family Law. (Toim. Boele-Woelki, K., Sverdrup, T.). Oxford: Intersentia 2008, lk 93.

vastuollu vanemate privaatsust puudutavate huvidega, tuleb töö autori arvates siiski pidada primaarseteks lapse huvid ning tagada lapsele võimalus teada ja tunda oma vanemaid ning luua nendega nii juriidiline, kui emotsionaalne side.

Levivaks trendiks on muutunud olukord, mil väiksem osakaal langeb vanemate õigusele privaatsusele ning suuremat õiguslikku rõhku seatakse lapse õigusele teada, kes on tema isa. Kohtuliku isaduse määramise kontekstis on selle menetluse olemust arvestades keelatud leida vanema ja lapse huvide vahel tasakaal.⁴⁵ Eeltoodu alusel on töö autor seisukohal, et vanemate privaatsust puudutavaid huve tuleb tunnustada, kuid need tuleb tasakaalustada lapse huvide ja õigusega teada oma päritolu kohta.

Paraku on alati olemas ka vastupidine võimalus, mil põlvnemise kindlaksmääramise tagajärjel satub laps keerulisemasse olukorda, kui ta oli enne vanemast põlvnemise teadasaamist. On vaieldav, kas üksikjuhtudel on lapse huvides, et kohus tuvastab lapse eeldatava bioloogilise isa, kui see mees ilmselt ei suuda enda peale võtta vanemakohustuste täitmist või ilmselt ei suuda saavutada tähendusrikast ja tundeküllast suhet lapsega⁴⁶. Põlvnemisest tõstatunud küsimused ja probleemid algavad sellest, kui lapse põlvnemine ei ole kindlaks määratud. Selleks on alati mingid põhjused ja võib eeldada, et kui lapse-vanema suhe on selle tuvastamiseni olnud teadmata, siis emotsionaalne side vanema ja lapse vahel on raske tekkima. Seda enam, et põlvnemise tuvastamise asju lahendatakse kohtu abiga ning vanemana tuvastatav isik võib tunda ennast kohustatuna ainuüksi sunni tõttu.

On palju olulisi erinevusi õiguslikust aspektist vaadatuna selles, kas lapsed on sündinud vanemate abielust või abieluväliselt, mitte ainult selles osas, mis puudutab vanema kindlaksmääramist aga ka vanemaõiguste ja -kohustuste kindlaksmääramist⁴⁷. Vanemate abielust ja kooselust sündinud laste puhul on väiksem tõenäosus, et tekib vajadus põlvnemise tuvastamiseks, vaidlustamiseks. Abieluväliselt sündinud ning lahus elavate vanemate laste puhul on eeldatav, et juba vanemate omavahelise tugeva sideme puudumise pärast on suurem võimalus vaidlusteks, mis tekivad põlvnemise ja lapse kasvatamise küsimuste üle.

---

⁴⁵ Blauwhoff, R. J. Foundational Facts, Relative Truths. A comparative law study on children's right to know their genetic origins. Oxford: Intersentia 2009, lk 391.

⁴⁶ *Ibid.*, lk 229.

⁴⁷ Schrama, W. M. Family function over family form in the law on parentage. The legal position of children born in informal relationships - Debates in family Law around the Globe at the Dawn of the 21st Century. (Toim. Boele-Woelki, K.). Oxford: Intersentia 2009, lk 125.

Ülalpidamisküsimustes mängib väga suurt rolli vanema ja lapse õiguslik regulatsioon ehk kes on lapse vanem, kellel on kohustus oma lapse ülalpidamist teostada. Vanema tuvastamise eesmärgiks on tulenevalt lapse huvidest anda lapsele teine vanem, kellega luua perekondlik suhe ning tagada ka teise lapsevanema vanemakohustuste täitmine.

2.1 Põlvnemise õiguslik tähendus ning selle kindlaksmääramine

Ülalpidamisküsimusi puudutavate õigustatud ja kohustatud poolte seisukohalt on oluline teada ja mõista ülalpidamise aluseks oleva põlvnemise õiguslikku tähendust ning selle kindlaksmääramise põhimõtteid. Põlvnemise õigusliku tähenduse sätestab PKS § 82. Põlvnemise õiguslik tähendus on vanemate ja laste vastastikuste õiguste ja kohustuste tulenemine põlvnemisest, mis on kindlaks tehtud seaduses sätestatud alustel ja korras.

Lapse põlvnemine oma vanematest ja selle regulatsioon on sätestatud PKS 7. peatükis, mis käsitleb põlvnemist. Vähem vaidlusi, küsimusi ja probleeme tekitavad olukorrad, mil kõne alla tuleb lapse ema tuvastamine. PKS § 83 kohaselt on lapse ema naine, kes on lapse sünnitanud. Riiklike süsteeme uurides on näha, et ainult Prantsuse õiguses võetakse arvesse sotsiaalseid tegureid, mis võivad mõjutada seda, kas naine on lapse ema või ei ole⁴⁸. Fakti iseenesest, et laps põlvneb kindlasti emast, ei saa seaduse järgi ümber lükata. Kui lapse ja isa vahelistele suhetes omistatakse sotsiaalsetele elementidele rohkem tähtsust, on see põhjustatud sellest, et suurem osa vaidlustest, mis põlvnemisega seotud ülalpidamiskohustustega tekib, on seotud lapse ja isa omavahelisest põlvnemisest. Kohtus on võimalik tulenevalt TsMS § 368 tuvastushagi kohta sätestatust tuvastada isiku põlvnemine ka naisliini pidi, kuigi erinevalt isaduse tuvastamise menetlusest ei näe perekonnaseaduse ette materiaalõiguslikku alust eraldi menetluseks emaduse tuvastamiseks⁴⁹.

Lapse isaks loetakse PKS § 84 lg 1 kohaselt meest, kes on lapse eostanud, olles lapse sünni ajal lapse emaga abielus, võtnud isaduse omaks või kelle isadus on tuvastatud kohtus. PKS § 86 lg 1 sätestab, et kui laps sünnib kolmesaja päeva jooksul pärast abielu lõppemist, on lapse isa lapse

---

⁴⁸ Forder, C. Saarloos, K. The establishment of parenthood: a story of successful convergence? - Convergence and Divergence of Family Law in Europe. (Toim. Antokolskaia, M.). Oxford: Intersentia 2007, lk 220.

⁴⁹ RKTko, 3-2-1-40-12

emaga abielus olnud mees. Kui on kindlaks tehtud, et laps on eostatud rohkem kui kolmsada päeva enne oma sündi, siis võetakse aluseks see ajavahemik. Sama paragrahvi lõige 2 sätestab, et kui uue abielu sõlminud naisel sünnib laps, keda tuleb ülalmainitud sätete kohaselt pidada endise abielumehe lapseks, siis loetakse lapse isaks uus abielumees PKS § 84 lg 1 p 1 alustel.

Seega loetakse lapse isaks mees, kes on lapse sünni ajal lapse emaga abielus, kui nad PKS § 85 alusel ei esita perekonnaseisuasutusele ühist avaldust selle kohta, et lapsega abielus olev mees ei ole last eostanud. Eeltoodust tulenevalt tekivad probleemid ühise avalduse esitamisega, mis omakorda tekitab vaidlusi ka ülalpidamist puudutavates küsimustes ning õigustatud või kohustatud isikud on sunnitud pöörduma kohtu poole. Perekonnaseaduse muutmise ja sellega seondult teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu kohaselt tahetakse sõnastada PKS § 85 selliselt, et lapse emaga abielus olevat meest ei loeta lapse isaks juhul, kui ta ei ole last eostanud ja abikaasad on selle kohta perekonnaseisuasutusele esitanud ühise avalduse või kui teine mees on isaduse omaks võtnud⁵⁰.

Eeltoodust tulenevalt on oluline, et olukorras, kus naine ja mees on abielus ning erinevatel põhjustel ei ole abielu lahutatud, kuid lapse isaks on keegi teine mees, saaks lapse isaks lugeda ka lapse eostanud ja isaduse omaks võtnud meest. Sellest tulenevalt ei ole töö autori seisukohalt õige see, et lapse sünni ajal lapse emaga abielus olnud mehe nõusolekut on vaja selleks, et lapse eostanud mees saaks isaduse omaks võtta. Siiski peaks kehtivas regulatsioonis sätestatud abikaasade ühise avalduse esitamise võimalus jääma kehtima, kuid täiendamist vajab olukord, mil ühise avalduse esitamise võimatuse korral ei saaks eelnimetatud olukorda alternatiivselt lahendada. Põlvnemisest tulenevat ülalpidamist saama õigustatud isikute huvide optimaalse tagamise eesmärgil on vajalik kehtiva regulatsiooni muutmine, täpsustamine ülaltoodud põlvnemise kindlaksmääramist puudutavas sättes.

2.1.1 Kunstlik viljastamine

Ülalpidamiskohustuste seisukohalt on oluline roll ka juhtudel, mil lapse ja vanema vaheline keeruline suhe saab alguse nii, et laps on sündinud kunstliku viljastamise tagajärjel. Lapse emaks loetakse sellisel juhul ikkagi naist, kes on lapse sünnitanud, kuid PKS § 84 lg 2 kohaselt ei

---

⁵⁰ Vt Lisa 1

tuvasta kohus lapse isana isikut, kelle seemnerakke on kasutatud kunstlikuks viljastamiseks. Probleemseks võib olukord eelnimetatud sätte alusel kujuneda siis, kui seda vaadata koos kunstliku viljastamise ja embrüokaitse seaduse⁵¹ (edaspidi KVEKS) §-ga 21, mille kohaselt loetakse kunstliku viljastamise tagajärjel sündinud lapse isaks see mees, kes on andnud naise kunstlikuks viljastamiseks oma kirjaliku nõusoleku.

KVEKS § 17 lg 1 kohaselt peab abielus oleva naise kunstlikuks viljastamiseks olema tema abikaasa nõusolek, millest peab selgelt ilmnema tema tahe. KVEKS § 17 lg 2¹ alusel loetakse laps mehest põlvnenuks siis, kui ta eeltoodu alusel andnud sellekohase kirjaliku nõusoleku. KVEKS § 17 lg 4 sätestab, et naise kunstlikul viljastamisel selle mehe seemnerakkudega, kes ei olnud andnud nõusolekut kunstlikuks viljastamiseks või kes on tunnistanud oma nõusoleku kehtetuks, lahendatakse lapse põlvnemise küsimus vastavalt isaduse omaksvõtu sätetele.

KVEKS § 21 ja PKS § 84 koosmõjust tekkida võivate valesi tõlgendamiste ning arusaamatuste vältimiseks on perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise eelnõus nähtud ette PKS § 84 sõnastuse täpsustus, mil sõna „isikut“ asendatakse sõnaga „donor“⁵². Käesoleva töö autori seisukohalt on eelnimetatud asenduse näol tegemist väikese muudatusega, mil seaduse õigesti tõlgendamise ja sellest arusaadavuse huvides oleks see vajalik.

Kunstlik viljastamine ja selle seos põlvnemise ning sellest tekkiva ülalpidamiskohustuse vahel omab käesolevas alapeatükis väljatoodu kohaselt olulist rolli lapse ja vanema vaheliste õiguste ja kohustuste tekkimiseks. Kehtivat regulatsiooni tuleb tõlgendada ja sellest aru saada nii, et kunstliku viljastamise tagajärjel sündinud lapse ema on naine, kes on selle lapse sünnitanud ning lapse isaks on mees, kes on oma naise kunstlikuks viljastamiseks andnud kirjaliku nõusoleku. Perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse jõustumisega muutub PKS § 84 sõnastus lihtsamaks ja arusaadavamaks.

2.1.2 Isaduse omaksvõtt

Isaduse omaksvõtuga seotud küsimused ja probleemid tõusetuvad juhul, mil lapse põlvnemine mehest ei ole seaduses sätestatud alustel, mida on analüüsitud käesoleva magistr töö alaosas 2.1,

---

⁵¹ KVEKS. RT I, 03.03.2011, 13

⁵² Vt Lisa 1

kindlaks määratud. Sõna „omaksvõtt“ iseenesest viitab sellele, et tegemist on mehe vabatahtliku aktsepteeringuga selles, et laps põlvneb temast.

PKS § 87 kohaselt saab isaduse omaks võtta ainult siis, kui seadusest tulenevatel alustel ei ole tema põlvnemine kindlaks tehtud. Isaduse omaksvõtu tingimusteks lisaks eelmainitule on ka see, et isadust saab omaks võtta ainult isiklikult. Isikliku omaksvõtu tingimust ei muuda ka juhud, mil isaduse omaksvõtt puudutab alaealist või piiratud teovõimega isikut. Sellisel juhul on vastavalt PKS § 88 lõikele 1 vajalik nimetatud isiku seadusliku esindaja nõusolek. Isadust ei ole võimalik omaks võtta tingimuslikult ega tähtajaliselt. Isikliku omaksvõtuga tagatakse isiku vaba tahe, mis vastab ka tegelikkusele ning tingimuslikkus ning tähtajalisus välistavad olukorrad, mil lapse huvid võiksid jääda kaitseta. Aktsepteerimatu oleks olukord, mil mees võtab oma isaduse lapse suhtes omaks, kui seab sellele mingid tingimused või tähtaja, mil ta isadusega enam nõus ei ole.

Väga oluline aspekt isaduse omaksvõtu puhul on see, et selleks on vaja ka lapse ema nõusolekut⁵³. Kui lapse ema on alaealine või piiratud teovõimega täiskasvanud isik, võib ta PKS § 88 lg 2 kohaselt anda nõusoleku isaduse omaksvõtuks oma seadusliku esindaja nõusolekul. Isaduse omaksvõtu nõusolek tuleb sarnaselt isaduse omaksvõtuga anda PKS § 89 lg 3 alusel isiklikult ning nõusolek ei tohi olla tingimuslik ega tähtajaline. Seega ei saa isadust omaks võtta mees ilma, et tal oleks lapse emaga sellekohane kokkulepe ning tema nõusolek.

Teatud olukordades on isaduse omaksvõtu puhul vajalik ka lapse nõusolek. Sellised alused on toodud PKS § 89 lõikes 2 ja see sätestab, et lapse nõusolekut on vaja juhtudel, mil lapse ema on lapse hooldusõigusest ilma jäetud või surnud või laps on isaduse omaksvõtu ajal 18 aastane. Kui lapsel ema nõusolekut ei ole võimalik saada või sellel ei ole eeltoodu alusel õiguslikku mõju, siis alla 14 -aastase lapse eest annab isaduse omaksvõtu nõusoleku lapse seaduslik esindaja. Vähemalt 14 -aastane laps võib aga juba isiklikult anda isaduse omaksvõtu nõusoleku, kui tal on selleks olemas seadusliku esindaja nõusolek.

Isaduse omaksvõtuga loetakse mees lapse isaks, ta kantakse lapse isana rahvastikuregistrisse ning ta on seotud kõigi vanemate ja laste vaheliste õiguste ja kohustustega. Isaduse omaksvõtt ja nõusolek on kehtetu tulenevalt PKS § 90 lõikest 1 ainult juhul, mil on rikutud ülaltoodud nõudeid isaduse omaksvõtu tingimustes. Nende tingimuste rikkumine saab isaduse omaksvõtu

---

⁵³ PKS § 89

kehtetuse aluseks olla vaid seni, kuni mees ei ole kantud lapse isana registrisse. PKS § 90 lg 2 kohaselt on isaduse omaksvõtt peale mehe kandmist lapse isana rahvastikuregistrisse kehtiv ka juhul, mil isaduse omaksvõtt või vastav vajalik nõusolek ei vastanud seaduses sätestatud nõuetele. Isaduse omaksvõtu saab põhjendatud kahtluse korral, et laps ei põlvne isaduse omaksvõtnud mehest PKS § 91 lg 2 alusel vaidlustada vaid regionaalminister, lapse kaalukaid huve järgides.

Isaduse omaksvõtt on väljatoodut arvestades sama lõplik ja kindel kui seadusest tulenev põlvnemine, millega kaasnevad kõik lapse ja isa vahelised vastastikused õigused ja kohustused. Oluline on järgida seaduses ettenähtud tingimusi ning sellest juhindudes isaduse omaksvõttu kehtetuks enam lugeda ei saa. Seega loetakse laps isaduse omaksvõtnud mehest põlvnenuks ning isal tekib oma lapse suhtes ülalpidamiskohustus. Kehtiva regulatsiooni alusel on isaduse omaksvõtt seotud lapse ema nõusolekuga ning eeldab lapse ema ning isadust omaksvõtva mehe omavahelist kokkulepet.

2.1.3 Bioloogilise põlvnemise tuvastamine DNA-uuringuga

Bioloogilise põlvnemise tuvastamine DNA-uuringuga on vajalik olukorras, mil tõusetuvad kahtlused lapse bioloogilise päritolu kohta. DNA-uuringute läbiviimine on võimalik riiklikus Eesti Kohtuekspertiisi Instituudis (edaspidi EKEI), mille tulemusel on võimalik õiguslikult, täpselt ning usaldusväärselt määrata kindlaks lapse põlvnemine või tema mittepõlvnemine.

Molekulaarbioloogilise uuringu usaldusväärsust põlvnemise kindlaks määramiseks on rõhutanud ka Riigikohus⁵⁴. Selleks, et teha molekulaarbioloogilise uuringuga kindlaks, kas laps põlvneb isast või mitte, on vajalik lapsel, emal ning võimalikul lapse isal üheaegselt samas kohas, samadel tingimustel võtta võrdlusproov. Riigikohus on viimati viidatud lahendis väljendanud seisukohta, et isik peab taluma põlvnemise tuvastamiseks läbiviidavat molekulaargeneetilise ekspertiisi, vereproovide võtmist veregruppide määramiseks ja geneetiliseks analüüsiks ega tohi sellest keelduda. Viimast juhul, kui põlvnemist on võimalik tuvastada teaduse tunnustatud põhimõtete ja meetodite alusel ja uurimine ei põhjusta uuritavale või tema lähisugulastele eeldatavasti tervisekahjustust ja ei ole talle meditsiiniliselt vastunäidustatud.

---

⁵⁴ RKTko, 3-2-1-119-13

Eesti Kohtuekspertiisi Instituudi kodulehel⁵⁵ on DNA-uuringu täpsemal kirjeldusel ette nähtud see, et DNA-uuringu saab tellida osapoolte ühisel arvamusel, et lapse pärilikkuse tuvastamiseks on vaja vastav uuring läbi viia ja nad ei soovi selles küsimuses kohtu poole pöörduda. Põlvnemisega seonduvate vaidluste tekkimisel on töö autori arvates igati õigustatud osapoolte vabatahtlikult tehtav DNA-uuring, sest selle tegemisest keeldumisel ning vaidluste jätkumisel on keegi osapooltest sunnitud ja õigustatud pöörduma kohtu poole põlvnemise tuvastamiseks. Kohtumenetluses on aga samuti ühe isiku teisest põlvnemise kindlaksmääramisel vajalik läbi viia DNA-uuring. Osapoolte keeldumine ekspertiisi läbiviimisest ei ole õigustatud ning tulenevalt TsMS §-s 300 sätestatust on isik kohustatud taluma põlvnemise kindlaksmääramiseks vajalikku ekspertiisi ning vajadusel on võimalik seda kohustuslikus korras ja vajadusel ka politsei kaasamisel. Seega on hetkel kehtiva regulatsiooni alusel võimalik kohtul määrata põlvnemise kindlaksmääramise protsessis DNA-uuring, mille võib määrata ka kohustuslikus korras ning mille järgimata jätmisel on võimalik kasutada sanktsioone.

Põlvnemisest tuleneva ülalpidamiskohustuse olemasolu kindlaksmääramisel omab seega põlvnemise kindlaksmääramine DNA-uuringuga tähtsat rolli, mil määratakse kindlaks ülalpidamist andma kohustatud isik. DNA-uuring on kiireim, täpsem ja lihtsaim viis ülalpidamissuhte poolte kindlaksmääramisel juhtudel, mil lapse bioloogilise päritolu küsimus on tekitanud pooltes kahtlusi ja ebakindlust.

2.2 Põlvnemise tuvastamine kohtus

Põlvnemise tuvastamiseks kohtus on oluline, et menetlusosaline, kes on kohtu poole pöördunud, peab hagi aluseks olevaid asjaolusid tõendama ning põhistama. Kuigi põlvnemise tuvastamise asja menetletakse kohtus hagiastjana, võib TsMS § 230 lg 3 kohaselt abieluasjas ja põlvnemisasjas, samuti lapse huve puudutavas vaidluses ja hagita menetluses, kohus tõendeid koguda ka omal algatusel. Kohtule hagi esitanud isik, hageja, peab tõendama asjaolud, et kostjaks olev mees on lapse eostanud ja on tema isa ning kostjal omakorda tuleb vastuväite puhul tõendada asjaolusid, et ta ei ole lapse isa ja ei ole last eostanud. Kohtul on TsMS § 232 lõikest 1 kohustus hinnata kõiki tsiviilasja raames esitatud tõendeid igakülgset, täielikult ning objektiivselt ning otsustada oma siseveendumuse kohaselt, kas menetlusosalise väide on

---

⁵⁵ Justiitsministeerium. Eesti Kohtuekspertiisi Instituut. Tasuliste uuringute täpsem kirjeldus. www.ekei.ee/55143 (10.04.2014)

tõendatud või mitte. Seoses sellega, et kohtul on põlvnemise tuvastamise menetluses õigus ka ise tõendeid koguda, on Riigikohus rõhutanud, et põlvnemise tuvastamise rahuldamata jätmine selle tõttu, et hageja ei ole suutnud oma väiteid tõendada, ei ole õigustatud ning põlvnemise asjas on kohtul kohustus selgitada välja asjaolusid seni, kuni kohtul on olemas siseveendumus, kas mees on lapse isa või mitte⁵⁶.

PKS § 94 lg 2 kohaselt tuvastab kohus isast põlvnemise asjaolude alusel, mis võimaldavad eeldada, et laps põlvneb sellest mehest. PKS § 84 lg 1 kohaselt on lapse isaks mees, kes on lapse eostanud. Seega eeltoodud kahe sätte koosmõjul tuleb kohtul tuvastada kas laps põlvneb isast, kas mees on lapse eostanud. Isaduse tuvastamise regulatsiooni eesmärgiks on eelkõige tagada lapse huvide kaitse selles, et tal oleks mõlemad vanemad, kes tema eest hoolitseksid ja teda kasvataksid ning teised PKS-s sätestatud võimalused isa kindlakstegemisel on end ammendanud või kui soovitakse kindlust, et lapse isana saab kindlaks tehtud mees, kes on lapse tegelik bioloogiline vanem⁵⁷.

Kohtus põlvnemise tuvastamiseks on vaja välja selgitada asjaolu, kas laps põlvneb bioloogiliselt väidetavast isast. Töö autor on bioloogilise põlvnemise käsitlust analüüsinud käesoleva töö alapeatükis 2.1.3, millest tulenevalt on kõige efektiivsem ja tõsikindlam viis selleks DNA-uuringu läbiviimine. Eelpoolmainitu põhjal võib seega järeldada, et molekulaargeneetilise ekspertiisiga saab hageja tõendada hagi aluseks olevaid asjaolusid ning kostja oma vastuväiteid, et ta ei ole lapse isa⁵⁸.

Põlvnemise tuvastamiseks võib asja menetlev kohus kooskõlas TsMS §-ga 293 omal algatusel või menetlusosalise taotlusel küsida asjaolude väljaselgitamiseks riiklikult tunnustatud eksperdi arvamust tähtsate ja eriteadmist nõudvate asjaolude väljaselgitamiseks. Juhul kui menetluse osapooled ei ole nõus DNA-uuringut vabatahtlikult läbi viima, teeb kohus DNA-ekspertiisi läbiviimise kohta kohtumääruse. Kohus võib ekspertarvamuseks vajalike proovide andmisest õigustamatule keeldumisele kohaldades lugeda tõendatuks ekspertiisi taotlenud menetlusosalise väited põlvnemise kohta ning tõendite hindamisel tõlgendada isiku proovi andmisest korduvat

---

⁵⁶ RKTko, 3-2-1-119-13

⁵⁷ RKTko, 3-2-1-119-13

⁵⁸ RKTko, 3-2-1-119-13

õigustamatut keeldumist tema kahjuks, kuid selleks peab kindlasti kohus ekspertiisi määruises isikut õigustamatu keeldumise tagajärgede eest hoiatama.⁵⁹

Põlvnemise tuvastamisele kohaldatava õiguse määramisel tuleb kohtul lähtuda rahvusvahelise eraõiguse seaduse⁶⁰ (edaspidi REÕS) §-s 62 sätestatust, mille kohaselt kohaldatakse põlvnemise tuvastamisele ja vaidlustamisele lapse sünniaegse elukohariigi või vaidlustamise aegse elukohariigi õigust või vanema elukohariigi õigust. Seega kehtiva regulatsiooni alusel on õigustatud isikule loodud laialdased valikud põlvnemise tuvastamisele kohaldatava õiguse määramisel.

Isaduse kohtus tuvastamise eeldus on sätestatud PKS 94 lõikes 1, mille alusel saab isaduse kohtus tuvastada juhul, kui ühtki meest ei ole lapse isana kindlaks tehtud või kui rahvastikuregistrisse lapse isana kantud mehe isadus on vaidlustatud ja on tuvastatud, et laps ei põlvne mehest, kelle isadus vaidlustati. Praktikas esineb tihti olukordi, mil kohtu poole pöördutakse nõudega, mis sisaldab ühes menetluses nii ühe mehe isaduse vaidlustamiseks kui ka lapse teisest mehest põlvnemise tuvastamiseks. Nimetatud nõudeid on otstarbekas siiski lahendada eraldi menetlustes, sest tegemist ei ole samaliigiliste ega sama kostja vastu esitatud nõuetega ning põlvnemise tuvastamise ja sellega seonduvate nõuete menetlemine tuleb TsMS § 356 lg 1 järgi peatada isaduse vaidlustamise menetluse lõpuni⁶¹.

Isaduse tuvastamise hagi saab esitada eelkõige mees, kellel on positiivne tuvastushuvi, et ta on lapse isa aga mehe tuvastushuvi ei saa välistada ka juhul, kui ta soovib saada kinnitust, et ta ei ole lapse bioloogiline vanem ja omab selles mõttes negatiivset tuvastushuvi⁶². Isaduse tuvastamise otsustab kohus PKS § 95 kohaselt mehe hagi põhjal, mis on esitatud lapse vastu, või ema või lapse hagi põhjal, mis on esitatud mehe vastu. Sellest tulenevalt saab mees esitada isaduse tuvastamise hagi, kui tal on selleks õigustatud huvi ning juhul, kui lapse isa on juba seaduses sätestatud korras kindlaks tehtud või kui mehe suhtes on jõustunud kohtulahend, millega ta on tuvastatud lapse isaks, siis mehel õiguslikku huvi isaduse tuvastamiseks ei ole⁶³.

---

⁵⁹ RKTko 3-2-1-119-13

⁶⁰ REÕS. RT I, 2002, 35, 217

⁶¹ RKTko, 3-2-1-111-12

⁶² RKTko, 3-2-1-78-11

⁶³ RKTko, 3-2-1-78-11

Isaduse tuvastamise korral tekib isa ja lapse õigussuhe tagasiulatuvalt alates lapse sünnist. Riigikohus on leidnud, et lapse isast põlvnemine on tagasiulatuv kuni lapse sünnini ning mees tuleb kohtus põlvnemise korral lugeda lapse isaks, so esimese astme ülenejaks sugulaseks, alates lapse sünnist⁶⁴. Kuigi isaduse kohtus tuvastamise tagajärjel tekib lapse-vanema õigussuhe alates lapse sünnist, siis ülalpidamiskohustus tagasiulatuvalt alates lapse sünnist ei teki.

Põlvnemisest tuleneva ülalpidamissuhte poolte kindlaksmääramisel omab isaduse tuvastamine kohtus olulist rolli. Paljudel juhtudel ei ole lapse isa seadusest tulenevatel alustel kindlaks määratud, millega seoses jäävad kaitseta ülalpidamist saama õigustatud isiku huvid. Põlvnemisest tuleneva ülalpidamiskohustuslase kindlaksmääramisel tuleb seega pöörduda kohtu poole määramaks kindlaks lapsele ülalpidamist andma kohustatud isa.

2.3 Põlvnemise vaidlustamine

Lapse emal, lapsel ning mehel, kelle isadus on tuvastatud tulenevalt abielust lapse emaga või kes on isaduse omaks võtnud, on PKS § 91 lg 1 kohaselt põlvnemise vaidlustamise õigus. Sama seadusesätte alusel võib isaduse vaidlustada ka mees, kes taotleb enda isaduse tuvastamist selle mehe asemel, kes on eelnimetatu kohaselt lapse isa, kuid arvestama peab ühe aastalise tähtajaga arvates lapse sünnist. Nimetatud tähtaja möödumisel on isaduse tuvastamine võimalik kas isana rahvastikuregistrisse kantud mehe ning lapse ema nõusolekul või kohtu poolt lapse huve arvestava mõjuva põhjuse alusel antud loa alusel. Kohtul tuleb nimetatud loa saamise avaldust vaadata läbi koos isaduse vaidlustamise ning isaduse tuvastamise hagiga, sest vastasel juhul on avaldus õiguslikult perspektiivitu⁶⁵.

PKS § 95 alusel otsustab kohus isaduse vaidlustamise mehe hagi põhjal, mis on esitatud lapse vastu või ema või lapse hagi põhjal, mis on esitatud mehe vastu. Riigikohus on tõlgendanud nimetatut selliselt, et ema ja laps saavad esitada hagi mehe vastu, kelle isadus vaidlustatakse⁶⁶. Kui lapse väidetav isa soovib vaidlustada teise mehe isadust, siis kooskõlas TsMS § 457 lõikega 4 tuleb sellisel juhul hagi esitada lapse isana rahvastikuregistrisse kantud mehe ning lapse vastu ja lapse ema võidakse isaduse vaidlustamise ja isaduse tuvastamise hagides kaasata menetlusse

---

⁶⁴ RKTko, 3-2-1-36-08

⁶⁵ RKTkm, 3-2-1-48-12

⁶⁶ RKTko, 3-2-1-111-12

iseseisva nõudeta kolmanda isikuna⁶⁷. Teise mehe isaduse vaidlustamise võimalust on piiratud eesmärgiga lapse sotsiaalset perekonda kaitsta ning hagi saab rahuldada üksnes siis, kui kohus tuvastab, et teise mehe isaduse vaidlustanud mees on lapse bioloogiline vanem, mis tähendab, et laps põlvneb sellest mehest⁶⁸. Isaduse vaidlustamine peab tulenevalt PKS § 92 regulatsioonist olema esitatud isiklikult v.a alaealise lapse puhul, kelle nimel esitab isaduse vaidlustamise hagi tema seaduslik esindaja.

Isaduse vaidlustamise tähtajad on sätestatud PKS § 93, millest tulenevalt tuleb lähtuda õigustatud isikule vaidlustamise aluseks olevate asjaolude teadasaamisest alates üheaastalisest tähtajast. Erinevalt tuleb vaadata aga lapse suhtes kehtivat tähtaega, mis hakkab, tulenevalt PKS § 93 lõikest 3, kulgema lapse täisealiseks saamisel vaidlustatud asjaolude teatavaks saamisest. Riigikohus on eelnimetatud sätet tõlgendanud selliselt, et isaduse vaidlustamise tähtaeg hakkab kulgema ajast, mil isik saab teada asjaoludest, mille alusel peaks igal mõistlikul isikul tekkima põhjendatud kahtlus isaduses⁶⁹.

Isaduse tuvastamise asjas võib aegumistähtaegade range kohaldamine olla vastuolus õigusselguse nõudega. Euroopa Inimõiguste Kohus (edaspidi EIK) on väljendanud seisukohta, et ka juhul, kui lapsed on sündinud vallaslastena ning nende nõue isaduse tuvastamiseks oli aegunud selleks ajaks, kui nad said 18 aastaseks ning otsustasid vastava nõude kohtule esitada, siis siseriiklikul kohtul on kohustus analüüsida erinevate huvide tasakaalustamise vajadust. Kaasusest tulenevalt leidis EIK, et kohtud kohaldasid suuremat kaitset avaldaja oletatava isa uuele perekonnale ning teise avaldaja puhul ei olnud siseriiklikud kohtud üldse analüüsinud erinevate huvide tasakaalustamise vajadust. EIK leidis artikli 8 riivet tuvastades, et aegumistähtaja kohaldamine oli vastuolus õigusliku selguse saavutamise sooviga avaldajatele olulises isiklikus küsimuses ning kohtud ei saavutanud tasakaalu erinevate huvide vahel.⁷⁰

Sarnaselt põlvnemise tuvastamisele, kohaldatakse ka põlvnemise vaidlustamise asjas lapse sünniaegse elukohariigi õigust ning vanema suhtes põlvnemise vaidlustamist ka vanema elukohariigi õiguse järgi. Lisaks ütleb REÕS § 62 lg 3, et laps võib põlvnemise vaidlustada ka oma vaidlustamise aegse elukohariigi õiguse järgi.

---

⁶⁷ RKTkm, 3-2-1-48-12

⁶⁸ RKTkm, 3-2-1-48-12

⁶⁹ RKTkm, 3-2-1-48-12

⁷⁰ Susi, M. Euroopa Inimõiguste Kohtu 2010. Aasta kohtulahendite ülevaade. Trükitud OÜ Greif trükikojas, 2010, lk 177-178.

Isaduse vaidlustamise küsimus omab põlvnemisest tuleneva ülalpidamiskohustuse seisukohalt väga olulist rolli, kuivõrd vaidlustatakse ühe ülalpidamissuhte poole s.o ülalpidamist andma kohustatud isiku olemasolu. Isaduse vaidlustamise fakt tõstatub praktikas esile eelkõige juhtudel, mil ülalpidamist saama õigustatud isik pöördub elatise maksmise küsimuses ülalpidamiskohustuslase poole. Kui lapse isa on seadusest tulenevatel alustel ja korras kindlaks määratud, siis praktikas esitavad ülalpidamist andma kohustatud isikud tihti elatiseasjas tsiviilasja materjalide kättesaamisel isaduse vaidlustamise hagi väitega, et on tekkinud kahtlus selles, kas nad on tegelikult lapse vanemad. Üldjuhul on igal lapsel kaks vanemat, kellest ta põlvneb ning kellel lasub kohustus tema ülalpidamise eest hoolitseda. Töö autori arvates ei ole ka õige ka see, et ülalpidamiskohustus lasub isikul, kes tegelikult ei olegi lapse isa.

2.4 Isikust põlvnemise tuvastamine ja vanema kande vaidlustamine pärast isiku surma

Põlvnemisega seotud küsimuses analüüsib töö autor isikust põlvnemise tuvastamist ja vanema kande vaidlustamist pärast isiku surma. Lapse huvide seisukohalt on tema surnud vanemast põlvnemise tuvastamine oluline eelkõige pärimisega seotud asjade lahendamisel ning vastava riikliku pensioni saamiseks.

Riikliku pensionikindlustuse seaduse (edaspidi RPKS) ⁷¹ kohaselt on riiklikuks pensioniks ka toitjakaotuspension ning RPKS § 20 kohaselt on õigus toitjakaotuspensionile toitja surma korral tema ülalpidamisel olnud pereliikmetel sh lapsel. Sama sätte alusel ei ole oluline ja ei sõltu pensioni maksmine sellest, kas laps oli tegelikkuses toitja ülalpidamisel või mitte. Seega on riigi poolt tagatud toetus nendele ülalpidamist saama õigustatud isikutele, kelle üks vanematest, s.o ülalpidamist andma kohustatud isikutest, on surnud.

PKS § 93 lg 4 ütleb, et kui mees, kelle isadus on tuvastatud tulenevalt abielust lapse emaga või kes on isaduse omaks võtnud, on surnud enne isaduse vaidlustamise tähtaja möödumist, võib tema pärija vaidlustada surnud mehe isaduse ühe aasta jooksul selle mehe surmast arvates. Eelnimetatud sätte rakendamise vajadus tekib üldjuhul olukordades, mil surnud isiku pärimismenetluses selgitatakse välja pärijate ring, millest tulenevalt võib üllatuslikult olla

---

⁷¹ RPKS. RT I, 10.01.2014, 10

pärijaks ka laps, kelle põlvnemine surnud isikust on kindlaks määratud, kuid on tekkinud kahtlus selle õigsuses.

Tulenevalt TsMS §-st 579 lahendab kohus surnud isikust põlvnemise tuvastamise ja sünnitõendi või rahvastikuregistrisse tehtud vanema kande vaidlustamise selle isiku, kelle põlvnemise tuvastamist taotletakse või kelle põlvnemist vaidlustatakse või tema eestkostja või valla- või linnavalitsuse avalduse alusel ning kus peab olema ära märgitud asjaolud, mille alusel võib vanemaks pidada isikut, kelle põlvnemist tuvastatakse või mille alusel ei saa vanemaks pidada isikut, kes on vanemana kantud sünniandmetesse või rahvastikuregistrisse. Magistritöö autori arvates tagab nimetatud seadusesäte selle, et ülalpidamist andma kohustatud isik on õigesti kindlaks määratud, mis on ülalpidamist saama õigustatud isiku huvide kaitsel olulise tähtsusega.

Surnud isikust põlvnemise tuvastamise või surnud isiku kohta tehtud kande vaidlustamise menetluses on kohustatud TsMS § 580 alusel ära kuulama lapse teise vanema ning surnud isiku vanemad, abikaasa ja täisealised lapsed ning samuti muud isikud, kelle ärakuulamist peab kohus vajalikuks ning küsima arvamust ka lapse elukoha järgse valla- või linnavalitsuselt, kui avalduse on esitanud alaealise lapse ema või eestkostja. Surnud isikust põlvnemise tuvastamise asjas tuleb kohtul seega koguda võimalikult palju tõendeid selle kohta, kas isik põlvneb surnud isikust või mitte.

Surnud isikust põlvnemise tuvastamiseks on kooskõlas TsMS § 581 võimalus vajaduse korral määrata ka põlvnemise ekspertiis. Juhul, kui molekulaargeneetilise uuringu tegemine osutub võimatuks, saab lapse põlvnemist isast tuvastada ka muude asjaolude alusel k.a asjaolu, kas lapse emal olid lapse oletatava eostamise ajal selle mehega intiimsuhted, mis peavad kogumis ja koosmõjul andma piisava aluse järeldamiseks, et laps põlvneb sellest mehest⁷². Riigikohtu seisukoht on selline, et põlvnemise tuvastamine on võimalik üksnes nõ üheastmelisena, st võimalik on tuvastada üksnes isiku põlvnemist väidetavast surnud isast või emast, mitte aga vanaemast, vanavanaemast jne.⁷³

Surnud isikust põlvnemise tuvastamise või vanema kande vaidlustamise kohtualluvuse määramisel tuleb tugineda TsMS §-le 115 ning esitada avaldus kohtule selle isiku, kelle põlvnemise tuvastamist taotletakse või kelle kohta rahvastikuregistrisse tehtud kannet

---

⁷² RKTKo, 3-2-1-119-13

⁷³ RKTKo, 3-2-1-40-12

vaidlustatakse, viimase elukoha järgi. Kui isiku viimane elukoht ei olnud Eestis või on teadmata, esitatakse avaldus Harju Maakohtule.

Isikust põlvnemise tuvastamine ja vanema kande vaidlustamine peale isiku surma omab ülalpidamisasjades olulist rolli, kuivõrd ülalpidamist saama õigustatud isiku huvid jääksid vastasel juhul kaitseta. Olenemata sellest, et peale isiku surma on temast põlvnemise tuvastamine ja tema suhtes tehtud vanemakande vaidlustamine mõnevõrra keerulisem menetluslik protsess, on töö autori arvates siiski väga tähtis, et põlvnemine oleks kindlaks määratud õigetel alustel ja korras. Põlvnemisest tulenevat ülalpidamist saama õigustatud isiku seisukohalt on tal võimalus seejärel kuuluda surnud isiku pärijate ringi, mis võib teatud juhtudel s.o vara olemasolul, tagada õigustatud isikule vastava osa surnud isiku pärandusest ning saada toitja surma tõttu riigipoolset toetust.

3. Ülalpidamiskohustuse täitmine

Ülalpidamist saama õigustatud ja ülalpidamist andma kohustatud isikute omavahelise seose ning kindlaksmääramise aluste kõrval on tähtis ka ülalpidamiskohustuse täitmine ehk õigustatud isikute ülalpidamist puudutavate huvide kaitse ning kohustatud isikute nende huvide tagamine. Ülalpidamiskohustuste küsimuses kerkib ilmselt kõige rohkem vaidlusi seoses ülalpidamise suurusega. Magistritöö käesolev peatükk analüüsib kehtivat regulatsiooni ülalpidamiskohustuse ulatuse ja viisi kohta, elatisnõuete esitamist ning nende menetlust kohtus hagimenetluses ja maksekäsu kiirmenetluses ning elatisabi taotlemist Sotsiaalkindlustusametilt.

Ülalpidamiskohustusega seotud probleemide olemasolu kinnitab ka asjaolu, et maakohtule esitatud elatisasjade arv on 2013. aastal võrreldes 2011 ja 2012 aastatega⁷⁴ suurenenud, millest tulenevalt tõusis ka ringkonnakohtutesse saadetud elatisasjade arv⁷⁵. Maakohtule esitatud elatisnõuete suurenemine näitab ühelt poolt seda, et ülalpidamist saama õigustatud isikud seisavad õigustatult oma huvide eest ning on teadlikud seaduses sätestatud ülalpidamist puudutavatest õigustest ja kohustustest. Teisalt näitab kohtule esitatud elatisasjade arvu suurenemine seda, et ülalpidamist saama õigustatud ning ülalpidamist andma kohustatud isikud ei ole omavahelist kohtuvälist kokkulepet saavutanud, mistõttu ülalpidamist saama õigustatud isiku huvid on jäänud kaitseta.

Ülalpidamiskohustuse olemusest tulenevalt on elatisasjade puhul tegemist perekonnaliikmete vahel tekkivate õiguste ja kohustustega. Lapsed toetuvad täiskasvanutele, enamasti oma vanematele, et teha elus tähtsaid otsuseid seoses elukorraldusega, elukohaga, haridusega ja seega tuleb vanematel olla usaldusisikuks oma järeltulijate suhtes⁷⁶. Ülalpidamiskohustust on kohustatud täitma ülalpidamiskohustuslane, kuid tänapäeva praktikas on ülalpidamiskohustuse täitmine tõstatunud väga suureks probleemiks. Võime elatist maksta ei tähenda ilmtingimata, et seda soovitakse teha ja puuduvad selged tõendid selle kohta, et sissetulekute tase või traditsiooniline majanduslik mudel mõjutab otsust lapsi rahaliselt toetada, seega on ka palju teisi

---

⁷⁴ Vt Lisa 2

⁷⁵ Vt Lisa 3

⁷⁶ Tsaoussis-Hatzis, A. Strengthening the ties that bind: proposals for a child-centered European divorce law - Perspectives for the Unification and Harmonisation of Family Law in Europe. (Toim. Boele-Woelki, K.). Oxford: Intersentia 2003, lk 279.

faktoreid, mis mõjutavad lapse eest hoolitsemist⁷⁷. Omavaheliste perekondlike suhete olemasolust, eelkõige vanemate vahelises omavahelisest läbisaamisest, sõltub palju, kas suudetakse lapse kasvatamise küsimusi rahulikult omavahel arutada või pöörduakse kohtu poole. Viimasel juhul kaasatakse vaidlustesse tihti ka lepingulised esindajad, kelle kaudu toimub edasine suhtlus, kuid mille tulemusena suurenevad menetluskulud. Reeglina lahendatakse enamasti lapsi puudutavad vaidlused kohtus, mil kohtul on kohustus pooli suunata kokkuleppele⁷⁸. Seega on isegi kohtumenetluse käigus olulisel kohal poolte omavaheliste kokkulepeteni jõudmine.

Ülalpidamisnõude eesmärgiks on tagada isiku toimetulekuks vajalikud vahendid eelkõige õigustatud isiku olemasolevate ja tulevaste vajaduste rahuldamiseks ja sellest tulenevalt peab õigustatud isik järjepidevalt nõudma kohustatud isikult ülalpidamiskohustuse täitmist. Kui on alust eeldada, et kohustatud isik ei täida ülalpidamiskohustust, saab õigustatud isik esitada kohtule hagi tulevikus sissenõutavaks muutuva ülalpidamiskohustuse täitmiseks TsMS § 369 mõttes.⁷⁹ Kehtivas PKS-s ei ole elatise väljamõistmist ülalpidamiskohustuse rikkumisega seotud⁸⁰ ning ülalpidamist saama õigustatud isikute huvide kaitseks on sätestatud võimalus kohtu poole pöörduda selleks, et tagada tulevikus sissenõutava elatise maksmine. Samas kehtib TsMS § 369, mille järgi võib nõuda pärast hagi esitamist sissenõutavaks muutuvate korduvate kohustuste täitmist tulevikus, kui on alust eeldada, et võlgnik kohustust õigel ajal ei täida. Aluse selliseks eelduseks annab esmajoones just ülalpidamiskohustuse varasem rikkumine⁸¹.

Põhilised faktorid, mis mõjutavad vanemate poolset käitumist lapse eest hoolitsemisel on omavahelised suhted (*relationships*), emotsioonid (*emotions*), hoiak/suhtumine (*attitudes*), tõekspidamised ja väärtused (*beliefs and values*), võimalused ja kavatsused (*affordability and intentions*). Kui vanemad räägivad omavahel rahumeelselt ja sõbralikult ning seavad esiplaanile lapse vajadused oma erimeelsustest hoolimata, mõjub see positiivselt erinevate kokkulepete

---

⁷⁷ Andrews, S. Armstrong, D. McLernon, L. Megaw, S. Skinner, C. Promotion of Child Maintenance: Research of Instigating Behavior Change, vol I – Main Report, London, Child Maintenance and Enforcement Commission, 2011, lk 52.

⁷⁸ Hallik, L. Göttig, T. Uusen-Nacke, T. Principles of European family law regarding parental responsibilities and their implications for Estonia - Juxtaposing Legal Systems and the Principles of European Family Law on Parental Responsibilities. (Toim. Örüü, E and Mair, J.). Oxford: Intersentia 2010, lk 50.

⁷⁹ RKTko, 3-2-1-136-13

⁸⁰ PKS 1995 § 61 lg 1 järgi mõis kohus elatise välja üksnes siis, kui vanem ei täida lapse ülalpidamise kohustust.

⁸¹ RKTko, 3-2-1-33-11

saavutamiseks.⁸² Kokkulepeteni jõudmise eeliseks kohtumenetluse ees on see, et ülalpidamist saama õigustatud isikud saavad ülalpidamist kiiremini, samas näitab see osapoolte omavahelise suhtluse head taset ja võimet objektiivselt hinnata kõigi osapoolte vajadusi ja võimalusi.

Ülalpidamise ulatuse kindlaksmääramisel tuleb PKS §-s 99 sätestatust tulenevalt kindlaks määrata ülalpidamist saama õigustatud isiku vajadused tema tavalisest elulaadist lähtudes, sh tema võimete ja kalduvuste kohase hariduse ja kutsealase ettevalmistusega seotud kulused ning alaealise puhul ka tema kasvatamise kulutusi. Kohtumenetluses tuleb kohtul välja selgitada mõistlike vajaduste rahuldamiseks vajaminevate kulutuste suurus ning ülalpidamiskohustuslaste võimalused neid katta. Lapsele elatise määramisel tuleb arvestada kummagi vanema varalise seisundiga ja jätta kummagi vanema kanda selline osa lapse vajaduste rahuldamiseks vajalikust kuludest, mis vastab vanema varalisest seisundist tulenevale võimalusele ülalpidamist anda, so kulutuste suurust ja poolte varalist seisundit arvestades otsustada, missuguses ulatuses on vanem kohustatud neid kulutusi kandma⁸³.

Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni⁸⁴ artikkel 6 kohaselt on igal inimesel oma tsiviilõiguste ja –kohustuste üle otsustamise korral õigus õiglasele ja avalikule asja arutamisele mõistliku aja jooksul sõltumatus ja erapooletus, seaduse alusel moodustatud õigusemõistmise volitustega institutsioonis. Seega on ülalpidamist saama õigustatud isiku huvide kaitseks põhimõte, et osapoolte vahel kokkulepet saavutamata on võimalik elatise nõude avaldusega pöörduda kohtu poole.

Kuna õiguskeskkond muutub järjest keerulisemaks, siis on hagimenetluse probleemiks, kuidas formuleerida nõue ja esitada vajalikud asjaolud menetluses õigesti ning tagada, et hagi ei jääks rahuldamata sellepärast, et hageja ei suuda ennast kohtu jaoks (õigel ajal) arusaadavaks teha⁸⁵. Elatise nõuete puhul on õigustatud isikute huvide kaitse seisukohalt oluline, et juriidilisi teadmisi mitteomavad isikud saaksid pöörduda kohtu poole tekitamata sellega mingeid lisakulutusi lepinguliste esindajate näol. Maksekäsu kiirmenetluses, samuti maakohtusse hagi esitamisel on

---

⁸² Andrews, S. Armstrong, D. McLernon, L. Megaw, S. Skinner, C. Promotion of Child Maintenance: Research of Instigating Behavior Change, vol I – Main Report, London, Child Maintenance and Enforcement Commission, 2011, lk 59.

⁸³ RKTko, 3-2-1-118-12

⁸⁴ Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. RT II, 2010, 14, 54. Vabariigi Valitsuse välisleping

⁸⁵ Vutt, M. Hagi ese ja alus ning hagi muutmine kohtupraktikas – Juridica, 2011, nr 5, lk 333.

välja töötatud vastavad blanketid⁸⁶, mille korrektse täitmise tulemusel saab kohus asja menetlema hakata. Kohtu seisukohast on esiplaanil menetlusökonoomika: kohus on huvitatud sellest, et vaidluse saaks selgeks võimalikult varases protsessistaadiumis, sest see aitab menetlust paremini planeerida ja täita tsiviilkohtumenetluse eesmärki lahendada asi õigesti ja mõistliku aja jooksul⁸⁷.

Kohtusse esitatud elatisnõude menetlemisel on tulenevalt TsMS § 2 ja § 4 kohtu ülesanne tagada ja teha endast kõik sõltuv, et tsiviilasja lahendamine toimuks õigesti, mõistliku aja jooksul, võimalikult väikeste kuludega või lõpeks mõistliku kompromissi või kokkuleppega, mille tühisuse aluseks tulenevalt PKS § 109 on ülalpidamiskohustuse tulevikus välistamine ning ülalpidamiskohustuse täitmise ebamõislik piiramine. Lisaks mõistliku menetlusaja printsiibile, hõlmab õigus õiglasele kohtumenetlusele muu hulgas õigust pöörduda kohtusse, õigust õiglasele menetlusele, süütuse presumptsiooni, kaitseõigusi ja kohtuotsuse täitmise õigust. Perekonnaõiguslikke kohtuasju, mil kaalul on õigustatud isiku olulised hüved, peab kohus menetlema erilise hoolega⁸⁸. Seega on elatisasjade puhul igal õigustatud isikul õigus õiglasele ning mõistliku aja jooksul menetletud kohtumenetlusele, mis tagab nende huvide kaitse ning mille järgimine on demokraatliku riigi oluline põhimõte. Lapse ülalpidamiskohustuste kindlaksmääramisel on kohtutel asja eriti kiire menetlemise kohustus ning oluline on menetluses järgida „mõistliku aja“ nõuet⁸⁹. Ülalpidamist saama õigustatud isikutel ning ülalpidamiskohustuslastel on TsMS § 5 lg 2 alusel võrdne õigus ja võimalus oma seisukohtade põhjendamiseks, määrates ise need asjaolud, mis nõuet põhjendaksid või vastaspoole esitatu ümber lükkaksid.

Tsiviilprotsessis kehtib dispositiivsuse põhimõte. See tähendab, et kohtunik tugineb otsuse tegemisel ainult poolte esitatud tõenditele ja asjaoludele. Neid ettekantud asjaolusid hindabki kohus põhimõttel – *iura novit curia* ehk kohus tunneb õigust. Elulisi asjaolusid, mille üle poolte vahel erimeelsused puuduvad, peab kohtunik käsitlema tõestena. Asjaolusid ja tõendeid, mida pooled ei ole esitanud, ei pea õiguse rakendaja asja faktiliste asjaolude tuvastamisel arvesse

---

⁸⁶ Eesti kohtute kodulehel on kergesti leitavad hagiavalduse vorm lapsele elatise väljamõistmiseks ning täpsed juhised maksekäsu kiirmenetluses dokumentide vormistamise ning esitamise kohta. www.kohus.rik.ee/et/kohtumenetlus/dokumentide-vormistamisest (02.05.2014)

⁸⁷ Vutt, M. Hagi ese ja alus ning hagi muutmine kohtupraktikas – *Juridica*, 2011, nr 5, lk 333.

⁸⁸ Laffraque, J. Sarapuu, A. Mõistlik aeg ning selle tagamine tsiviil- ja halduskohtumenetluses – *Juridica* 2013, nr 10, lk 727.

⁸⁹ EIK 19.01.2010, 34922/07, *Dimitrijevič and Jakovljevič vs. Serbia*

võtma.⁹⁰ Tsiviilprotsessis on tõendamise koormis poolte vahel ära jaotatud nii, et kumbki pool saab tõendada temale õigusnormis sisalduvad positiivsed eeldused⁹¹.

Ülalpidamiskohustuse vabatahtlikult mittetasumisel, mis tingib õigustatud isiku kohtu poole pöördumise, tuleb arvestada ka kohtumenetluses tekkivate menetluskuludega. TsMS § 162 lõike kohaselt kannab hagimenetluses kulud pool, kelle kahjuks otsus tehti või kui temalt kulude väljamõistmine on äärmiselt ebaõiglane või ebamõistlik, jäetakse menetluskulud poolte endi kanda. Ülalpidamisasjades on kohtul menetluse tulemustest sõltumata võimalik jätta menetluskulud täielikult kostja kanda, kui kostja on põhjutanud menetluse seetõttu, et jättis andmata täieliku teave oma sissetulekute ja vara kohta⁹². PKS § 104 kohaselt on otsejoones sugulased kohustatud sellekohase nõude esitamise korral andma üksteisele teavet oma sissetulekute ja vara kohta, kui see on vajalik ülalpidamiskohustuse või elatise suuruse kindlakstegemiseks. Sissetulekute suuruse kohta tuleb nõudmise korral esitada tööandja tõendid ja muud asjakohased dokumendid. Eeltoodust tulenevalt on menetluskulude jaotuse kindlaksmääramine kaalutusotsustus⁹³ ning kõiki asjaolusid kogumis hinnates tuleb kohtul kohtulahendis menetluskulude jaotus kindlaks määrata. Menetluskulude suurus sõltub eelkõige sellest, kas menetluspoolled osalesid kohtumenetluses üksinda või koos lepinguliste esindajatega. Sellest tulenevalt järeltab töö autor, et mida selgem ja täpsem on ülalpidamiskohustuse regulatsioon, seda väiksemate kulutustega on võimalik õigustatud isikul oma huve kohtus kaitsta.

3.1 Ülalpidamiskohustuste täitmise viis

Ülalpidamise saamise ning ülalpidamiskohustuse täitmise seisukohalt on oluliseks selle täitmise viis. Ülalpidamiskohustuse täitmise viisis saavad osapooled omavahel kokku leppida, mis töö autori arvates tagab tegelikult ülalpidamist saama õigustatud isiku huvide kaitse kõige paremini ning kõikide osapoolte huve arvestades. Juhtudel, mil ülalpidamiskohustuste täitmise viisi osas õigustatud ja kohustatud kokkuleppele ei jõua, tuleb aluseks võtta selle kohta PKS-s sätestatud õigusnormid.

---

⁹⁰ Narits, R. Õiguse entsüklopeedia. Tallinn: Juura 2007, lk 143.

⁹¹ *Ibid.*, lk 144.

⁹² TsMS § 164 lg 3

⁹³ RKTko, 3-2-1-136-13

Olukorras, mil vanemad elavad koos lastega või ülalpidamist vajav muu abivajav sugulane elab koos ülalpidamist andma kohustatud isiku või isikutega, tagavad nad õigustatud isikute ülalpidamise vahetult. Kui vanem ei ela lapsega koos või ei osale lapse kasvatamises, täidab ta ülalpidamiskohustust üldjuhul lapsele elatist makstes⁹⁴. Alaealise lapse vanema kohustus, kes ei ela lapsega koos ja ei osale lapse kasvatamises, tuleneb PKS § 100 lõikest 2, mis täiendab eeltoodut sellega, et lapsega koos elav vanem peab elatist kasutama lapse huvides. Eeltooduga kooskõlas kehtib elatise maksmise kohustus ka neile isikutele, kes elavad eraldi alanejatest või ülenejatest sugulastest, keda nad on kohustatud ülal pidama.

Ülalpidamiskohustuse täitmist mõjutab otseselt asjaolu, milline on elatise saamiseks õigustatud isiku ning elatise andmiseks kohustatud isiku vahelise emotsionaalne seotus. Vanemate lahkumineku mõõduva aja pikenedes väheneb isade valmisolek olla kaasatud oma lapse ellu ning maksta elatist mitteametlikult⁹⁵. Perekondlikult koos elades, peetakse pereliikmeid ülal vabatahtlikult, vahetult aga juhtudel, mil ülalpidamist saama õigustatud ja ülalpidamist andma kohustatud isik elavad teineteisest eraldi, võib see olla põhjuseks, miks omavahelised soojad suhted halvenevad, kohtumised toimuvad harvemini ning kohustatud isikute valmisolek tagada õigustatud isikute huvide igakülgne kaitse, väheneb.

Ülalpidamist antakse ja ülalpidamiskulusid kaetakse tulenevalt PKS § 100 lõikest 1 raha perioodilise maksmisega ning ainult juhul, kui ülalpidamiskohustuslasel on mõjuv põhjus nõudmiseks, et tal võimaldatakse seda teha muul viisil, on võimalik kõrvale kalduda ülaltoodud sättest. Vanemad võivad kokku leppida ka muul viisil elatise andmise, seega ei tähenda see, kui kohustatud isik mingil ajavahemikul elatist ei maksnud, et ta ei ole oma ülalpidamiskohustust täitnud⁹⁶. Vanematel on kooskõlas PKS § 100 lõikega 3 omavaheliste kokkulepete sõlmimisel võimalik kindlaks määrata täpne ülalpidamise viis ning kord, mis ülalpidamist saama õigustatud huvide kaitseprintsibi mõttest tulenevalt ei välista ega piira seadusest tuleneva nõude esitamist. Seega omavaheliste kokkulepete sõlmimisel tuleb alati arvestada sellega, et ülalpidamist saama õigustatud isikute huvid ei jääks kaitseta ning sõlmitud kokkulepe oleks kooskõlas kehtivate õigusnormidega ning osapoolte vajaduste ning võimalustega.

---

⁹⁴ RKTko, 3-2-1-165-13

⁹⁵ Nepomnyaschy, L. Garfinkel, I. Child Support Enforcement and Fathers' Contributions to Their Nonmarital Children – The Social Service Review, 2010, 84(3): 341-380.

⁹⁶ RKTko, 3-2-1-78-13

Kuigi PKS § 100 lg 4 kohaselt makstakse elatist iga kalendrikuu eest ette, võivad praktikas esile kerkida ka probleemid olukorras, mil kuu eest ette makstud elatis on tasutud, kuid ülalpidamiseks tegelikult vajaminev summa selgub alles kuu jooksul. Sellisel juhul on võimalik osapoolte kokkuleppel maksta juurde ülalpidamiseks vajaminevat elatist ka tagantjärele, hüvitamiseks õigustatud isikute tegelikud vajadused. Seoses sellega, et ühe vanemaga pered võivad olla majanduslikult teistest nõrgemad on elatise maksmise regulaarsusel väga oluline tähtsus⁹⁷. Regulaarne elatise maksmine tagab õigustatud isikule kindlustunde, mida vajavad eelkõige isikud, kes on majanduslikult ülalpidamist andma kohustatud isikutest sõltuvad.

Kohtu poole pöördudes on ülalpidamisasjade osapoolte vahel tekkinud sekkumist vajavad arusaamatused, küsimused või vaidlused, mil vaidlusaluseks objektiks võib olla ka ülalpidamisviisi ja selle kohustuse täitmist puudutav. Vaidlusküsimust ülalpidamiskohustuse korrektse täitmisviisi osas ei saa tekkida juhul, kui ülalpidamiskohustuslane on ülalpidamiseks vajaliku raha maksnud isikule, kes ülalpidamist vajab või lapse ülalpidamise korral teisele vanemale, kelle juures lapse elab ja kes lapse eest hoolitseb. Üksnes juhul, kui lapse eest iga päev hoolitsev vanem annab enne nõusoleku ülalpidamiskohustuse täitmiseks alaealisele lapsele või kiidab sellisel viisil antud ülalpidamiskohustuse täitmise hiljem heaks, on elatist maksta kohustatud vanem oma kohustuse kohaselt täitnud⁹⁸. Seega taandub muul viisil ülalpidamist maksmine vaid poolte kokkuleppele ning kohustatud isik peab tõendama lapse ülalpidamiseks muul viisil tehtud kulutusi.

Üldjuhul kehtib kokkulepe sõlmimisel reegel, et kokkulepe ei tohi olla sõlmitud pooli ebamõistlikult kahjustaval viisil, mille tulemusel oleks kokkulepe tühine. Elatisasjades sõlmitud kokkulepped peavad tagama, et lapse igapäevaste vajaduste rahuldamine oleks tagatud, õigustatud isiku huvid kaitstud, seega ülalpidamiskohustus täidetud. Seoses sellega, et kohustuse täitmiseks loetakse lisaks rahalistele maksetele ka kokkuleppe alusel muul viisil elatise andmist ning kohustatud isik on kokkulepet ka täitnud, ei saa see olla aluseks ülalpidamiskohustuse täitmise rikkumiseks. Olukorras, kus peres on kaks last ning lapsed elavad eraldi kummagi vanema juures, võivad vanemad kokku leppida muuhulgas ka selles, et mõlema ülalpidamiskohustus on täidetud ning ülalpidamiskoost ei esitata. Sellise kokkuleppega reguleerivad vanemad, kui lapsele ülalpidamist andma kohustatud isikud, omavahelisi suhteid ja

---

⁹⁷ Ha, Y. Cancian, M. Meyer, D.R. The Regularity of Child Support and Its Contribution to the Regularity of Income - Social Service Review, Vol 85, No. 3, September 2011, p 401-419.

⁹⁸ RKTkm, 3-2-1-159-12

juhul, kui vanemad leppisid kokku, et üks vanem katab vastutasuna teiselt vanemalt saadud hüve eest üksi kõik lapse ülalpidamise kulud, jääb see kokkulepe vanemate vahel kehtima ka pärast lapse kasuks elatise väljamõistmist⁹⁹. Seega ei teki kohustatud ja kokkuleppest kinni pidanud isiku suhtes õigust nõuda lapse kasuks elatis välja senikaua, kuni kokkulepe kehtib ja seda täidetakse.

Ülalpidamise andmise viisi kohta võib kokkuvõtvalt öelda, et seaduses sätestatud ning enamlevinud viis on elatise maksmine igakuise rahalise maksena, mida kasutatakse ülalpidamist õigustatud saama isiku igapäevaste vajaduste rahuldamiseks ja sellega seonduvate kulude katmiseks. Muul viisil elatise maksmist saab lugeda kohustuse täitmiseks üksnes juhul, kui poolte vahel on kehtiv kokkulepe, mis arvestab kõikide osapoolte huve, vajadusi ning võimalusi.

3.2 Ülalpidamiskohustuse suurus

Põlvnemisest tuleneva ülalpidamiskohustuse analüüsimisel on oluline roll ülalpidamiskohustuse suuruse kindlaksmääramisel seetõttu, et ülalpidamist saama õigustatud isikute vajadused oleksid tagatud. Lapsepõlve iseloomustavaks jooneks on sõltuvus täiskasvanu poolt antavast hoolitsusest¹⁰⁰. Seoses sellega, et elatist makstakse üldjuhul igakuise rahalise maksena, tuleb lähtuda sellest, et tulenevalt PKS §-st 101 ei tohi see ühele lapsele väiksem kui pool Vabariigi Valitsuse kehtestatud kuupalga alammäära. Konkreetset rahalist summat elatise maksmiseks seaduses välja toodud ei ole ning konkreetse summa väljatoomine oleks ka võimatu, sest laste arv perekonnas ning sissetulekud ja vajadused on inimestel erinevad¹⁰¹.

Kooskõlas PKS §-ga 99 tuleb ülalpidamist saama õigustatud isikule elatissumma määramisel lähtuda tema vajadustest ning tema tavalisest elulaadist, kusjuures arvestada tuleb ülalpidamist vajava isiku kõiki eluvajadusi. Lapse elulaadi kujundavad tema vanemate käsutuses olevad rahalised vahendid ning esmalt tuleb kindlaks teha lapse esmavajadused ning seejärel otsustada,

---

⁹⁹ RKTko, 3-2-1-78-13

¹⁰⁰ Kaldal, A. Leviner, P. Silencing the Conflict of Interests between Parental Rights and the Rights of the Child? Legal Requirements for the Social Services to Interview Children - Scandinavian Studies in Law volume 50. (Toim. Wahlgren, P.). Stockholm: Jure Law Books 2007, lk 381-392.

¹⁰¹ Kalmet, T., Mõistlik, P. International Encyclopaedia of Laws. Family and Succession Law. Estonia: Published by Kluwer Law International 2009, lk 114.

kas ja kuivõrd peab elatis olema lapse tavalisest elulaadist tulenevalt lapse esmavajaduste rahuldamiseks vajalikust summast suurem¹⁰². Kehtivas õiguses erinevalt varasemast on sõnaselgelt sätestatud, et lapse elatishõude suuruse määramisel tuleb arvestada lapse tavalist elulaadi, mida talle tema vanemad saavad võimaldada. Kuna lapsel ei ole üldjuhul sissetulekut, siis saab ta osa oma perekonna tavalisest elulaadist, mis sõltub eelkõige vanemate varalisest seisundist.¹⁰³

Kohus võib kooskõlas PKS § 101 lõikega 2 elatise mõista välja kindla summana või muutuva suurusena. Praktikast on enamlevinud viis siduda elatissumma arvutamise alused Vabariigi Valitsuse kehtestatud kuupalga alammääraga, mis tähendab seda, et kuupalga alammäära suurenedes suureneb automaatselt ka ülalpidamiseks väljamõistetud elatise summa. Eeltoodust lähtudes tagab muutuva summana väljamõistetud elatis selle, et õigustatud isik ei pea kuupalga alammäära tõustes esitama kohtule hagi väljamõistetud elatise suuruse muutmiseks, mis on mõistlik nii menetlusökonoomika kui ka õigustatud isiku seisukohalt.

Lapse ülalpidamiskulude arvestamise meetodika lõppraporti kohaselt oli keskmine lapse ülalpidamiskulu Eestis 2010-2012. a 280 eurot kuus ühe lapse kohta. Aruande kohaselt on kõige suuremad laste ülalpidamiskulud keskmise asustustihedusega asulates (379 eurot), järgnevad tiheasustusega asulad (304 eurot) ning hõredalt asustatud asulad (249 eurot).¹⁰⁴ Seega võib öelda, et lapse igakuiste kulutuste suurus sõltub ka sellest, millises asulas lapse elab ning piirkondlikke hinnaerinevusi tuleb teatud määral ja võimalusel arvestada ka ülalpidamiskohustuslastel.

Ülalpidamist saama õigustatud isiku või tema seadusliku esindaja kohtusse pöördumisel sõltub hagiavalduses nõutavas summas elatishõude rahuldamine ka sellest, kas hageja on suutnud oma nõudeid põhjendada ja tõendada. Õigustatud isiku vajaduste rahuldamiseks tehtavaid kulusid, mis tulenevad seadusest ja vastavad kehtestatud elatise miinimumsummale, kohtumenetluses tõendama ei pea. Kui lapse vajadused on miinimumist suuremad, tuleb lapse vajaduste rahuldamiseks tehtavate kulutuste suurus asjas esitatud tõendite alusel kindlaks teha¹⁰⁵.

---

¹⁰² RKTKo, 3-2-1-165-13

¹⁰³ RKTKo, 3-2-1-118-12

¹⁰⁴ Lapse ülalpidamiskulude arvutamise meetodika uuendamine ja analüüs. Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuringute keskus RAKE lõppraport, 2013. www.ec.ut.ee/sites/default/files/ec/lapse_ülalpidamiskulud_lopparuanne_dets2013.pdf (10.04.2014)

¹⁰⁵ RKTKo, 3-2-1-165-13

Kehtivas PKS-s ei ole vanemate varalist seisundit nähtud ülalpidamise suuruse määramisel arvestatava asjaoluna PKS § 99 järgi¹⁰⁶. Vastupidi, PKS § 102 lg 2 esimese lause järgi ei vabane vanemad varalise seisundi tõttu oma alaealise lapse ülalpidamise kohustusest. Siiski tuleb PKS § 102 lg 2 teisest lausest, et kui vanem ei ole võimeline andma lapsele ülalpidamist enese tavalist ülalpidamist kahjustamata, peab ta kasutama tema käsutuses olevaid vahendeid enda ja lapse ülalpidamiseks ühetaoliselt.¹⁰⁷ Ülalpidamist maksma kohustatud isik peab seega tegema endast kõik oleneva, et ülalpidamist saama õigustatud isiku vähemalt esmased vajadused saaksid rahuldatud ning laste puhul peab kohustatud isik maksma vähemalt miinimummääras elatist. Enamus madala sissetulekuga isade suutmatus täita oma kohustusi ei tulene nende soovimatusest oma lapsi toetada, vaid sellepärast, et nad ei teeni piisavalt, et rahuldada kõiki kohustusi¹⁰⁸. Vanemate kohustus on oma lapsi kasvatada ning ainult väga konkreetsetel ja tõendatud alustel on võimalik miinimummäärast väiksema elatise maksmine. Juhul kui laps nõuab elatist ühelt vanemalt, tuleb muuhulgas arvestada ka seda, et lapsel on õigus nõuda ühelt vanemalt elatist vaid osas, mille eest see vanem vastutab, st et arvestada tuleb ka teise vanema kohustust last ülal pidada ning teise vanema sellise kohustuse ulatust¹⁰⁹.

Vanemal on kohustus hankida nii enda kui ka oma laste vajaduste rahuldamiseks vajalikud vahendid ning eelkõige peab vanem täitma lapse ülalpidamise kohustust oma sissetulekute arvelt, piisava sissetuleku puudumisel aga ka muu vara arvelt. Vanemal on lapse ülalpidamise kohustusest tulenevalt kohustus teenida sissetulekut ning ta ei vabane lapse ülalpidamise kohustusest üksnes selle tõttu, et tal ei ole sissetulekut või tema sissetulek on liiga väike. See tähendab, et vanema osa arvestamisel lapsele elatise andmisel tuleb muu hulgas hinnata selle vanema võimalusi sissetulekut saada, mitte aga vähendada üksnes selle tõttu, et tal ei ole sissetulekut või et see on väike.¹¹⁰ Töö puudumist või madalat sissetulekut ei saa kohustatud isik seega ülalpidamiskohustuse mittetäitmiseks või selle alla miinimumi määramiseks asjaoluna välja tuua. Vanematel on kohustus teha endast kõik olenev, mis tähendab ka parema sissetuleku ja töö otsimist, et ülalpidamist saama õigustatud isikule tagada elatise maksmine. Ülalpidamisasjades on oluline mõista, et kohus vaatab poolte võimet sissetulekut teenida ja võtab

---

¹⁰⁶ PKS 1995 § 61 lg 2 kohaselt tuli elatise määramisel lähtuda kummagi vanema varalisest seisundist.

¹⁰⁷ RKTKo, 3-2-1-33-11

¹⁰⁸ Kohn, L. S. Engaging men as fathers: the courts, the law and father-absence in low-income families – *Cardozo Law Review*, 2013/35 CDZLR 511.

¹⁰⁹ RKTKo, 3-2-1-165-13

¹¹⁰ RKTKo, 3-2-1-160-12

arvesse mitte ainult seda, mis on poole sissetulek hetkel, vaid ka neid mõistlikke võimalusi, mida pool kõiki oma võimalusi ära kasutades saaks nii lühiajaliselt kui ka pikaajaliselt teenida¹¹¹.

Seadusega peaks nõudma lahus elavalt vanemalt lapse kasvatamiseks isegi suuremat summat, kui see on hetkel ja isegi madala sissetulekuga vanemad peaksid lapse ülalpidamiseks maksma rohkem. Kui ühe vanema sissetulek on väiksem, peaks selle võrra teine vanem oma lapse kasvatamisse isegi rohkem panustama, ka siis kui nad oma lapsi piisavalt tihti ei näe.¹¹² Lapsele elatise suuruse määramisel ei saa olla väiksema elatisesumma määramisel aluseks see, et lahuselav vanem last piisavalt ei näe. Lapse igapäevased eluks vajalikud materiaalsed kulutused tuleb lastevanematel kanda isegi siis, kui lahus elaval vanemal oma lapsega emotsionaalselt tugevat sidet ei ole. Lapsed, kelle vanemad on lahutatud, elavad lahus või ei ole kunagi abielus olnudki, saavad vanematelt vähem toetust, kui need lapsed, kelle vanemad on abielus ja elavad koos¹¹³. Eeltoodu põhjuseks võib autori arvates olla asjaolu, et nii lapsega koos elaval kui ka lapsest lahus elaval vanemal võib olla loodud uus pere, kelle eest tuleb samuti hoolitseda. Samuti on põhjuseks lahus elava perekonna nn topelt eluasemekulud.

Miinimummääras elatis katab eelduslikult ka lapse eluaseme miinimumkulud. Kui lapse vajadused on miinimumist suuremad, tuleb miinimummäärast suurema elatise saamiseks tõendada ka miinimumvajadustest suuremat kulu lapse eluasemevajaduste rahuldamiseks. Seega peab hageja tõendama, et miinimumelatisest talle eluasemekulu katmiseks ei piisa.¹¹⁴ Kohtupraktikas on eluasemekulude ning nendest tulenevate kulutuste suurusega tekkinud õigustatud ja kohustatud isikute vahel palju vaidlusi ja küsimusi. Probleemid tõusetuvad eelkõige juhtudel, mil elatise nõue ületab miinimumsummat ning vajaminevate kulutuste tõendamiseks on hageja kohustatud esitama sellekohased tõendid. Riigikohus on nimetatud olukorda selgitanud selliselt, et kostja ei pea lapse isana lapsele elatist makstes kinni maksma lapse ema poolt eluaseme soetamiseks tehtud kulutusi, muuhulgas eluasemelaenu makseid ega laenukindlustusmakseid. Samas tuleb hageja viidatud eluasemekulutusi elatise suuruse määramisel arvesse võtta. Lapse põhivajaduste hulka kuulub ka vajadus kasutada eluruumi, kuna lapsel peab olema kodu, kus turvaliselt areneda ja kasvada. Seetõttu tuleb ülalpidamise ulatust

---

¹¹¹ Family Law in Practice. The City Law School, City University, London. Oxford: University Press 2008, lk 67.

¹¹² Bryson, C. Ellmann, I. McKay, M.S. Miles, J. Child Maintenance: How much should the state require fathers to pay when families separate? - Family Law, June 15, 2013.

¹¹³ Goldfarb, S. F. Who pays for the „boomerand generation“?: A legal perspective on financial support for young adults – Harvard Journal of Law & Gender 2014/37 HVJLG 45.

¹¹⁴ RKTKo, 3-2-1-69-13

määrates arvestada muuhulgas lapse vajadust kasutada eluaset ning seda sõltumata asjaolust, kas laps elab vanema üüritud, liisitud või vanemale omandiõiguse alusel kuuluvas eluruumis, mille omandamiseks võib vanem olla võtnud laenu. Kõigil neil juhtudel rahuldab vanem ka lapse eluasemevajadust, st täidab ülalpidamiskohustust.¹¹⁵

Seaduses ei ole välja toodud elatise ülemmäära, millest suurem igakuine ülalpidamiseks makstav summa ei võiks olla. Kui tegemist on poolte omavaheliste kokkulepetega, siis vastavalt vanema materiaalsetele võimalustele kujuneb ka ülalpidamise summa. Juhul, kui ülalpidamist saama õigustatud isik pöördub aga kohtu poole, siis kohtuotsuse tegemisel on kohtunik seotud kohtu poole pöördunud isiku nõude suurusega.

Põlvnemisest tuleneva ülalpidamiskohustuse suuruse määramisel tuleb ülaltoodu alusel lähtuda ülalpidamist saama õigustatud isiku elulaadist ja vajadustest tulenevate kulutustega ning ülalpidamiskohustuslase vastavate võimalustega. Lapsele elatise maksmisel on kohustatud isikud kohustatud tagama lapsele elatise vähemalt seaduses sätestatud Vabariigi Valitsuse kuupalga alammäära ulatuses, kusjuures kohustatud isik ei vabane ülalpidamiskohustusest üksnes põhjusel, et ta sissetulekut ei oma või on see ebapiisav.

3.2.1 Seaduses sätestatud miinimumsummast väiksema elatise maksmine

Käesolevas alapeatükis analüüsib töö autor seaduses sätestatud miinimumsummast väiksema elatise maksmisega seonduvaid probleeme ja küsimusi. Töö autor toob välja enamlevinud kostjate väited miinimumsummast väiksema elatise maksmiseks.

Ülalpidamist andma kohustatud isiku väide selle kohta, et laps viibib osa ajast ka tema juures ja täidab ülalpidamiskohustust vabatahtlikult, eeldab seda, et kostja peab eeltoodut väites tõendama, millised on need vahetult lapsele tehtavad kulutused, mille arvelt saab ülalpidamiskohustus lugeda täidetuks. Tuleb tuvastada, kui suure osa ajast elab laps kostja juures ning lisaks tuleb kindlaks teha, kui suures osas täidab isa laste ülalpidamise kohustust vabatahtlikult, arvestades ka sellega, kui palju on ta kohtumenetluse ajal lastele elatist

---

¹¹⁵ RKTKo, 3-2-1-69-13

maksnud¹¹⁶. Juhul, kui lapse elukoht on vahelduv, st laps elab olulise ajast ka kostjaga, tuleb kostjalt elatist välja mõistes arvestada kostja vabatahtliku ülalpidamiskohustuse täitmisega sel ajal, mil laps kostja juures viibib. Kohus saab arvestada väidetega, mis on tõendatud. Rahalise toetuse ja emotsionaalse toetuse olemus ja omavaheline seos on selgusetu, kuid kindel on see, et kui seadustes hakatakse rahalist ja emotsionaalset vanema ja lapse vahel vastandama ja üksteisest sõltuma panema, tingib see praktikas paljude uute vaidluste tekke¹¹⁷.

Vanemate ühine hooldusõigus lapse suhtes omab positiivset ajendit selleks, et lapsest eraldi elav isa maksab lapsele elatist¹¹⁸. Lapse suhtes ühise hooldusõiguse osaline või täielik üleminek ühele vanemale võib seega mõjutada ülalpidamiskohustustase valmisolekut elatise maksmiseks. Praktikas on palju juhtumeid, mil ühise hooldusõiguse lõpetamine mõjutab otseselt lapse ja vanema omavahelisi suhteid ning hooldusõiguse teostamist seotakse ja suhestatakse ka ülalpidamiskohustuse täitmisega.

Seejuures võib tekkida olukord, kus mõlemad vanemad täidavad vahetult ülalpidamiskohustust piisavalt ning elatist ei tulegi välja mõista. Sellisel juhul peab kohus elatise suuruse määramisel tegema kindlaks, kui suured on mõlema vanema igakuised kulutused lapse vajaduste rahuldamiseks ning millised lapse vajaduste rahuldamiseks tehtavad kulutused kannab lapsest lahus elav vanem sel ajal, mil laps viibib tema juures¹¹⁹. Eeltoodud viisil saab ülalpidamiskohustuse täitmiseks pidada neid juhtumeid, mil lapse kostja juures viibimise ajal katab vanem ülalpidamise väljamõistmise aluseks olevaid kulutusi ning kas nende suurus vastab ülalpidamiskohustuste ulatusele. Sõltumata sellest, kui palju aega viibib laps kummagi vanema juures, võivad ühe vanema tehtavad kulutused lapse ülalpidamiseks olla suuremad, kui see vanem katab suurema osa lapse vajadustest (kulutused riieele, huviringidele, kooli- ja lasteaiakulud) ja elatise suurust ei saa määrata üksnes selle järgi, kui palju aega veedab laps ühe või teise vanema juures¹²⁰.

---

¹¹⁶ RKTKo, 3-2-1-160-12

¹¹⁷ Rešetar, B. The link between child maintenance and contact - The Future of Family Property in Europe. (Toim. Boele-Woelki, K, Miles, J and Scherpe, J.M.). Oxford: Intersentia 2011, lk 295.

¹¹⁸ Allen, B.D. Nunley, J. M. Seals, A. The Effect of Joint-Child-Custody Legislation on the Child-Support Receipt of Single Mothers – Journal of Family and Economic Issues, March 2011, Volume 32, Issue 1, p 124-139.

¹¹⁹ RKTKo, 3-2-1-163-13

¹²⁰ RKTKo, 3-2-1-165-13

Praktikas on levinud olukord, mil ülalpidamist andma kohustatud isikul on mitu last. Mitme ülalpidamist saama õigustatud isiku olemasolul tuleb arvestada kõikide õigustatud isikute vajadusi ning kohustatud isiku võimalusi. Vanem peab tagama kõigile oma lastele võrdsed võimalused toimetulekuks ja arenguks ning pidama lapsi võrdväärsetl ülal ja seetõttu tuleb lahus elavale lapsele elatist välja mõistes arvestada kohustatud vanemaga kooselavate laste vajadusi¹²¹.

Ülalpidamist andma kohustatud isiku ebapiisava sissetuleku ning halva majandusliku seisundi puhul vabaneb ta PKS § 102 lg 1 kohaselt ülalpidamiskohustusest selles ulatuses, milles ta ei ole oma kohustusi ja varalist seisundit arvestades ning kahjustamata enese tavalist ülalpidamist võimeline andma teisele isikule. Eeltoodud põhjustel ei vabane aga vanem oma alaealise lapse ülalpidamise kohustusest. Juhul kui vanema sissetulek ja varaline seisund ei võimalda pidada last ülal ilma vanema enda tavapäraste vajaduste rahuldamisest kahjustamata, peab vanem oma vajadusi piirama ning kasutama PKS § 102 lg 2 teise lause järgi tema käsutada olevaid vahendeid enda ja lapse ülalpidamiseks ühetaoliselt¹²².

Kohtul on ainult mõjuvatel põhjustel võimalus vähendada elatist alla PKS-s sätestatud määra. Mõjuvaks põhjuseks võib lähtuvalt PKS § 102 lg 2 kolmanda lausest olla muuhulgas vanema töövõimetus või olukord, kus vanemal on teine laps, kes miinimummääras elatise väljamõistmise korral osutuks varaliselt vähem kindlustatuks kui elatist saav laps. Statistikaameti andmebaasi kohaselt töövõimetu on mittetöötav või mitteõppiv invaliidsuspensiooni või sellele vastavat toetust saav isik, kelle VEK (vaegurlusekspertiisi komisjon) on tunnistanud töövõimetuks¹²³. Vanem peab ebapiisava varalise seisundi korral pidama end ja oma alaealise lapsi ülal ühetaoliselt ja sellest tulenevalt saab kohus mõista vanemalt alaealise lapse ülalpidamiseks välja seaduses sätestatud miinimummäärast väiksema elatise¹²⁴.

Kui vanem ei ole täiesti töövõimetu, tuleb arvestada ka tema osalist töövõimet ja hinnata võimalusi saada sissetulekut ning maksta sellest elatist. Kui kohustatud vanemal on töövõime kaotusest hoolimata piisavalt muud vara peale igakuise sissetuleku, mille arvelt ülalpidamiskohustust täita, siis ei ole alust jätta temalt välja mõistmata elatise alammäära.

---

¹²¹ RKTKo, 3-2-1-118-12

¹²² RKTKo, 3-2-1-118-12

¹²³ Statistikaameti kodulehekülg – mõisted. Internetis kättesaadav http://pub.stat.ee/px-web.2001/Database/RAHVASTIK/03RAHVASTIKUSUNDMUSED/12SUNNID/RV_061.htm (02.05.2014)

¹²⁴ RKTKo, 3-2-1-136-13

Vanem on kohustatud lapse ülalpidamiseks vajalike vahendite saamiseks tegema endast kõik oleneva ning vajadusel müüma ka endale kuuluvaid esemeid ülalpidamiskohustuse täitmiseks vajalike vahendite saamiseks, kuid seejuures tuleb säilitada kohustatud vanemale minimaalne toimetulek ja minimaalselt vajalik elustandard.¹²⁵ Ülalpidamist andma kohustatud isiku töövõime kaotust saab elatise kehtestatud miinimummäärast väiksema elatise väljamõistmisel arvestada üksnes juhul, mil ülalpidamiskohustuslasel ei ole ka muud vara, mille arvelt ta saaks elatist maksta.

Elatist tagasiulatuvalt välja mõistes tuleb arvestada nii vanema toonast kui ka kohtulahendi tegemise ajal olemasolevat ülalpidamisvõimet ja elatise vähendamise aluseks olevaid asjaolusid, et vältida vanema (ja tema teise lapse või teiste laste) asetamise äärmiselt raskesse majanduslikku olukorda põhjusel, et õigustatud isik ei ole esitanud kohe vajaduse ilmnedes tema vastu nõuet ning on teinud seda hiljem, nõudes ülalpidamist tagantjärele.¹²⁶

Vanematel on võrdne õigus ja kohustus oma laste eest hoolitseda ja tagada neile lapse vajadustest lähtuv ülalpidamine. PKS § 100 lg 2 maksab eelduslikult elatist vanem, kes ei ela lapsega koos aga see ei välista elatise väljamõistmist vanemalt, kelle juures laps elab ning eelkõige võib lapsel olla elatiseõue temaga koos elava vanema vastu juhul, kui ta elab ka teise vanemaga ja seega võib laps esitada hagi elatise saamiseks vanema vastu, kellega ta elab koos, kui viimane ei täida ülalpidamiskohustust.¹²⁷ Seega on mõlemad vanemad kohustatud oma last ülal pidama ja tagama tema vajaduste rahuldamiseks vajalike kulutuste tegemise.

Elatist maksuma kohustatud isikutel on vähene või puudulik kontroll selle üle, kuidas makstud elatist kulutatakse, mis tekitab hinnangulise küsimuse elatise suuruse osas ja selles, kuidas makstud raha lapse huvides kasutatakse¹²⁸. Töö autori arvates ei saa küsimusi selles osas tekkida juhul, mil ülalpidamiskohustust täidetakse kohtuotsuse alusel. Sellisel juhul on kohtumenetluse käigus välja toodud ja põhjendatud kõik need asjaolud, millest tulenevalt elatise suurus on kindlaks määratud. Poolte omavaheliste, kohtuväliste kokkulepe puhul omavad õigustatud ja kohustatud isikud eelduslikult omavahelisi häid suhteid, mistõttu ülalpidamist andma kohustatud

---

¹²⁵ RKTko, 3-2-1-118-12

¹²⁶ RKTko, 3-2-1-136-13

¹²⁷ RKTko, 3-2-1-160-12

¹²⁸ Natalier, K. Hewitt, B. 'It's Not Just About the Money': Non-resident Fathers' Perspectives on Paying Child Support – Sociology, June 2010, 44, p 489-505

isikud omavad arusaama sellest, et õigustatud isik ülalpidamist vajab ning lapsega vahetult koos elaval vanemal õigus ja kohustus kasutada saadud elatisraha lapse huvidest lähtuvalt.

Kokkuvõtvalt saab öelda, et ülalpidamise suurus teisele isikule sõltub sellest, millised on kohustatud isiku võimalused kahjustamata enese tavalist ülalpidamist, muid kohustusi ja varalist seisundit arvesse võttes. Alaealisele lapsele PKS § 101 lõikes 1 sätestatud miinimummäärast väiksema elatise väljamõistmisel arvestatakse selleks mõjuvaid põhjuseid, muu hulgas vanema töövõimetust ning ülalpidamiskohustuslase teisi alaealisi ülalpeetavaid.

3.2.2 Kohtuotsusega väljamõistatud elatise suuruse muutmine

Õigustatud isiku huvide kaitseks on kindlatel alusel ja korras võimalik pöörduda kohtu poole ka hagiavaldusega väljamõistatud elatise suuruse muutmise nõudes. Kehtivas PKS-s puudub sõnaselge regulatsioon väljamõistatud elatise suuruse muutmise kohta.¹²⁹ Küll kehtivad materiaalsoiguslikud ülalpidamiskohustust reguleerivad sätted, muuhulgas PKS §-d 99 ja 102, millest saab lähtuda elatise suuruse kindlaksmääramise.¹³⁰ Väljamõistatud elatise suuruse muutmise hagiavaldus on võimalik esitada nii ülalpidamist saama õigustatud isiku poolt kui ka ülalpidamiskohustuslasel ning nõude sisu võib olla tulenevalt asjaoludest kas väljamõistatud elatise vähendamine või väljamõistatud elatise suurendamine.

Kohtuotsusega väljamõistatud elatise suuruse muutmise hagiavalduselt tuleb kohtule, erinevalt elatise väljamõistmisest, mille eest kohtuasjas tulenevalt riigilõivuseadusest¹³¹ (edaspidi RLS) riigilõivu ei võeta¹³², tasuda TsMS § 129 lg 2 punktist 1 tulenevalt riigilõivu, sest tegemist on seadusest tulenevate kohustuste täitmise üle peetava vaidlusega. Tulenevalt viidatud sättest on perioodiliste rahaliste maksete nõude üle peetava vaidluse korral hagi hinnaks nõutavate maksete kogusumma, mis ei tohi olla suurem kui hagi esitamisele järgneva üheksa kuu eest saadav summa. Seega tuleb RLS § 57 lõikest 1 tulenevalt tasuda hagi hinnast lähtuvalt riigilõivu. Riigilõivumäär sõltub ka sellest, kas kohtule on esitatud avaldus veebilehe www.e-toimik.ee kaudu või on avaldus esitatud kohtule elektroonselt, posti teel või isiklikult paber kandjal kohale tuues. Magistritöö autori arvates peaks väljamõistatud elatise suuruse muutmine sarnaselt elatise

¹²⁹ PKS 1995 § 61 lg 3 nägi ette, et vanema varalise seisundi või lapse vajaduste muutmisel võib kohus huvitatud isiku nõudel elatise suurust muuta, st väljamõistatud elatist vastavalt muutunud olukorrale nii suurendada kui ka vähendada.

¹³⁰ RKTKo, 3-2-1-33-11

¹³¹ RLS. RT I, 21.03.2014, 16

¹³² RLS § 22 lg 1 p 2

väljamõistmise asjaga olema riigilõivuvaba. Väljamõistetud elatise suuruse muutmiselt peaks lähtuma õigustatud isikute huvidest ning mõnel juhul võib riigilõivu tasumise kohustus mõjuda koormavalt isiku majanduslikule olukorrale.

Kui elatishagi kohta on jõustunud kohtuotsus, seob see TsMS § 457 lg 1 järgi menetlusosalisi ja välistab reeglina samas asjas uuesti kohtusse pöördumise. Kohtulahendiga väljamõistetud elatise suuruse muutmiseks on alust, kui lapse vajadused ja/või vanema (te) varaline seisund on võrreldes kohtulahendi tegemise aluseks olnud asjaoludega muutunud.¹³³ Tulenevalt TsMS § 459 lõikest 1 on ka ülalpidamisasjas kummalgi poolel õigus nõuda väljamõistetud perioodiliste maksete suuruse muutmist. Elatisasjades on väljamõistetud elatisesummade muutmise hagi esitamise eelduseks see, et oluliselt on muutunud need asjaolud, mis elatise väljamõistmise asjas tagasid nõude rahuldamise ning need on tekkinud peale elatisasja arutamise lõpetamist.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et väljamõistetud elatise suuruse muutmise õigus on ülalpidamist saama õigustatud ning ülalpidamist andma kohustatud isikutel, mille aluseks saavad olla olulised muutused elatise väljamõistmise asjas esinenud asjaolude suhtes. Magistritöö autori arvamusel sarnaneb väljamõistetud elatise suuruse muutmiseks esitatav hagi elatise väljamõistmise hagiga ning peaks samuti olema riigilõivuvaba.

3.3 Tagasiulatuva ülalpidamiskohustuse nõue

Ülalpidamiskohustuse mittetäitmise tagajärjel õigustatud isiku kohtu poole pöördumisel on tal õigus nõuda ülalpidamiskohustuse täitmist ka tagasiulatuvalt. PKS § 108 sätestab, et õigustatud isik võib nõuda ülalpidamiskohustuse täitmist ja kohustuse täitmata jätmise tõttu tekkinud kahju hüvitamist tagasiulatuvalt kuni ühe aasta eest enne elatishagi kohtule esitamist. Olenemata asjaolust, et isaduse tuvastamisel kohtus tekivad lapse ja isa vahel õigussuhted tagasiulatuvalt alates lapse sünnist, mõistab kohus elatise üldjuhul välja alates elatisehagi esitamisest, erandina ka aasta enne hagi esitamist juhul, kui vanem ei täida ülalpidamiskohustust, millest tulenevalt ei saa vanemalt, kellest laps põlvneb nõuda elatist tagasiulatuvalt alates lapse sünnist¹³⁴.

---

¹³³ RKTKo, 3-2-1-69-13

¹³⁴ RKTKo, 3-2-1-36-08

Tagasiulatava elatise väljamõistmiseks puuduvad erisätted, seega saab ka tagasiulatuvat elatist välja mõistes lähtuda elatise väljamõistmise üldsätetest. Ajavahemikul aasta enne hagi esitamist saab määrata ülalpidamiskohustuse ulatuse kindlaks õigustatud isiku toonaste vajaduste järgi PKS § 99 mõttes, arvestades muuhulgas ka kohustatud isiku varalist seisundit PKS § 102 ja § 105 lg 3 mõttes.¹³⁵

Õigustatud isik saab kohustatud isiku vastu õigel ajal hagi esitades vältida olukorda, kus kohustatud isiku muutunud varalise seisundi tõttu saab viimselt haginõude esitamisele eelnenud ajavahemiku eest välja mõista väiksema elatise. Riigikohtu arvates on ekslik käsitlus see, et tagasiulatava elatise suurus tuleb määrata kindlaks üksnes vanema toonast ülalpidamisvõimet arvestades, jätta kõrvale kohustatud vanema ülalpidamisvõime kohtulahendi tegemise ajal. Kohaldada tuleks PKS § 102 lg 2 koosmõjus PKS §-ga 108.¹³⁶ Seega on kohustatud isiku kaitse seisukohalt oluline, et õigustatud isik küsiks ülalpidamiskohustuslaselt elatist ka õigel ajal. Õigel ajal, st kohe kui ülalpidamiskohustus tekib ning elatist andma kohustatud isik seda õigustatud isikule ei taga, kohtusse pöördudes, tagatakse kiiremini ülalpidamist saama õigustatud isiku huvid ning ei jäeta tagasiulatava elatisnõudega kostjat raskesse majanduslikku olukorda.

TsÜS § 154 sätestab korduvate kohustuste täitmisele suunatud nõude aegumise, mille kohaselt korduvate kohustuste või ülalpidamiskohustuse täitmise nõude aegumistähtaeg, olenemata sellest, milline on nõude õiguslik alus, on kolm aastat iga üksiku kohustuse jaoks.¹³⁷ Perekonnaõigusliku elatisnõude puhul täiendab sätet (praktiliselt asendab seda) PKS § 108, mille järgi õigustatud isik võib nõuda ülalpidamiskohustuse täitmist ja kohustuse täitmata jätmise tõttu tekkinud kahju hüvitamist tagasiulatavalt üksnes kuni ühe aasta eest enne elatishagi kohtule esitamist.¹³⁸

Tagasiulatav elatisnõue esitatakse kohtule koos elatise väljamõistmise hagiga juhul, kui õigustatud isikule ülalpidamist andma kohustatud isik ei ole oma seadusest tulenevalt kohustust lapse ees täitnud. Tagasiulatava elatise väljamõistmise eeldusteks on ülalpidamiskohustuse mittetäitmine, selle ebapiisavus või ebaregulaarsus. Eeltoodud viisil ülalpidamiskohustuse täitmist ei saa lugeda õigustatud isiku huvides olevaks käitumiseks. Hoolimata asjaolust, et

---

¹³⁵ RKTko, 3-2-1-136-13

¹³⁶ RKTko, 3-2-1-136-13

¹³⁷ Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M. TsÜS §154 - Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2010, lk 493.

¹³⁸ *Ibid.*, lk 494-495.

kohustatud vanem rikkus aasta jooksul enne elatisehagi esitamist ülalpidamiskohustust, võib mõista elatise välja tagasiulatuvalt hagi esitamisest juhul, kui ülalpidamiskohustuse rikkumise ajal ei esinenud elatise väljamõistmata jätmise, elatise alla miinimummäära vähendamise ja elatise maksmise lõpetamise aluseid, milleks on kohustatud vanema töövõimetus, lapse piisav sissetulek või muu mõjuv põhjus¹³⁹.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et õigustatud isikul on oma huvide kaitseks võimalik esitada kohtule ka nõue tagasiulatuva ülalpidamiskohustuse täitmiseks. Maksimaalne periood, mida tagasiulatuva elatisenõue võib hõlmata on üks aasta enne hagiavalduse kohtule esitamist. Magistritöö autori seisukohalt on õigustatud ja ka kohustatud isiku kaitseks olukord, mil hagi elatise väljamõistmiseks esitatakse kohtule õigel ajal, mis tagab õigustatud isikute huvide kaitse ja ei aseta kohustatud isikut raskesse majanduslikku olukorda, kus tasuta tuleb nii väljamõistetud, igakuist elatisesummat, kui ka tagasiulatuva perioodi eest tekkinud võlgnevust.

3.4 Ülalpidamiskohustusest vabastamine ja ülalpidamiskohustuse lõppemine

PKS § 102 lg 1 kohaselt vabaneb isik ülalpidamiskohustustest selles ulatuses, milles ta ei ole tema muid kohustusi ja varalist seisundit arvestades võimeline andma teisele isikule ülalpidamist, kahjustamata enese tavalist ülalpidamist. Viidatud sätte alusel võib täisealine esimese või teise astme üleneja või alaneja sugulane üldjuhul vabaneda ülalpidamiskohustusest, kui tal puudub piisav ülalpidamisvõime ja sellisel juhul peab õigustatud isikule andma PKS § 106 lg 1 järgi ülalpidamist sugulane, kes on kohustatud tegema seda PKS § 105 järgi järgmisena¹⁴⁰.

Alaealise lapse ülalpidamiskohustusest vanem sel põhjusel siiski ei vabane ja ta peab kasutama tema käsutada olevaid vahendeid enda ja lapse ülalpidamiseks ühetaoliselt. Abikaasa on küll kohustatud pidama teist abikaasat ülal samas järjekorras nagu oma alaealist last, kuid abikaasa võib vabaneda teise abikaasa ülalpidamiskohustusest ulatuses, milles tema varaline seisund ei võimalda pärast alaealiste laste ülalpidamiskohustuse täitmist abikaasat ülal pidada.¹⁴¹

---

¹³⁹ RKTko 3-2-1-14-08

¹⁴⁰ RKTko, 3-2-1-136-13

¹⁴¹ RKTko, 3-2-1-37-11

Ülalmärgitu ei kehti aga vanema kohta, kes on kohustatud ülal pidama oma alaealist last. PKS § 102 lg 2 esimeses lauses on selgelt sätestatud, et vanemad ei vabane oma alaealise lapse ülalpidamise kohustusest. Kui vanem ei ole tema muid kohustusi ja varalist seisundit arvestades võimeline andma alaealisele lapsele ülalpidamist, kahjustamata enese tavalist ülalpidamist, peab ta kasutama tema käsutada olevaid vahendeid enda ja lapse ülalpidamiseks PKS § 102 lg 2 teise lause järgi ühetaoliselt. Seega ka siis, kui vanemal puudub piisav ülalpidamisvõime, ei vabane ta oma alaealise lapse ülalpidamise kohustusest. Sellisel juhul võib kohus PKS § 102 lg 2 kolmanda lause järgi mõjuval põhjusel vähendada elatise alla seaduses sätestatud elatise miinimummäära.¹⁴² Riigikohus on lahendis 3-2-1-78-11¹⁴³ öelnud, et elatise maksmise kohustusest vabastamise nõude lahendamine sõltub sellest, kas hageja on lapse isa või mitte. Kui kohus tuvastab, et hageja ei ole lapse isa, puudub hagejal lapsega sugulussuhe ja hagejal ei ole lapse suhtes vanema õiguse ega kohustusi.

PKS § 103 lg 1 kohaselt võib kohus kohustatud isiku ülalpidamiskohustuse täitmisest vabastada või täitmist ajaliselt piirata või elatise suurust vähendada, kui kohustuse täitmist on äärmiselt ebaõiglane nõuda, eelkõige kui ülalpidamist saama õigustatud isiku abivajadus on tekkinud tema enda ebamõistliku käitumise tagajärjel, õigustatud isik on jämedalt rikkunud oma ülalpidamiskohustust ülalpidamiskohustuslase vastu või kui õigustatud isik on süüdi tahtlikus kuriteos ülalpidamist andma kohustatud isiku või tema lähikondse suhtes. Juhul, kui kohus on piirab abivajava isiku nõuet, ei ole tal lähtuvalt PKS § 103 lõikest 3 tulenevalt õigus esitada ülalpidamishõuet ka teiste ülalpidamiskohustuslaste vastu. PKS § 103 lg 2 toob välja aga piirangu, et ülalmainitud ei kohaldata vanema ülalpidamiskohustusele, mis tal on oma alaealise lapse vastu.

PKS 1995 § 64 lg 5 kohaselt vabanes täisealiseks saanud laps oma vanema ülalpidamiskohustusest, kui vanemalt on vanema õigused ära võetud. Hetkel kehtiva regulatsiooni alusel ei ole vanemalt hooldusõiguse äravõtmist otseselt seotud hiljem tema täisealise lapse ülalpidamiskohustusest vabastamise asjaoluga. Praktikas võib tekkida olukord, mil täisealiseks saanud lapsel on seadusest tulenev ülalpidamiskohustus vanema suhtes, kellelt on võetud ära hooldusõigus või on see küll alles, kuid vanem ei ole lapse vastu huvi tundud, teda kasvatanud ning ülal pidanud. Eelmainitu näiteks võib tuua olukorra, mil lapse kasvatamisest kõrvale hoidunud vanem satub hooldekodusse ning tekib küsimus, kas sellisel juhul on õiglane

---

¹⁴² RKTKo, 3-2-1-136-13

¹⁴³ RKTKo, 3-2-1-78-11

panna vanemahoolitsusest ilma jäänud lapsele ülalpidamiskohustus. PKS § 103 alusel võib kohustatud isiku ülalpidamiskohustusest täitmisest vabastada juhul, kui kohustuse täitmist on äärmiselt ebaõiglane nõuda. Seega lasub täisealiseks saanud lapsel sellisel juhul tõendamiskoormis selles, kas tegemist on juhuga, mil kohustuse täitmist on äärmiselt ebaõiglane nõuda ning kas õigustatud isik on jämedalt rikkunud oma ülalpidamiskohustust ülalpidamiskohustuse vastu. Seetõttu leiab töö autor, et ülalpidamiskohustusest vabastamise kohta sätestatud tuleks täpsemini sõnastada ja kergendada täisealise lapse tõendamiskoormist selles osas, mis puudutab vanema õigust saada ülalpidamist lapselt, kelle suhtes on talt hooldusõigus ära võetud või kelle suhtes vanem oma hooldusõigust teostanud ei ole.

Ülalpidamiskohustuse lõppemine on sätestatud PKS §-s 110, mille kohaselt ülalpidamiskohustus lõpeb õigustatud isiku või kohustatud isiku surmaga. Kehtima jääb tagasiulatava täitmise nõue ja nõude täitmata jätmisest tuleneva kahju hüvitamise nõue või niisuguse ettemakse tegemise nõue, mis on muutunud sissenõutavaks õigustatud isiku või kohustatud isiku surma hetkeks. Õigused või kohustused, mis tulenevad sugulusest ja on äärmiselt isiklikud, ei lähe isiku surma järgselt üle tema õigusjärglastele.

3.4.1. Asenduskohustus

PKS § 106 kohaselt peab ülalpidamise andmisest vabastatud sugulase eest ülalpidamist andma sugulane, kes on seda kohustatud tegema järgmisena juhul, kui ülalpidamist andma kohustatud sugulase vastu ei ole võimalik ülalpidamishõuet esitada või kui ülalpidamise väljamõistmist on ülemäära raske saavutada.

Käesoleva magistr töö alaosas 3.4 analüüsis töö autor ülalpidamiskohustusest vabastamist puudutavat regulatsiooni. PKS § 102 alusel saab isikut ülalpidamiskohustusest küll teatud mõjuvatel põhjustel vabastada, kuid see ei kehti alaealise lapse kohta. Seega tekib küsimus, kas asenduskohustus, kui kohustus maksta ülalpidamist selle isiku eest, kes on ülalpidamisest vabastatud, kehtib ka alaealise lapse kohta? Alaealise lapse vanema järgi on põlvnemisest tuleneva ülalpidamiskohustuse tekkimise järgi järgmisena ülalpidamist andma kohustatud isikuks lapse vanavanemad. Seadus näeb ette, et juhul, kui vanemad ei pea ülal oma lapsi, tuleb

see kohustus täita lähisugulastel. Tegelikuses ei ole seaduses ettenähtud normid lapse ülalpidamiseks lähisugulaste poolt praktikas eriti kasutusel¹⁴⁴.

Varasemalt oli PKS-s eraldi välja toodud vanavanema kohustus lapselast ülal pidada¹⁴⁵. Hetkel kehtiva regulatsiooni kohaselt on kooskõlas PKS § 96 ülalpidamist kohustatud andma täisealised esimese ja teise astme sugulased. Esmalt peavad ülalpidamiskohustust täitma seega lapse vanemad.

Riigikohus on kehtivat asenduskohustuse regulatsiooni tõlgendanud selliselt, et vanavanemate ülalpidamiskohustus saab olla üksnes asenduskohustus, mis tuleb kõne alla eelkõige siis, kui lapse vanemalt ei ole võimalik lapsele ülalpidamist saada. Vanavanemal võib PKS § 106 lg 2 esimese aluse järgi tekkida oma alaealise lapselapse ülalpidamise asenduskohustus, kui vanema vastu ei ole võimalik ülalpidamiskoost esitada või kui ülalpidamise väljamõistmist on vanemalt ülemäära raske saavutada. Hoolimata PKS § 106 lg 2 esimese lause mõnevõrra eksitavast sõnastusest on selle sätte mõtteks tagada ülalpidamist saama õigustatud isiku (lapse) ülalpidamine ka juhul, kui ülalpidamist esimeses järjekorras andma kohustatud isik (vanem) ei ole ülalpidamiskohustusest oma varalise seisundi tõttu vabanenud, kuid temalt ei ole võimalik seaduses sätestatud õiguskaitsevahendeid kasutades ülalpidamist saada või on ülemäära keeruline temalt sel viisil ülalpidamist saada. Eelkõige tekib vanavanemal selle sätte alusel asenduskohustus juhul, kui vanema viibimiskoht ei ole teada, mistõttu on välistatud või raskendatud tema vastu nõude rahuldamine kohtus, aga ka juhul, kui tema vastu esitatud nõue on küll kohtus rahuldatud ja temalt elatis välja mõistetud, kuid kohtulahendi täitmine täitemenetluses ei ole viinud soovitud tulemuseni, kuna vanemal puudub vara, mille arvel kohustusi täita.¹⁴⁶

Hetkel kehtiva ja tihti valesti tõlgendatud PKS § 106 sõnastust tahetakse muuta ja sõnastada ümber perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teise seaduste muutmise seadusega¹⁴⁷, mille eelnõu kohaselt muudetakse hetkel kehtiv PKS § 106 sõnastus selliselt, et juhul, kui isik on ülalpidamiskohustusest vabastatud ja ka juhul kui isikult ei ole võimalik ülalpidamist saada või

---

¹⁴⁴ Kudinavičiute-Michailoviene, I., Vegeliene, J. Child maintenance: several topical theoretical and practical aspects, Jurisprudence, 2012.

¹⁴⁵ PKS 1995 § 65 kohaselt olid vanavanemad, kellel varaline seisund seda võimaldab, kohustatud ülal pidama oma alaealist lapselast, samuti abi vajavat töövõimetut täisealist lapselast, kui lapselapsel ei ole vanemaid, abikaasat või täisealiseks saanud last või kui nendelt ei ole võimalik ülalpidamist saada.

¹⁴⁶ RKTKo, 3-2-1-75-11

¹⁴⁷ Vt Lisa 1

on seda ülemäära raske saavutada, annab ülalpidamist isik, kes on seda kohustatud tegema järgmisena.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et hetkel kehtiva põlvnemisest tulenevat ülalpidamiskohustust puudutava asenduskohustuse regulatsioon on raskesti arusaadav ning võib seada ohtu alaealise ülalpidamist saama õigustatud isiku huvid.

3.5 Maksekäsu kiirmenetlus

Ülalpidamiskohustuste mittetäitmisel on õigustatud isikul võimalik oma huvide kaitseks esitada avaldus maksekäsu kiirmenetluse läbiviimiseks. Maksekäsu kiirmenetluse näol on tegemist kiirema, lihtsama ja formaliseerituma nõuete menetlemisega, mis ei piira vastavalt TsMS § 481 lõikes 1 sätestatuga avaldaja õigust esitada nõue hagimenetluses ja mis on õigustatud isiku seisukohalt ka äärmiselt oluline. Samas peab järgima ka kohustatud isiku huve. Maksekäsu kiirmenetluses tuginetakse vaid esitatud kirjalikele dokumentidele ning neis sisalduvale.

Maksekäsu kiirmenetluse avalduse Pärnu Maakohtu Haapsalu kohtumajas¹⁴⁸ lahendamise eelduseks on TsMS §481 lõikest 1 ja kooskõlas TsMS § 491 lõikega 1 tulenevalt ühe isiku eraõiguslikust suhtest tuleneva kindla rahasumma maksmise nõue ning ka alaealisest lapsest lahus elavalt vanemalt lapsele elatise saamiseks tulenev nõue, mida ei ole võimalik nimetatud menetluses nõuda tagasiulatuvalt. Väga oluline eeldus maksekäsu kiirmenetluse läbiviimiseks on ka TsMS § 491 lõikes 1¹ ja 2 sätestatud, et maksekäsu kiirmenetlust ei toimu, kui võlgnik ei ole kantud lapse vanemana lapse sünnitõendile või kui nõutav elatisesumma ületab 200 eurot kuus. Seega peavad esitatud avaldused olema esitatud nimetatud nõudeid arvestades konkreetset ja täpsed.

Seoses sellega, et avaldusi vaadatakse läbi vaid kirjalikult esitatud dokumentidele lähtuvalt peavad need sisaldama teatud andmeid. Maksekäsu kiirmenetluse avalduse kohustuslikud andmed on sätestatud TsMS §-s 482. Väga oluline on maksekäsu kiirmenetluse avalduses avaldaja poolt märkida, kas makseettepanekule vastuväite esitamise korral soovib ta menetlust lõpetada. Eeltoodu on vajalik selleks, et juhul kui avaldaja menetluse lõpetamist ei soovi, siis

---

¹⁴⁸ TsMS § 108

antakse maksekäsu kiirmenetluse avaldus üle Maakohtule elatisnõude hagimenetluses menetlemiseks.

Maksekäsu kiirmenetluses esitatud avalduse rahuldamine sõltub peamiselt sellest, kas võlgnik esitab avalduse kohta vastuväite ning kas temale on õnnestunud menetlusedokumentid kätte toimetada. TsMS § 317 lg 1² kohaselt võib maksekäsu kiirmenetluse üleminekul hagimenetluseks, TsMS § 486 lõike 1 punktis 2 sätestatuga kooskõlas, kohtu määruse alusel toimetada hagiavalduse kätte avalikult, kui on kättetoimetamisel täidetud TsMS § 317 lõike 1 punktis 1 sätestatud avaliku kättetoimetamise eeldused. TsMS § 483 lg 2 p 2 kohaselt jätab kohus maksekäsu kiirmenetluse avalduse määrusega rahuldamata, kui maksettepanekut ei ole õnnestunud võlgnikule mõistliku aja jooksul kätte toimetada ja seda ei saa avalikult kätte toimetada. Samas ei ole lubatud TsMS § 484 lg 3 kohaselt maksettepaneku avalik kätte toimetamine füüsilisest isikust võlgnikule.

Praktikas tekitab hetkel kehtiv regulatsioon olukorra, mil maksettepanekut maksekäsu kiirmenetluses kätte toimetada ei ole lubatud, kuid asja üleminekul hagimenetluseks, võib kohus kostjale tsiviilasja materjalid koheselt avalikult kätte toimetada. Maksekäsu kiirmenetluses täidetakse küll TsMS § 317 lõike 1 punktis 1 toodud menetlusedokumendi avaliku kättetoimetamise eeldused, kuid TsMS § 484 lg 3 seab piirangud füüsilisest isikust võlgnikule maksettepaneku avaliku kättetoimetamise kohta. Magistritöö autor leiab, et tulenevalt menetlusökonomika põhimõttest peaks Pärnu Maakohus võlgnikule maksettepaneku kättetoimetamisel kasutama ka avaliku kättetoimetamise võimalust. Sellisel juhul saaksid kiiremini tagatud ülalpidamist saama õigustatud isikute huvid.

TsMS § 485 lg 2 sätestab, et vastuväite võib esitada maksettepanekule lisatud blanketil või muus vormis, kusjuures vastuväite põhjendamine ei ole vajalik. Eeltoodust saab järeldada, et võlgniku esitatud vastuväite ei pea sisaldama ühtegi põhjendust, miks ta ülalpidamiskohustust ei täida ning piisab vaid väite olemasolust. Vähemalt on TsMS §494 lõike 2 kohaselt võimalik elatisnõudele esitada vastuväide ainult juhul, kui võlgnik ei ole lapse vanem, ta elab lapsega koos ja väidetavalt osaleb või täidab juba ülalpidamiskohustust. Samuti on võlgnikul võimalik esitada oma väide selle kohta, milline peaks olema tegelik elatise suurus ning aeg, millest alates elatist nõutakse.

Ülaltoodule lisaks on võlgnik õigustatud esitama vastuväite ka juhul, mil tal ei ole võimalik elatist maksta või on see piiratud. TsMS § 494 lg 5 kohaselt võib võlgnik sellest tuleneva vastuväite esitada üksnes juhul, kui ta lisab vastuväitele ka andmed ja tõendid on sissetuleku, vara ja majandusliku seisundi kohta. Eeltoodud seadusesätte järgimiseks on 08.12.2005.a. vastu võetud justiitsministri määrus nr 52¹⁴⁹ elatisnõudele vastuväite esitamise korral võlgniku sissetuleku, vara ja majandusliku seisundi kohta andmete esitamise vormis kehtestamiseks. Määruses on väga täpselt välja toodud nõutavad andmed, mis puudutavad elatisnõudele vastuväite esitanud isiku ja temaga koos elavate perekonnaliikmete sissetulekut, vara, varaliselt hinnatavaid kohustusi ning perekonnaliikmete vältimatuid püsikulutusi. Töö autori seisukohalt oleks eeltoodust tulenevalt ja menetlusökonomika põhimõttest lähtuvalt võimalik maksekäsu kiirmenetluses, tuginedes esitatud dokumentaalsetele tõenditele hinnata, kas võlgniku majanduslik seisund on selline, mis loob alused seaduses sätestatud elatisraha mittemaksmiseks või seda vähendada. Seega võlgniku väite korral, et ta ei suuda elatist maksta, mida ei tõenda piisavalt esitatud dokumendid, peaks maksekäsu kiirmenetluse elatises siiski rahuldama seaduses ettenähtud miinimumulatuses. Hetkel kehtiva regulatsiooni kohaselt piisab vaid vastuväite esitamisest, mil avalduse menetlemine läheb üle hagimenetluse.

Elatisenõude maksekäsu kiirmenetluse makseettepanekus peavad kooskõlas TsMS §-ga 493 olema välja toodud kõik avalduse andmed, millisest ajast alates ja millises suuruses võib elatist välja maksta ning selgitus vastuväite mitte esitamise tagajärgedest. Kui võlgnik elatise maksekäsu kiirmenetluse makseettepaneku kohta oma vastuväidet tähtaegselt ei esita või see on põhistamata, võib Pärnu Maakohus nimetatud asjas lähtuvalt TsMS § 496 lõikest 1 teha täitedokumendina maksekäsu määruse, millega mõistetakse võlgnikult välja avalduses märgitud suuruses elatis ning selgitus, et vastavalt TsMS § 496 lõikele 3 on ülalpidamist saama õigustatud isikul nõuda edaspidi elatise suuruse muutmist. Magistritöö autor leiab, et juhtudel, mil võlgnik esitab vastuväite elatise summa osas, tuleks lapsele seaduses sätestatud miinimumsummas elatis sellest hoolimata välja mõista, millega tagatakse ülalpidamine õigustatud isikule mõistliku aja jooksul

---

¹⁴⁹ Elatisnõudele vastuväite esitamise korral võlgniku sissetuleku, vara ja majandusliku seisundi kohta andmete esitamise vormi kehtestamine – RT I, 31.12.2010, 46 Justiitsministri määrus

Justiitsministeeriumi avaldatud kohtute maksekäsu kiirmenetlust puudutavatest statistilistest andmetest¹⁵⁰ selgub, et rahuldatud sh osaliselt rahuldatud elatist puudutavate maksekäsu avalduste arv on küll mõnevõrra suurem hagimenetlusse üle antud avalduste arvust, kuid töö autori seisukohalt võiks see suurusjärk olla veelgi suurem. Kuigi elatise nõuete osakaal maksekäsu kiirmenetluse asjade hulgas on väike (ca 3%), jätkub menetlus maakohtus nendes asjades ca 39% juhtudest¹⁵¹. Eeltoodust tulenevalt võib järeldada, et ülalpidamist andma kohustatud isikute seast peaaegu pooled esitavad elatise maksmise kohta vastuväite või ei ole saanud võlgnikule makseettepanekut üldse kätte toimetadagi.

Eelnevat kokku võttes asub magistritöö autor seisukohale, et maksekäsu kiirmenetlus, kui elatise kohtu kaudu väljamõistmise kiirem ja lihtsustatum viis, peaks tagama õigustatud isikute elatisnõude rahuldamise maksekäsu määрусena ka juhul, mil ülalpidamiskohustuslasele ei õnnestu makseettepanekut kätte toimetada või kui võlgniku vastuväide sisaldab tõendamata ja paljasõnalist väidet maksmise võimatuse kohta. Menetlusökonoomika põhimõttest lähtuvalt tagaks see elatist saama õigustatud isikute huvide kaitse kiiremini ilma nõude üleminekuta hagimenetlusse.

3.6 Elatisabi

ElatisAS § 2 lg 1 kohaselt on õigus elatisabile elatisabi seaduses sätestatud tingimustel alaealisel lapsel, kelle vanem ei täida ülalpidamiskohustust või ei tee seda perekonnaseaduse § 101 lõikes 1 nõutavas ulatuses. Elatisabi on mõeldud nende isikute kaitseks, kelle suhtes kohustatud isik ülalpidamiskohustust ei täida ning kes on oma õiguste kaitseks pöördunud kohtu poole. ElatisAS seadus sätestab elatisabi saamise tingimused ja korra kohtumenetluse alustamise korral ning reguleerib riigi poolt elatisabi maksmise sissenõudmise ülalpidamist andma kohustatud isikult. Seega ei ole ülalpidamist saama õigustatud isikule elatisabi andmine riigi poolne toetus, vaid lapse huvide kaitsmine saada ajutiselt ülalpidamist.

---

¹⁵⁰ Vt käesoleva magistritöö Lisa 4, kus on välja toodud maksekäsu kiirmenetluses lahendatud elatisasjade arv, rahuldatud (sh osaliselt rahuldatud) avalduste arv ning hagimenetlusse üle antud avalduste arv.

¹⁵¹ Teeveer, R., Eerik, M., Jõks, H., Kergandberg, E., Pärsimägi, A., Salmann, H., Sedman, M., Rohtmets, E. Kohtute aastaraamat. 2012. Küljendus ja trükk: La Pub, lk 15.

Elatisabi saamiseks on tingimused, milledest tuleb lähtuda ning kõige olulisem eeldus elatisabi taotlemiseks on see, et õigustatud isik on esitanud Pärnu Maakohtule lapse elatisenõude maksekäsu kiirmenetluse avalduse, mille alusel on tehtud kohustatud isikule maksettepaneku määrus või on lapse elatisnõue esitatud I astme kohtule koos hagi tagamise taotlusega ning õigustatud isik saab esitada Sotsiaalkindlustusametile elatise maksmist kohustava hagi tagamise abinõu rakendamise määruse.

Maksekäsu kiirmenetluse sätteid, reguleerimisala ning maksettepaneku määrust käsitles käesoleva magistritöö autor täpsemalt töö alapunktis 3.2 ning ei pea vajalikuks väljatoodud korrata. TsMS § 378 lg 3 p 4 alusel võib kohus menetluse ajaks reguleerida seadusest tuleneva ülalpidamiskohustuse täitmist, muu hulgas kohustada kostjat menetluse ajal elatist maksma või selleks tagatist andma. Ülalpidamist saama õigustatud isiku või tema esindaja esitatud taotluse hagi tagamiseks, selleks, et kohustada kostjat ka menetluse ajal elatist maksma, võib kohus lähtuvalt TsMS § 377 lg 1 sätestatust rahuldada juhul, kui on alust arvata, et tagamata jätmine võib raskendada või teha võimatuks kohtuotsuse täitmise. Hagi tagamine on kohtu diskretsiooniotsus, mille tegemisel hindab kohus kõigi asjaoludega arvestades, kas tagamata jätmine võib raskendada kohtuotsuse täitmist või selle võimatuks teha¹⁵².

Elatisabi on lapse seaduslikul esindajal taotleda lähtudes ElatisAS § 3 lõikest 2 ainult ühel korral lapse kohta ning elatisabi saajal on õigus saada tulenevalt ElatisAS § 3 lõikes 2 sätestatust saada elatisabi 90 päeva eest arvates maksettepaneku määruse või hagi tagamise määruse tegemisest. ElatisAS § 8 kohaselt lõpetab Sotsiaalkindlustusamet elatisabi maksmise ja tunnistab kehtetuks elatisabi määramise otsuse enne ülalmainitud tähtaja möödumist juhul, kui elatisabi saamise aluseks olev hagi tagamise määrus on tühistatud, kohtumenetlus lõpetatakse lapsele elatist välja mõistmata või elatisabi saama õigustatud isiku või võlgniku surma korral. Tulenevalt kehtivast regulatsioonist lõpetab Sotsiaalkindlustusamet elatisabi maksmise ainult eeltoodud tingimustel, isegi kui võlgnik tõendab, et ülalpidamiskohustust ei ole tekkinud, see on täidetud või esitab muu vastuväite elatisnõudele.

Elatisabi määramise otsuse peale on taotlejal ja võlgnikul ElatisAS § 12 sätestatu alustel võimalik esitada vaie 30 päeva jooksul nimetatud otsuse kättesaamisest. Sotsiaalkindlustusamet

---

¹⁵² RKTkm, 3-2-1-159-12

teeb selle peale vaideotsuse, millega taotlejal ja võlgnikul sellega mittenõustumise korral omakorda õigus pöörduda 30 päeva jooksul halduskohtusse.

Elatisabi taotlemisel maksekäsu kiirmenetluses tehtud maksettepaneku või kohtumenetluses tehtud hagi tagamise määruse alusel võib tekkida olukord, mil menetluse lõppedes kohtulahendi järgi ei mõisteta ülalpidamist andma kohustatud isikult õigustatud isiku kasuks elatist välja. Sellisel juhul on elatisabi saaja kohustatud vastavalt ElatisAS § 9 lõikele 3 riigile elatisabi tagasi maksuma. Elatisabi tuleb riigile tagastada ka olukorras, mil võlgnik asub ülalpidamiskohustust täitma, kuid ta teeb seda teadmata oma kohustusest riigi ees vahetult ülalpidamist saama õigustatud isikule tema esindaja kaudu.

Magistritöö autori seisukohalt ei ole eelnev kooskõlas õigustatud isiku huvide kaitsega ning oluliselt halvendada lapse majanduslikku olukorda. Elatisabi, mida võib võrdsustada lapsele igapäevaste vajaduste rahuldamiseks ettenähtud ülalpidamisega, kasutab elatisabi saaja kõigi eelduste kohaselt lapse vajaduse rahuldamiseks. Hiljem seda tagasi makstes asetatakse elatisabi saaja raskesse majanduslikku olukorda. Töö autori arvates oleks otstarbekas ja mõistlik muuta elatisabiga seonduvat regulatsiooni selliselt, et selle taotlemiseks oleks aluseks jõustunud kohtulahend, millele kohaldatakse samasugust 30 päevast tähtaega, kuid millega tagatakse see, et elatisabi saaja on ka õigustatud kohustatud isikult ülalpidamist saama.

3.6.1 Elatisabi saaja kohustused

Elatisabi taotlemisel on elatisabi saaja kohustatud ja järgima seaduse sellekohast regulatsiooni, et vältida hilisemaid vaidlusküsimusi või elatisabi taotluse rahuldamata jätmist. Elatisabi taotleja on kohustatud arvestama asjaoluga, et elatisabi saamise eelduseks ei ole olukord, kui kohtu poole pöördutakse elatise suuruse muutmise nõudega. Elatise suuruse muutmise nõude korral soovitakse juba väljamõistetut muutmist ning eelduste kohaselt täidab ülalpidamist andma kohustatud isik oma ülalpidamiskohustust või on käimas täitemenetlus.

Elatisabi taotlemiseks on ElatisAS § 5 sätetest tulenevalt esitada Sotsiaalkindlustusametile taotlus ning vajalikud dokumendid. Elatisabi taotleja on kohustatud kinni pidama elatisabi määramise tähtajast, milleks on ElatisAS § 5 lg 7 alusel 30 päeva arvates maksettepaneku

määruse tegemisest või elatist maksma kohustava hagi tagamise määruse tegemisest. Eeltoodut mittejärgimise tulemuseks on elatisabi taotluse rahuldamata jätmine.

Lisaks elatisabi taotlemise aluseks olevate kohustuste järgimisele tuleb elatisabi saajal arvestada ka nende kohustustega, mis tal tekivad peale elatisabi määramise otsust. Tulenevalt ElatisAS §-st 9 on elatisabi saaja kohustatud Sotsiaalkindlustusametit teavitama kõikidest nendest asjaoludest, mis mõjutavad elatisabi maksmist. Sellistest kohustustest tähtsaimaks peetakse teavitamist selles, et hagi tagamise määrus on tühistatud, elatisnõue on jäetud rahuldamata, lapse kasvatamise on lõppenud või kui võlgnik on asunud ülalpidamiskohustust täitma. Elatisabi saaja on kohustatud teavitama Sotsiaalkindlusametit ka sellest, kui ta on esitanud täitmisavalduse kohtulahendist tuleneva elatise väljamõistmiseks¹⁵³. Elatisabi saajal lasub ka ElatisAS 11 lõike 4 kohaselt kohustus Sotsiaalkindlustusameti nõudmisel esitada ülevaate lapsele makstud elatisest ja muudest andmetest, mis on elatiseabi maksmise ja elatise tagasiunõude seisukohalt olulised.

Elatisabi saajal lasub ülaltoodut arvestades kohustus järgida kõiki elatisabi taotlemisega seotud aspektide ning neid eirates vastutada tagajärgede eest, mis seavad halba majanduslikku olukorda eelkõige lapse huvid.

3.6.2 Elatisabi maksmise tagajärjel tekkinud nõude üleminek riigile

Sotsiaalkindlustusameti poolt rahuldatud elatisabi taotluse alusel makstakse lapsele elatise raha kohustatud isiku asemel, millest tulenevalt tekib ülalpidamist andma kohustatud isiku vastu lapsele antud elatisabi summale vastavas ulatuses riigipoolne nõue. Elatisabi finantseerimine toimub riigieelarvest¹⁵⁴ ning tegemist on lapsele mõeldud ülalpidamise tagamisega seaduses määratud ajaks, mil riik võtab endale vastutuse kohustatud isiku eest. Elatisabi on võimalik taotleda ka juhul, mil jõustunud kohtulahendit ülalpidamiskohustuse tasumiseks kostja poolt veel ei ole.

Juhul, kui Sotsiaalkindlustusamet leiab, et elatisabi taotlus kuulub rahuldamisele ning teeb elatisabi määramise otsuse, peab see vastavalt ElatisAS § 6 lõikele 3 sisaldama ka teavet selle kohta, et elatisnõue läheb üle riigile. Oluline aspekt on elatisabi määramisel ka see, et otsus tuleb

---

¹⁵³ ElatisAS § 9

¹⁵⁴ ElatisAS § 4

teatavaks teha elatisabi taotlejale ning tingimata ka võlgnikule¹⁵⁵. Praktikas on võlgnikele dokumentide kättetoimetamisega kõige rohkem probleeme, seda enam, et elatisabi taotlemise korral ei ole üldjuhul kohtumenetluses jõutud lõpplahendini, kust tuleneksid asjaolud, mil viisil on võlgnik menetluskohustused kätte saanud. Võlgnikule elatisabi määramise otsuse kättetoimetamisel võib seda kooskõlas ElatisAS § 6 lõikega 4 teha Ametlike Teadaannete kaudu juhtudel, mil võlgniku aadressi kohta puuduvad andmed või võlgnikku tegelik elukoht ei ole teada.

ElatisAS § 10 lg 1 kohaselt, kui lapsel oli õigus nõuda ülalpidamist võlgnikult, läheb elatisabi saaja nõue elatisabi määramise otsuse tegemisel üle riigile ülalpidamiskohustuse võlgniku ja võlausaldaja vaidluses tehtud kohtulahendis märgitud ulatuses, kuid mitte rohkem kui elatisabi taotlejale riigi poolt väljamakstud elatisabi osas. ElatisAS § 10 lg 2 sätestab, et riigil on talle üleläänud elatisnõude suhtes olemasolevast täitedokumentidest tulenevad õigused. Sama seadusesätte lõike 3 alusel teatab Sotsiaalministeerium võlgnikule nõude riigile üleminekust viivitamata pärast ülalpidamiskohustuse võlgniku ja võlausaldaja vahelises vaidluses tehtud kohtulahendi jõustumist.

ElatisAS § 10 lg 4 kohaselt teatatakse võlgnikule kirjalikult, milline nõue, millisest hetkest, millises ulatuses ja millisel õiguslikul alusel on riigile üle läinud. Ühtlasi tehakse võlgnikule ettepanek riigi nõue rahuldada ja antakse nõude rahuldamiseks vajalikke juhiseid.

Ülalmainitud alustel riigile üleläänud nõude sissenõudmist korraldab ja võlausaldaja õigusi teostab nõude ülemineku aluseks oleva otsuse teinud Sotsiaalkindlustusamet. Kui võlgnik ei rahulda riigile üleläänud elatisnõuet, siis ElatisAS § 11 lg 2 kohaselt teeb Sotsiaalkindlustusamet riigi nimel avalduse lapsevanema poolt elatisasjas algatatud täitemenetlusega ühinemiseks.

3.7 Ülalpidamiskohustustele kohaldatav õigus

Ülalpidamisasjade menetlemisel on esmatähtis kohaldatava õiguse määratlemine. Elatise asjas hagiavalduse või maksekäsuavalduse esitamisel on kohus seotud kohaldatava õiguse määratlemiseks eelkõige selleks, et menetluses oleva tsiviilasja lõppresultaat oleks kooskõlas

---

¹⁵⁵ ElatisAS § 6 lg 4

ülalpidamist saama õigustatud isiku esitatu eesmärgiga. Ülalpidamisasjades kohtualluvuse määramisel tuleb kohtul tugineda TsMS §-le 103 lg 4, mille kohaselt menetleb Eesti kohus asja juhul, kui vähemalt üks menetlusosalistest on Eesti Vabariigi kodanik või tema elukoht on Eestis ning Eesti siseselt lahendatakse ülalpidamisasjas esitatud hagi üldjuhul lapse elukoha järgi kui see ei ole Eestis, siis kostja elukoha järgi.

Eesti Vabariik võttis 27.10.1999.a. vastu ülalpidamiskohustustele kohaldatava õiguse 1973. aasta 2. oktoobri Haagi konventsiooniga ühinemise seaduse¹⁵⁶, millest tulenevalt, soovides ühtlustada rahvusvaheliselt täisealiste isikute ülalpidamiskohustustele kohaldatavat õigust, on võetud vastu soov kooskõlastada täisealiste isikute ülalpidamiskohus laste ülalpidamiskohustustele kohaldatavat õigust 24. oktoobri 1956. aasta konventsiooniga. Täisealiste isikute ülalpidamiskohustust käsitleva 1973. aasta Haagi konventsiooni artikkel 4 kohaselt kohaldatakse kooskõlas sama konventsiooni artikliga 1 perekonna- ja abielusuhetest ning sugulusest ja hõimlusest tulenevatele ülalpidamist saama õigustatud isiku suhtes tema alalise elukohariigi õigust.

Rahvusvahelise kohtualluvuse kontrollimise kohustus kohtu algatusel tuleneb TsMS § 76 lõikest 1 ning kehtib nii hagita menetluse kui hagimenetluse algatamisel. Eeltoodud kontrolli tulemusel peab kohus hindama, kas asi allub rahvusvahelise kohtualluvuse järgi Eesti kohtule või tuleb TsMS § 371 lg 1 punkti 2 kohaselt keelduda hagi või avalduse menetlusse võtmisest. Juhul kui kohus on ekslikult hagi- või hagita menetluses avalduse menetlusse võtnud, on kohtule hiljem võimalik jätta avalduse läbi vaatamata, kui asi Eesti kohtule ei allu, kuigi TsMS § 423 ei näe selleks otsesõnu ühtegi alust¹⁵⁷.

Kui kohus on teinud kohtulahendi vaidluses, mis rahvusvahelise kohtualluvuse sätete järgi Eesti kohtule ei allunud, ja see lahend on jõustunud, ei ole kohtualluvuse reeglite rikkumine kohtulahendi teistmise aluseks. Eelnev ei tähenda, nagu võiks rahvusvahelise kohtualluvuse kontrollimisse suhtuda kergekäeliselt. Esiteks rikub väär kohtualluvuse otsus sageli menetlusosaliste õigustatud ootust ning võib neile saada takistuseks enda piisaval kaitsmisel, kui kohtupidamiseks tuleb sõita välisriigist Eestisse.¹⁵⁸ Eelmainitust tulenevalt peab kohus

---

¹⁵⁶ Ülalpidamiskohustustele kohaldatava õiguse 1973. aasta 2. oktoobri Haagi konventsiooniga ühinemise seadus. RT II, 1999, 24, 140

¹⁵⁷ Torga, M. Rahvusvahelise kohtualluvuse kontrollimine Eesti kohtutes – Juridica 2013, nr 3, lk 192.

¹⁵⁸ Torga, M. Rahvusvahelise kohtualluvuse kontrollimine Eesti kohtutes – Juridica 2013, nr 3, lk 195.

kontrollimisel lähtuma rahvusvahelist kohtualluvust puudutavast regulatsioonist ning arvestama, et rahvusvahelised lepingud, Euroopa Liidu määrused tuleb seada ettepoole siseriiklikest sätetest.

Rahvusvahelist kohtualluvust reguleerivatest ning ülalpidamiskohustusi puudutavatest rahvusvahelistest lepingutest peab töö autor vajalikuks välja tuua õigusabilepingud Venemaa Föderatsiooni, Ukraina, Läti, Leedu ja Poolaga ning Haagi 2007. aasta konventsioon ülalpidamiskohustuste kohta. Olulise tähtsusega on juhendumine ka Euroopa Liidu ülalpidamiskohustuste määrus ning Euroopa maksekäsmenetluse määrus, mis reguleerib Eesti kohtule esitatud Euroopa maksekäsmenetluse läbiviimist.

4. Ülalpidamiskohustusi käsitlevate otsuste täitemehhanismid

Magistritöö autor peab vajalikuks siinkohal selgitada käesoleva peatüki tähtsust magistritöö raames. Autori arvates on ülalpidamisega seotud õiguste ja kohustustega otseselt seotud ka ülalpidamiskohustusi käsitlevate otsuste täitemehhanismid. Kohtuotsuse tegemine ning selle täitmise tagamine on riigi kohustus õigustatud isiku huvide kaitseks ning kohtumenetlus ning täitemenetlus on omavahel tihedalt soetud. Kohtuotsuse täitmise hetkel saavad õigustatud isikute õigused realiseeritud. Ülalpidamiskohustuste mittetäitmine ei ole õigustatud isiku huvidest lähtuvalt õiglane, kuid paraku on see kõige suurem probleem praktikas.

Ülalpidamiskohustusi käsitlevate otsuste täitmisega seonduvate probleemide põhjuseks on enamasti asjaolu, et ülalpidamist andma kohustatud isikute poolt tehakse kõik selleks, et näida maksuvõimetu. Tihti väidetakse, et tööd, sissetulekut ega mingit materiaalselt vara ei ole. Kohtutäiturid peavad oma tegevuses juhinduma seadustest ning paratamatus on see, et täitemenetlus võib kujuneda aeganõudvaks ja halvemal juhul ebaõnnestunuks.

Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koda kodulehel on välja toodud lapse elatise nõude võlgnike nimekiri.¹⁵⁹ Kohtutäituri seaduse¹⁶⁰ (edaspidi KTS) § 11 lõikele 4 tuginedes on kohtutäituritel sissenõudja nõusolekul võimalik avaldada võlgniku nimi, isikukood või sünniaeg ning võlasumma suurus koja veebilehel. Seadusega on kohtutäituritele eelnimetatud õigus antud juhul, kui lapse elatise nõue on olnud täitemenetluses sissenõutav üle 60 päeva. Nimetatud võlgnike nimekirjast nähtuvalt on valdavas enamuses võlgnikest meesterahvad, st laste isad. Seisuga 10.04.2014.a. on elatise nõude nimekirjas 563 isikut, kelledest 16 on naissoost isikut ehk lapse emad, seega ligikaudu 3 %. Avalikkuse ette toodud elatisevõlgnikelt sissenõutav summa on kokku ligikaudu 1,3 miljonit eurot. Ainuüksi see number on kolossaalne, kuid arvestada tuleb sellega, et avalikult on välja toodud vaid osa võlgnikest ning osa võlgnikke, kelle avalikustamist ei soovi elatise sissenõudja või tema seaduslik esindaja, välja toodud ei ole.

Vastavalt PS §-le 3 on Eesti õigussüsteemi lahutamatuks osaks ka rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud põhimõtted ja normid. Rahvusvahelise õiguse põhimõtteid tuleb arvestada ka Eesti õiguse tõlgendamisel ning need võivad olla aluseks subjektiivsete õiguste ja kohustuste

---

¹⁵⁹ Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koda. Elatise võlgnike nimekiri. www.kpkoda.ee/content/elatise-v%C3%B5lgnike-nimekiri/elatise-v%C3%B5lgnike-nimekiri-0 (10.04.2014)

¹⁶⁰ KTS. RT I, 31.01.2014, 15

tekkimisel.¹⁶¹ Rahvusvahelise õiguse põhimõtetega arvestades ning neid vastavalt kohaldades tagatakse Eestis kehtivate seadusregulatsioonide koosmõjus kõikide õigustatud isikute huvide kaitse. REÕS § 61 sätestab ülalpidamiskohustustele kohaldatava õiguse, mille kohaselt perekonnasuhetest tulenevatele ülalpidamiskohustustele kohaldatakse ülalpidamiskohustustele kohaldatava õiguse 1973. aasta 2. oktoobri Haagi konventsiooni.

Juhul, kui kohustatud isik ei täida põlvnemisest tulenevat ülalpidamiskohustust on võimalik teda teatud alustel võtta ka kriminaalvastutusele. Karistusseadustiku¹⁶² (edaspidi KarS) § 169 sätestab lapse ülalpidamise kohustuse rikkumise, mille korral vanema kuritahtliku kõrvalehoidumise eest oma nooremale kui kaheksateistaastasele lapsele või täisealiseks saanud, kuid abi vajavale töövõimetule lapsele kohtu poolt väljamõistetud igakuise elatusraha maksmisest karistatakse rahalise karistuse või kuni üheaastase vangistusega. KarS § 170 sätestab aga vanema ülalpidamise kohustuse rikkumise, mil täisealiseks saanud lapse kuritahtliku kõrvalehoidumise eest oma abi vajavale töövõimetule vanemale kohtu poolt väljamõistetud igakuise elatusraha maksmisest, karistatakse rahalise karistusega või kuni üheaastase vangistusega. Seega saab ülalpidamiskohustuse rikkumise korral karistada isikut, kes hoiab kõrvale PKS § 97 lg 1 ja lg 2 ülalpidamist saama õigustatud isikute suhtes nende elatise maksmisest.

Riigikohus on seisukohal, et PKS-s nimetatud elatise maksmata jätmine ei ole karistatav mitte kõikidel juhtudel, vaid üksnes siis, kui see on vaadeldav elatise maksmisest „kuritahtliku kõrvalehoidmisena“. Elatise maksmata jätmist tuleb käsitleda selle maksmisest kuritahtliku kõrvalehoidumisena eeskätt juhul, mil kohustatud isik ei maksa lapsele tähtaegselt elatise, vaatamata sellele, et tal on selleks piisavalt vara ja ei ole mõjuvaid põhjuseid, mis takistaksid soorituse. Samuti juhtudel, mil kohustatud isik maksab kohtuotsusega välja mõistetud elatist väiksemas ulatuses kui tema varaline seisund seda võimaldaks või kohustatud isik ei tee mõistlikke jõupingutusi oma varalise seisundi parandamiseks määrani, mis võimaldaks tal elatise maksmise kohustust võimalikult suures ulatuses täita. Mittemaksmise kuritahtlikkus eeldab ka seda, et kohustatud isik rikuks elatise maksmise kohustust süstemaatiliselt või pikema aja vältel.¹⁶³

---

¹⁶¹ Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M. TsÜS § 3 - Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2010, lk 5.

¹⁶² KarS. RT I, 26.02.2014, 6

¹⁶³ RKKKo, 3-1-1-84-12

Põlvnemisest tulenevat ülalpidamist saama õigustatud isikul on seega võimalik oma õiguste kaitseks pöörduda jõustunud kohtulahendiga kohtutäituri poole ning juhul, kui kohustatud isik hoiab kuritahtlikult kõrvale elatise maksmisest, on võimalik isiku karistamine KarS § 169 ja § 170 alustel ja korras. Magistritöö autor leiab, et praktikas kohaldatakse ülalpidamisest kõrvalehoidumisel isikute karistamist kriminaalkorras vähe seetõttu, et kuritahtlikku ülalpidamiskohustusest kõrvalehoidumist on raske tõendada, mistõttu võiks vastavat regulatsiooni täpsustada, tuues välja konkreetsed kuritahtlikult ülalpidamiskohustusest kõrvale hoidmise alused ja eeldused.

4.1 Kohtutäiturite tegevus ülalpidamiskohustusi käsitlevate otsuste puhul

Kohtutäiturite tegevus ülalpidamiskohustusi käsitlevate otsuste puhul on kohtumenetlusega väga tihedalt seotud. Kohtutäiturite tegevuse tagajärjel saavad eelduslikult õigustatud isikute huvid kaitse, mistõttu täitemenetlus on vajadusel kohtumenetluse jätk. Õigustatud isikul on pärast seda, kui kohus on tema kasuks elatise välja mõistnud ja nimetatud kohtuotsus on jõustunud ning juhtudel, mil kohustatud isik vabatahtlikult elatise maksmise kohustust täima ei hakka, õigus pöörduda kohustatud isiku elukohajärgse piirkonna kohtutäituri poole. Elatist saama õigustatud isik saab esitatud kohustatud isiku pankroti väljakuulutamise korral elatisenõude pärast elatisehagi läbi vaatamata jätmist kohustatud isiku pankrotimenetluses¹⁶⁴.

KTS § 29 lg 2 kohaselt ei või kohtutäitur nõuda ettemaksu isikult, kes esitab täitmiseks elatusraha nõude. Elatusraha sissenõudmise eest makstav menetluse alustamise ühekordne tasu¹⁶⁵, mis vastab seadusega kehtestatud elatise miinimummääradele nõutakse välja võlgnikult koos igakuise elatusrahaga ning osaliselt elatisevõlgnevust makstes proportsionaalselt sissenõutud summaga. Elatusraha sissenõudmise eest makstav põhitasu arvestatakse lähtuvalt KTS § 37 lõikest 2, mille kohaselt tuleneb see elatusraha võlgnevuse summalt.

Täitemenetluse seadustik¹⁶⁶ (edaspidi TMS) § 131 lg 1 p 7 kohaselt ei saa sissetulekule, mis tuleneb seadusel põhinevast elatise, pöörata sissenõuet. Eeltoodu kaitseb eelkõige ülalpidamist saama õigustatud isikut tema huvide rikkumise eest. TMS § 131 lg 2 lubab erandina muuhulgas

---

¹⁶⁴ RKTkm, 3-2-1-26-12

¹⁶⁵ KTS § 37 lg 1

¹⁶⁶ TMS. RT I, 2005, 27, 198

seaduslikule elatisele siiski sissenõuet pöörata, kui see on lõikes 2 nimetatud asjaolusid arvestades õiglane. Tegemist peab olema olukorraga, mil võlgnikule kuuluvast muust varast nõude rahuldamiseks ei piisa ja sel juhul on võimalik arestida võlgniku sissetulek, mida TMS § 131 lg 1 üldreegli kohaselt muidu arestida ei saaks. TMS § 131 tähenduses peab olema võlgniku sissetulek (elatis võlgnikule), mitte kellegi teise isiku sissetulek. Seda seisukohta ei muuda ka see, et varasema kohtupraktika kohaselt mõisteti elatis kohtuotsuse resolutsioonis välja ühe vanema, mitte lapse kasuks.¹⁶⁷

TMS § 132 lg 1^a ütleb, et kui sissenõude pööramine võlgniku muule varale ei ole viinud või eeldatavalt ei vii lapse elatisnõude täielikule rahuldamisele, võib arestida kuni pool ühe kuu eest ettenähtud palga alammääras saadud sissetulekut. Kui lapse elatisnõude täitmiseks võlgniku sissetulekust arestitav summa jääb alla poole ülalnimetatud summast, võib arestida kuni ühe kolmandiku võlgniku sissetulekust. Seega tuleb kohtutäituril tulenevalt TMS-s sätestatust lähtuma elatisrahade sissenõudmise aluseks olevatele sätetele ning arestida võib vaid vastavalt kuni poole ühe kuu eest ettenähtud palga alammääras saadud sissetulekust või ühe kolmandiku nimetatud summast, kui ülalpidamiskohustuslasel on ülalpeetavaid rohkem kui üks.

Kui elatisenõue on jõustunud kohtuotsusega tunnustatud, on selle aegumistähtjaks TsÜS § 157 lõike 1 kohaselt 30 aastat. Saksa õiguses on seadusandja põhjendanud sellist pikka aegumistähtaega, mida reformikavade arutamise ajal tugevalt kritiseeriti, sellega, et nõuete makspanek ei sõltu alati ainult võlausaldajast. Viimasel peab olema ka veel aastaid hiljem, kui võlgniku varanduslik olukord on paranenud, võimalus oma nõue maksta panna.¹⁶⁸ Riigikohus on väljendanud seisukohta, et täitemenetluses tuleb õiguste teostamisel ja kohustuste täitmisel lähtuda hea usu põhimõttest ning õiguste teostamine ei ole lubatud seadusevastasel viisil ega teisele isikule kahju tekitavalt, tuleks erandina lõpetada kohtulahendi alusel täitemenetluse korras lapse ülalpidamiseks esitatud nõude sundtäitmine isiku vastu, kelle isadus ei ole seaduses sätestatud alustel kindlaks tehtud¹⁶⁹.

Kohtutäiturite tegevus ülalpidamiskohustusest tulenevate kohustuste täitmiseks ja õigustatud isikute huvide kaitseks peab tulenema seadusest, lähtuma hea usu põhimõttest. Arvestades jõustunud kohtuotsusega elatisnõude pikka aegumistähtaega on tagatud õigustatud isikute huvide

---

¹⁶⁷ RKTKo, 3-2-1-105-13

¹⁶⁸ Uusen-Nacke, T. Göttig, T. Perekonnaõiguse seosed teiste tsiviilõiguste valdkondadega – Juridica 2010, nr 2, lk 96.

¹⁶⁹ RKTKo, 3-2-1-78-11

kaitse ka sel juhul, kui elatisevõlgnikul tekivad sellised rahalised võimalused, millele kohtutäitur saab kohaldada aresti.

4.2 Ülalpidamiskohustusi käsitlevate otsuste rahvusvaheline tunnustamine ja täitmine

Ülalpidamiskohustusi käsitlevate otsuste rahvusvahelisel tunnustamisel ja täitmisel on riikide vahelises õigusalasest koostöös väga suur roll, sest igasuguse riikidevahelise koostöö tulemusel saavad õigustatud isikute huvid parema kaitse. Suurt tähtsust omab ka asjaolu, et inimestel on Euroopas vaba liikumine, mistõttu reisitakse, kolitakse ja otsitakse paremaid töökohti väljaspool Eestis. Inimeste vaba liikumine Euroopa Liidus on oluline fakt, et ühtlustada vanemate ja laste vahelisi suhteid puudutavat regulatsiooni¹⁷⁰. Kohtuotsuste vastastikune tunnustamine eeldab riikide vastavaid omavahelisi kokkuleppeid või ühinemist rahvusvaheliste konventsioonidega, mis tunnustavad ja lubavad täitmiseks teise riigi territooriumil tehtud kohtuotsuseid.

*Convention on the International Recovery of Child Support and Other Forms of Family Maintenance*¹⁷¹ eesmärk on tagada laste ja teiste pereliikmete elatise tõhus rahvusvaheline sissenõudmine, mis eeldab osalisriikide ametiasutuste vahel tervikliku koostöösüsteemi loomist, otsuste kättesaadavust, tunnustamist ning täitmist ja tõhusaid meetmeid kiirendamiseks kohtuotsuste täitmist. Konventsiooni kohaldatakse ülalpidamiskohustele, mis tulenevad lapse ja vanema vahelistest suhetest kui isik on alla 21-aastane.¹⁷²

Ühtlustatud perekonnaõiguse puudumine tekitab takistusi inimeste vabalt liikumisele ja võimalusele luua tõeline Euroopa identiteet ja ühtne Euroopa õigusruum¹⁷³. Ülalpidamisasjades õigustatud isikute huvide kaitse võib jääda kaitseta, kui õigustatud ja kohustatud isikud ei ela samas riigis. Põhiline eesmärk perekonnaasju puudutavate regulatsioonide ühtlustamiseks

---

¹⁷⁰ Mair, J. Örücü, E. Harmonised norms of parental responsibilities facing reality. In: Juxtaposing Legal Systems and the Principles of European Family Law on Parental Responsibilities. (toim. Örücü, E and Mair, J.). Oxford: Intersentia 2010, lk 270.

¹⁷¹ *Convention on the International Recovery of Child Support and Other Forms of Family Maintenance. Concluded 23 November 2007.* www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.text&cid=131 (02.05.2014)

¹⁷² Borrás, A., Degeling, J. (with the assistance of Duncan, W., Lortie, P). Explanatory Report on the Convention on the International Recovery of Child Support and Other Forms of Family Maintenance, 2013, HCCH Publications. www.hcch.net/upload/expl38.pdf (10.04.2014)

¹⁷³ Boele-Woelki, K. The principles of European family law: its aims and prospects – Utrecht Law Review, 2005/1 (2).

Euroopa Liidus on selgitada, tugevdada ja parandada lapse, kes on sattunud piiriülestele suhtesse oma vanematega, õiguslikku positsiooni, et saavutada õiglus ja õigus¹⁷⁴.

Eesti on ühinenud välisriigist ülalpidamise taotlemise konventsiooniga, mis on sõlmitud 1956. aasta 20. juunil New Yorkis.¹⁷⁵ Välisriigist ülalpidamise taotlemise konventsiooni¹⁷⁶ artiklist 1 tulenevalt on eelnimetatud konventsiooni eesmärgiks lihtsustada elatise taotlemist juhul, mil elatist taotleb isik asub ühe osalisriigi territooriumil ning kohustatud isik allub teise riigi jurisdiktsioonile. Konventsiooni artikli 3 kohaselt võib eeltoodud olukorras ülalpeetav esitada ülalpeetava riigi edastusasutusele taotluse ülalpidajalt elatise taotlemiseks.

Sotsiaalseks probleemiks on kasvanud rahvusvaheline lapsele elatise maksmise süsteem. Euroopas on süsteem ebaefektiivne, mis toob kaasa selle, et paljud lapsed ei saa ülalpidamist, mis on neile määratud.¹⁷⁷ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EÜ) nr 805/2004¹⁷⁸ (Euroopa täitekorralduse määrus) alusel on võimalik tsiviilasjades sh ka elatist puudutavates asjades võlausaldaja taotlusel kohtulahendi täitmine välisriigis. Oluline on Euroopa täitekorralduse määruse ja 18. juunil 2011 jõustunud nõukogu määruse (EÜ) nr 4/2009 omavaheline seos ja kui tegemist on lapse elatusnõude väljamõistmise kohtulahendi või sellekohase ametliku dokumendiga (TsMS § 2 lg 18¹), siis tuleb maakohtul lähtuda nõukogu määruses (EÜ) nr 4/2009 sätestatud nõuetest, sest see asendab ülalpidamiskohustuste küsimuses Euroopa täitekorralduse määrust¹⁷⁹.

Nõukogu määruse (EÜ) nr 4/2009¹⁸⁰ alusel, mis jõustus 18. juuni 2011, on Justiitsministeeriumi andmete alusel¹⁸¹ eelnimetatud nõukogu määrust kasutatud rahvusvahelisel elatisasjade

---

¹⁷⁴ Mair, J. Örücü, E. Harmonised norms of parental responsibilities facing reality - Juxtaposing Legal Systems and the Principles of European Family Law on Parental Responsibilities. (Toim. Örücü, E and Mair, J.). Oxford: Intersentia 2010, lk 270.

¹⁷⁵ Välisriigist ülalpidamise taotlemise konventsiooniga ühinemise seadus. RT II, 1996, 39, 146

¹⁷⁶ *Convention on the recovery abroad of maintenance*, New York, 20 June 1956. www.hcch.net/index_en.php?act=publications.details&pid=4161&dtid=45 (02.05.2014)

¹⁷⁷ Curry-Sumner, I. Transnational recovery of child maintenance in Europe: the future is bright, the future is central authorities. Utrecht University, Days of Public Law: Collection of Articles, 2007.

¹⁷⁸ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 805/2004, 21. aprill 2004, millega luuakse Euroopa täitekorraldus vaidlustamata nõuete kohta – ELT L143, 30.04.2004, lk 15-39

¹⁷⁹ Kaur, M. Euroopa täitekorralduse tõend: miks ja millal? – Juridica 2012, nr 2, lk 126.

¹⁸⁰ Nõukogu määrus (EÜ) nr 4/2009, 18. detsember 2008, kohtualluvuse, kohaldatava õiguse, kohtuotsuse tunnustamise ja täitmise ning koostöö kohta ülalpidamiskohustuste küsimustes – ELT L7, 10.01.2009, lk 1-79

¹⁸¹ Justiitsministeeriumi 2012. aasta rahvusvahelise õigusabi statistika on elektroonselt kättesaadav aadressil:

menetlemisel kõige enam, 75 %-l juhtudest. Statistika analüüsi kohaselt on elatiseasju menetluses kõige rohkem Soomega, järgnevad Ühendkuningriik, Rootsi, Läti, Saksamaa, Norra jne. Statistika tulemustest nähtuvalt on elatisotsuste tunnustamise ja täitmise menetluste arv iga aastaga ainult kasvanud.

Magistritöö autori seisukohalt näitab eeltoodu seda, et elatist saama õigustatud isikute või nende esindajate õigusteadlikkus on tõusnud, paljud kohustatud isikud elavad alaliselt mõnes välisriigis ning eeltoodut arvestades elatiseasjade kohtulahendite täidetavuse protsent seda kõrgem, mida paremini ja rohkemate võimalustega on kehtiv õigussüsteem.

Kokkuvõte

Põlvnemisest tulenevat ülalpidamiskohustust puudutava regulatsiooni analüüsi tulemusena leiab magistritöö autor, et kuigi hetkel kehtival PKS-l on hea regulatiivsusaste, mis sätestab põlvnemisest tuleneva ülalpidamiskohustusega seotud õigustatud isikute huvide kaitse, on kehtivas regulatsioonis mitmeid ümberreguleerimist vajavaid sätteid ning nendele tähelepanu juhtides leiab töö autor, et see toob kaasa ülalpidamist saama õigustatud isikute huvide parema kaitse.

Antud töö eesmärgist tulenevalt on töö autori arvates kõikide töös käsitletud probleemide lahendamise ja hetkel kehtiva regulatsiooni täpsustamise ja muutmise tulemuseks see, et hästi toimiva ülalpidamist puudutava süsteemi korral saaksid õigustatud ja kohustatud isikud omavahelistes suhtes hakkama üldjuhul ilma riigipoolse sekkumiseta. Eeldusel, et inimeste õigustealikkus aina suureneb ning kohustatud isikud teavad hästi toimiva ülalpidamissüsteemi aspekte, peaksid ülalpidamist õigustatud isikud järjest vähem pöörduma riigi kohtusüsteemi poole. Juhtudel, mil ülalpidamiskohustust saama õigustatud isik on siiski sunnitud oma õiguste kaitseks kohtu poole pöörduma, leiab magistritöö autor, et põlvnemise ning sellest tuleneva elatisenõude regulatsioonis on sätteid, mis vajaksid ümberreguleerimist.

Magistritöö autor teeb põlvnemisest tulenevate ülalpidamist saama õigustatud ning ülalpidamist andma kohustatud isikutega seotud regulatsiooni analüüsi tulemusena ettepaneku täiendada PKS § 97 selliselt, et ülalpidamist saama õigustatud isikute ringi kuuluksid ka täisealiseks saanud lapsed, kes jätkavad õpinguid kõrgkoolis kuni nende 21-aastaseks saamiseni. Olenemata sellest, et ülalpidamiskohustuse täitmiseega on praktikas tekkinud väga palju probleeme, mida ülalpidamist saama õigustatud isikute ringi suurenemine veelgi süvendab, leiab töö autor, et hetkel kehtiva regulatsiooni alusel koheldakse ebavõrdselt täisealiseks saanud abivajavaid lapsi.

Ülalpidamiskohustuslaste kindlaksmääramist puudutava õigusliku regulatsiooni analüüsi tulemusena leiab töö autor, et lapse vanemate kindlaksmääramist käsitlevad õigusnormid vajavad muutmist ja täpsustamist. Hetkel kehtiva regulatsiooni kohaselt kehtib põhimõte, et lapse emaga lapse sünni ajal abielus olev mees on lapse isa v.a juhul, kui lapse isa ja lapse ema kirjutavad ühise avalduse perekonnaseisuasutusele. Praktikas on tekkinud väga palju vaidlusi ja probleeme olukorras, mil lapse sünni ajal lapse emaga abielus olnud mees kas lahutamata jäänud abielu või muudel põhjustel tegelikult lapse isa ei ole, kuid abikaasad ei ole kas teadmatuses või tahtlikult

ühist avaldust selle kohta esitanud. Sellest tulenevalt tuleks täiendada kehtivat regulatsiooni selliselt, et lapse isaks saab lugeda ka lapse emaga mitteabielus olevat, kuid lapse eostanud meest, kes võtab isaduse omaks. Töö autor leiab, et kuivõrd isaduse omaksvõtu eelduseks on ka lapse ema sellekohane kirjalik nõusolek, siis juhtudel, mil abikaasade ühise avalduse esitamine selle kohta, et laps ei põlvne abielumehest ei ole võimalik, peaks olema alternatiivne kohtuväline, kuid seaduslik võimalus põlvnemise kindlaksmääramiseks. Selleks, et last ei loetaks abielumehest põlvnenuks ning lapse tegelikult eostanud mees saaks lapse sünni registreerimisel isana kindlaksmääratud, tuleks täiendada PKS § 85 sättega, mil lapse emaga abielus olevat meest ei loeta lapse isaks, kui teine mees on isaduse omaks võtnud.

Põlvnemisest tuleneva ülalpidamiskohustuse täitmise osas on töö autori seisukohalt esmatähtis ülalpidamist saama õigustatud ning ülalpidamist andma kohustatud isikute omavaheline suhtlus ning püüdlus jõuda kohtuväliste kokkulepete, kompromissideni. Lapse suhtes ühise hooldusõiguse teostamine vanemate poolt on aluseks sellele, et mõlemad vanemad võtavad võrdselt osa lapse kasvatamisest, arvestades kõiki lapse ja vanema vahelisi õigusi ja kohustusi. Igasugune ülalpidamist saama õigustatud isiku huvidest ning ülalpidamist andma kohustatud isiku võimalustest lähtuv poolte omavaheline kokkulepe on töö autori arvates õiglasem ja seega rohkem täidetavam, kui kohtu poolt väljamõistetud elatise maksmine kohtuotsuse alusel. Kohtu poole pöördudes tuleb mõlemal õigussuhte poolel arvestada lisanduva ajakuluga ja tekkida võivate menetluskuludega ning samal ajal on ülalpidamist saama õigustatud isiku huvid kaitseta ning kohustatud isiku elatise võlgnevus suureneb.

Menetlusökonoomika põhimõttest lähtuvalt on ülalpidamist saama õigustatud isikute huvide kaitseks võimalik esitada kohtule maksekäsu kiirmenetluse avaldus. Maksekäsu kiirmenetlust puudutava kehtiva regulatsiooni õigusliku analüüsi tulemusena leiab töö autor, et muutmist vajaksid need sätted, mille alusel maksekäsu kiirmenetlus jätkub hagimenetluses. Hetkel kehtiva regulatsiooni alusel võivad menetlusökonoomika seisukohalt probleemseks kujuneda olukorrad, kui võlgnik esitab makseettepanekule vastuväite, mida ta ei ole kohustatud ka põhjendama või ei ole makseettepanekut võimalik võlgnikule kätte toimetada ja avaldaja ei ole soovinud seejärel menetluse lõppemist, mille tulemusel jätkatakse menetlust maakohtus hagimenetluses. Töö autori ettepanek on selline, et tulenevalt käesoleva magistr töö punktis 3.5 analüüsist, peaks menetlusökonoomika aspektist Pärnu Maakohus võlgnikule makseettepaneku kättetoimetamise võimalusena kasutama ka avaliku kättetoimetamise võimalust. Juhtudel, mil võlgnik vaidleb vastu elatise summale, peaks sellest olenemata maksekäsu kiirmenetluses lapsele ettenähtud

miinimumelatisel summa võlgnikult välja mõistma. Sellega tagatakse lapsele ülalpidamise saamine seaduses ettenähtud ulatuses mõistliku aja jooksul.

Kuivõrd kehtivas PKS-s puuduvad selged ja konkreetset sätteid väljamõistetud elatise suuruse muutmiseks, tuleks magistritöö autori seisukohalt täiendada PKS § 101 selliselt, et oleks üheselt mõistetavad ja välja toodud väljamõistetud elatise suurendamise ja vähendamise alused. Kohtu poole pöördumist väljamõistetud elatise suurendamiseks saab vähendada juhul, kui kohus seob väljamõistetud elatise suuruse seadusega kehtestatud miinimummääraga. Miinimumsummast suuremas summas elatise väljamõistmine tuleks töö autori arvates samuti võimalusel viia vastavusse kehtestatud alammääraga vastavas proportsioonis. Eeltoodu välistaks olukorda, mil välja mõistetud elatise summa püsib aastate jooksul muutumatuna kuni jõuab miinimumsummagale tasemele või langeb isegi allapoole. Ülalpidamist saama õigustatud isikutele on regulaarne, täpne ning vastavalt tema vajadustele väljamõistetud elatise saamine oluline, seega peaks elatisasjas jõustunud kohtuotsus olema pikaajaline tagatis ülalpidamise saamiseks.

Ülalpidamiskohustust puudutavas regulatsioonis toob magistritöö autor välja ka muutust vajavad õigusnormid, mis puudutavad väljamõistetud elatise suurendamist või vähendamist, mil kohtu poole pöördudes tuleb maksta riigilõivu. Töö autori arvates peaks õigustatud isikute huvidest lähtuvalt olema riigilõivuvaba kohtusse hagi esitamine väljamõistetud elatise suurendamiseks või vähendamiseks, samuti hagimenetluses esitatava hagi tagamise taotlus. Ülalpidamist puudutavates küsimustes on prioriteetseks õigustatud isiku huvi elatist saada ning riigilõivu tasumine olukorras, mil isik pöördub kohtu poole tagamaks oma igapäevaseid eluks vajalikke kulusi, on töö autori seisukohalt ebamõistlik. Samuti kehtib eeltoodu ülalpidamist andma kohustatud isiku suhtes, kes esitab kohtule elatise vähendamise nõude eelduslikult ainult olukorras, mil isikul puuduvad materiaalsed võimalused ülalpidamist saama õigustatud isikule elatist maksta. Magistritöö autori arvates võib viimati mainitud juhtudel kaudselt leida puutumust ka ülalpidamist saama õigustatud huvide riivega.

Kehtiva regulatsiooni alusel on ülalpidamist saama õigustatud isikul võimalik taotleda Sotsiaalkindlustusametilt elatisabi. Elatisabi taotluse saab esitada alles peale seda, kui kohus on õigustatud isiku taotluse alusel hagi taganud, mõistnud kohustatud isikult välja elatise menetluse ajaks. Käesoleva magistritöö elatisabi puudutava regulatsiooni analüüsi tulemusel leiab autor, et elatisabi taotlemise aluseid puudutavat regulatsiooni tuleks muuta selliselt, et elatisabi on õigus saada jõustunud kohtulahendi alusel. Sellise muudatuse eesmärgiks on vältida olukordi, mil

kohtumenetluse lõpplahendi kohaselt ei mõisteta kohustatud isikult elatist välja ning elatisabi saajal tuleb saadud elatisabi riigile tagasi maksta ning mis töö autori seisukohalt ei ole kooskõlas ülalpidamist saama õigustatud isiku huvidega.

Põlvnemisest tulenevat ülalpidamist on kehtiva regulatsiooni alusel kohustatud andma täisealised esimese ja teise astme sugulased. Vanemad teostavad üldjuhul ühiselt lapse hooldusõigust, kuid kehtiva regulatsiooni kohaselt ei ole välja toodud ülalpidamiskohustuse seost hooldusõiguse muudatustega. Põlvnemisest tuleneva ülalpidamiskohustuse täitmisel ei oma tähtsust, mil määral lapsevanem oma hooldusõigust teostab. Seega inimeste õigusteadlikkuse tõstmiseks ning ülalpidamiskohustust puudutava regulatsiooni üheselt tõlgendamiseks peaks PKS-s olema täpsustatud ka vanema kohustus anda ülalpidamist lapse suhtes teostatava hooldusõiguse muudatuste korral.

Hetkel kehtiva regulatsiooni kohaselt on raskesti mõistetav asenduskohustuse tekkimine, sest tulenevalt PKS § 106 sõnastusest tekib asenduskohustus juhul, mil isik on ülalpidamiskohustusest vabastatud. Ülalpidamisest ei saa isikut vabastada oma alaealise lapse suhtes, seega tekib arusaam, et alaealise lapse ülalpidamiskohustusele asenduskohustus ei laiene. Perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu kohaselt, mida käesolevas töös on käsitletud, täpsustatakse ja sõnastatakse ümber PKS § 106 sõnastust selliselt, et asenduskohustus tekib nii ülalpidamiskohustusest vabastamisel kui ka juhtudel, mil ülalpidamist andma kohustatud isikult ei ole võimalik ülalpidamist saada või on seda ülemäära raske saavutada. Magistritöö autori seisukohalt on õigustatud isikute huvide tagamiseks ning edasiste vaidluste vältimiseks oluline, et vastavad muudatused seadusesse sisse viidaks.

Ülalpidamiskohustuse täitmisega on seotud ka täisealiseks saanud lapsed, kellel lasub kohustus ülal pidada oma vanemaid. Käesolevas magistritöös analüüsis töö autor kehtivat regulatsiooni ülalpidamiskohustusest vabastamise kohta ning leiab, et lisaks ülaltoodule tuleks ülalpidamiskohustusest vabastamise kohta sätestatud täpsemini sõnastada ka selles osas, mis puudutab juhtumeid, mil ülalpidamist saama õigustatud isik on jämedalt rikkunud oma ülalpidamiskohustust ülalpidamiskohustuslase vastu. Eeltoodu kergendaks täisealise lapse tõendamiskoormist olukorras, mil vanem esitab täisealise lapse vastu ülalpidamisnõude, kuigi temalt on lapse suhtes hooldusõigus ära võetud või ta ei ole oma hooldusõigust lapse suhtes teostanud.

Õigustatud isikute seisukohalt omavad ülalpidamisasjades väga olulist rolli ülalpidamiskohustusi käsitlevate otsuste täitemehhanismid. Käesoleva magistritöö raames on töö autor välja toonud, et kohtumenetlus ning täitemenetlus on omavahel tihedalt seotud, kuivõrd alles kohtuotsuse täitmise hetkel saavad õigustatud isikute õigused elatist saada realiseeritud. Juhtudel, mil ülalpidamist andma kohustatud isik elatisasjas tehtud jõustunud kohtulahendit vabatahtlikult ei täida, on ülalpidamist saama õigustatud isikul õigus pöörduda kohtutäituri poole täitemenetluse algatamiseks. Tulenevalt elatisasjades tehtud kohtuotsuste täitemehhanisme puudutava regulatsiooni analüüsist leiab töö autor, et praktikas peaks juhtudel, mil ülalpidamist andma kohustatud isikult ei ole mõistliku aja jooksul võimalik ülalpidamist saada, rohkem kasutama asenduskohustuse põhimõtet. Samuti leiab töö autor, et kuivõrd kuritegelikku ülalpidamiskohustusest kõrvalehoidmist on raske tõendada, kasutatakse ülalpidamist andma kohustatud isikute suhtes kriminaalkorras karistamist vähe ning seetõttu peaks KarS § 169 ja § 170 sätestatud regulatsiooni muutma või täpsustama, tuues välja konkreetseid kuritahtliku ülalpidamiskohustusest kõrvale hoidmise alused ja eeldused.

Tulenevalt sellest, et lapse õigused, huvid ja vajadused peavad olema igakülgselt kaitstud ka juhtudel, mil ülalpidamist saama õigustatud isik elab ühes ning ülalpidamist andma kohustatud isik teises riigis, leiab töö autor, et ülalpidamise taotlemine ning ülalpidamiskohustusi käsitlevate otsuste rahvusvaheline tunnustamine ja täitmine on hetkel kehtiva regulatsiooni alusel piisav tänu efektiivsele rahvusvahelisele koostööle ülalpidamiskohustuste küsimustes ja elatiseasju puudutavale rahvusvahelistele lepingutele.

Igas riigis, nii ka Eestis, peaks ülalpidamiskohustusi käsitlevad õiguslikud regulatsioonid olema kehtestatud selliselt, et need kaitseksid ülalpidamiskohustust saama õigustatud isikute huve ning tagaksid selle, et kohustatud isikud ülalpidamist annaksid. Magistritöö autori seisukohalt esinevad põlvnemisest tulenevat ülalpidamiskohustust käsitlevas kehtivas regulatsioonis täpsustamist vajavad sätted.

Obligation to provide maintenance arising from filiation and legal proceedings in court

Summary

Relationship between family members arise from filiation which is ascertained pursuant to procedure provided by law and effects the mutual rights and obligations between parents and children. Persons who have obligation to provide maintenance to each other, descends from another and are therefore direct blood relatives. In consequence obligation to provide maintenance includes the obligation to maintain another person, who is unable to maintain himself or herself due to his or her age or state of health and needs assistance.

Disputes about obligation to provide maintenance, the scope and manner of maintenance have actual meaning. The author's opinion in connection with the mentioned issue is that there are unresolved and extrajudicial number of procedural problems and issues. In consequence, the hypothesis of this master thesis: persons' interests who are entitled to receive maintenance from filiation are not adequately protected under the current regulation.

The objective of the present master thesis and to find the answer for stated hypothesis, the author analyzes the legal regulation of obligation to provide maintenance arising from filiation, assesses the adequacy of existing regulations relating to maintenance obligations, examines how and between whom there is a maintenance obligation, and when and on what basis it is possible to defend the interests of persons, who are entitled to receive maintenance from filiation in court.

Master's thesis topics within the framework of a maintenance obligation arising from the filiation, are divided into four chapters. Chapter one explains the legal effect of maintenance obligation, exteriorize persons who are entitled to receive maintenance and the order of entitled persons in cases where there are many persons entitled to receive maintenance but the required person is unable to provide maintenance to all of them. Chapter two analyzes the determination of persons required to provide maintenance. Chapter three analyzes the performance of the regulation of maintenance obligations, the scope and manner of maintenance, also the termination of obligation to provide maintenance and the restriction of claim for provision of maintenance. Chapter three also contains an analysis of the expedited procedure in matters of

payment order and application of maintenance allowance. Final chapter analyzes the judicial decisions taken and their enforcement mechanisms of international recognition and enforcement.

Under applicable Estonian legislation, the parents have equal responsibilities, regardless of whether they live together and actually raising the child or not and corresponds to the notion of parental responsibilities, the set rights and obligations that are attributed to a parent in order that he or she may ensure and protect the well-being of child, is essence. Every child has a right to receive the maintenance required for growing up and developing. The mutual rights and obligations of parent and child arise from the filiation of the child, established pursuant to a procedure provided by law. Child protection is based on the principle that the best interests of a child should have priority at all times and in all cases. Child support payments can be influenced by children's needs, financial resources of parents, obligations to other children, custodial arrangements.

The author makes the following conclusions and suggestions:

- Besides a minor child and a child who continues to acquire basic or secondary education in basic school, upper secondary school or vocational school, a child who continues to acquire education in university, should also receive maintenance but not more than he or she attains 21 years of age. Aforementioned assures that adult children are treated equally.
- Parental responsibilities, including obligations to provide maintenance, depends on the parent recognised as such in law. A child descends from the woman who gives birth to a child and from man by whom a child is conceived. By the author opinion, in current regulation, there is provision concerning the ascertainment of filiation, which requires adjustment. Under the current regulation a child is conceived by a man, who is married to the mother of the child at the time of birth of the child, who has acknowledged his paternity or whose paternity has been established by court¹⁸². If a child is not conceived by a man, who is married to the mother of the child, then spouses have to submit corresponding joint application. In practice, there are hence arisen many problems and therefore current Estonian Family Law Act paragraph 85 should be completed with the opportunity to submit joint application or paternity can be acknowledged by a man, who is not married to the mother of the child at the time of birth of the child but by whom a child is conceived.

---

¹⁸² PKS § 84

- Parents joint custody over their child or changes in right of custody has no effect on maintenance obligations. A parent has to maintain his or her child despite to changes in custody over person or custody over property.
- There are no clear and specific instructions adjudged to change the amount of maintenance. Author finds that it can be reduced if the court bounds the amount of maintenance to the monthly support payment for a child which shall not be less than half of the minimum monthly wage established by the Government of the Republic. Additionally, there should be no state fee charged to amendment of judgement which has entered into force in part of recurring obligations.
- Under the current regulation it is difficult to understand the substitution obligation, because if a relative is released from the obligation to provide maintenance, it shall be provided by the relative who is obliged to do it next. Anterior apply if it is no possible to file a claim for provision of maintenance against a relative or it is too difficult to achieve. Restriction of claim for provision of maintenance shall not be applied to the obligation of a parent to provide maintenance to his or her minor child. Elaborate on the substitution obligation regulation should secure the recovery of maintenance for the child from parents or other responsible persons.
- The court applies expedited procedure in matters of payment order for adjudicating a petition for a claim of support for a minor child. The debtor may file a substantiated objection to a claim of support and if an objection precludes satisfaction of the claim for support and the petitioner has asked for termination of the proceeding in such case, the hearing of the matter continues in actions. Author recommends that emanate from procedural economy there are provisions in expedited procedure in matters of payment order which need alteration.
- Author concludes that providing for the recognition of maintenance decisions and cooperation among States for the international recovery of child support and other forms of family maintenance is efficacious to secure the recovery of maintenance.

Well-functioning maintenance system has to assure that pointed problems relating to the maintenance rights and obligations, can be resolved without state interference. Assuming that there is an increasing awareness of peoples' rights and obligations, aspects of a well-functioning maintenance can be discussed under negotiations and compromises. The author draws attention that although applicable Estonian legislation provides the protection of entitled persons interests, in current regulation there are number of provisions in need of elaboration.

Kasutatud allikate loetelu

Kasutatud võõrkeelne kirjandus

1. Allen, B. D. Nunley, J. M. Seals, A. The Effect of Joint-Child-Custody Legislation on the Child-Support Receipt of Single Mothers – Journal of Family and Economic Issues, March 2011, Volume 32, Issue 1
2. Andrews, S. Armstrong, D. McLernon, L. Megaw, S. Skinner, C. Promotion of Child Maintenance: Research of Instigating Behavior Change, vol I – Main Report, London, Child Maintenance and Enforcement Commission, 2011
3. Blauwhoff, R. J. Foundational Facts, Relative Truths. A comparative law study on children's right to know their genetic origins. Oxford: Intersentia 2009
4. Boele-Woelki, K. The principles of European family law: its aims and prospects – Utrecht Law Review, 2005/1 (2)
5. Boele-Woelki, K. Common Core and Better Law in European Family Law. Oxford: Intersentia 2005
6. Borrás, A. Degeling, J (with the assistance of Duncan, W., Lortie, P). Explanatory Report on the Convention on the International Recovery of Child Support and Other Forms of Family Maintenance, 2013, HCCH Publications. www.hcch.net/upload/expl38.pdf (10.04.2014)
7. Bryson, C. Ellmann, I. M, McKay, S. Miles, J. Child Maintenance: How much should the state require fathers to pay when families separate? – Family Law, June 15, 2013
8. Curry-Sumner, I. Transnational recovery of child maintenance in Europe: the future is bright, the future is central authorities. Utrecht University, Days of Public Law: Collection of Articles, 2007
9. Ellmann, I.M. Braver, S.L, MacCoun, R. Abstract Principles and Concrete Cases in Intuitive Lawmaking, Law and human Behavior – Social Science Research Network, 2011
10. Ellmann, I. M. Ellmann, T. The theory of child support – Harvard Journal on Legislation, 2008/45 HVJL 107
11. Family Law in Practice. The City Law School, City University, London. Oxford: University Press 2008

12. Forder, C. Saarloos, K. The establishment of parenthood: a story of successful convergence? - Convergence and Divergence of Family Law in Europe (Toim. Antokolskaia, M.). Oxford: Intersentia 2007
13. Goldfarb, S. F. Who pays for the „boomerang generation“?: A legal perspective on financial support for young adults – Harvard Journal of Law & Gender 2014/37 HVJLG 45.
14. Ha, Y. Cancian, M. Meyer, D.R. The Regularity of Child Support and Its Contribution to the Regularity of Income - Social Service Review, Vol 85, No. 3, September 2011
15. Hallik, L. Göttig, T. Uusen-Nacke, T. Principles of European family law regarding parental responsibilities and their implications for Estonia - Juxtaposing Legal Systems and the Principles of European Family Law on Parental Responsibilities (Toim. Örucü, E and Mair, J.). Oxford: Intersentia 2010, lk 19-55
16. Kaldal, A. Leviner, P. Silencing the Conflict of Interests between Parental Rights and the Rights of the Child? Legal Requirements for the Social Services to Interview Children - Scandinavian Studies in Law volume 50. (Toim. Wahlgren, P.). Stockholm: Jure Law Books 2007, lk 381-392
17. Kalmet, T. Mõistlik, P. International Encyclopaedia of Laws. Family and Succession Law. Estonia: Kluwer Law International 2009
18. Kohn, L. S. Engaging men as fathers: the courts, the law and father-absence in low-income families – Cardozo Law Review, 2013/35 CDZLR 511
19. Kudinavičiute-Michailoviene, I. Vegeliene, J. Child maintenance: several topical theoretical and practical aspects, Jurisprudence, 2012
20. Mair, J. Örucü, E. Harmonised norms of parental responsibilities facing reality - Juxtaposing Legal Systems and the Principles of European Family Law on Parental Responsibilities. (Toim. Örucü, E and Mair, J.). Oxford: Intersentia 2010, lk 269-294
21. Majstorvić, I. The protection of elderly family members and the role of the state: a family law perspectiva - The Future of Family Property in Europe. (Toim. Boele-Woelki, K. Miles, J and Scherpe, J.M.). Oxford: Intersentia 2011, lk 163-184
22. Martins, R. Parental responsibilities versus the progressive autonomy of the child and the adolescent - Perspectives for the Unification and Harmonisation of Family Law in Europe. (Toim. Boele-Woelki, K.). Oxford: Intersentia 2003, lk, 367-376.
23. Natalier, K. Hewitt, B. ‘It’s Not Just About the Money’: Non-resident Fathers’ Perspectives on Paying Child Support – Sociology, June 2010, 44

24. Nepomnyaschy, L. Garfinkel, I. Child Support Enforcement and Fathers' Contributions to Their Nonmarital Children – The Social Service Review, 2010, 84 (3)
25. Rešetar, B. The link between child maintenance and contact - The Future of Family Property in Europe. (Toim. Boele-Woelki, K, Miles, J and Scherpe, J.M.). Oxford: Intersentia 2011, lk 279-295
26. Ryznar, M. Two direct rights of action in child support enforcement – Catholic University Law Review, 2013/62 CATHULR 1007
27. Schrama, W. M. Family function over family form in the law on parentage. The legal position of children born in informal relationships - Boele-Woelki, K. Debates in family Law around the Globe at the Dawn of the 21st Century. (Toim. Boele-Woelki, K.). Oxford: Intersentia 2009, lk 123-143
28. Stępienń-Sporek, A. Child support for adult children. Quinnipiac Law Review 2012/30 QUINLR 359
29. Somfai, B. The right of the child to parentage (descent) - European Challenges in Contemporary Family Law. (Toim. Boele-Woelki, K. Sverdrup, T.). Oxford: Intersentia 2008, lk 93-100
30. Tulkens, F. The European Convention on Human Rights and children rights. International justice for children, Council of Europe Publishing, 2008 128.121.10.98/coe/pdfopener?smd=1&md=1&did=676524 (02.05.2014)
31. Tsaoussis-Hatzis, A. Strengthening the ties that bind: proposals for a child-centered European divorce law - Perspectives for the Unification and Harmonisation of Family Law in Europe. (Toim. Boele-Woelki, K.). Oxford: Intersentia 2003, lk 271-293
32. Valsh, T. J. The rise and fall of an archetype: revisions to the „Wisconsin Model“ child support guidelines – University of Memphis Law Review, 2006/36 UMPSLR 1013

Kasutatud eestikeelne kirjandus

33. Kaur, M. Euroopa täitekorralduse tõend: miks ja millal? – Juridica 2012, nr 2, lk 122-126
34. Laffraque, J. Sarapuu, A. Mõistlik aeg ning selle tagamine tsiviil- ja halduskohtumenetluses – Juridica 2013, nr 10, lk 727-741
35. Lüderitz, A. Perekonnaõigus. Õpik (Günther Beitzke alustatud teose 27., ulatuslikult ümbertöötatud trükk). Tallinn: Juura 2005

36. Madise, M. Aaviksoo, B. Kalmo, H. Mälksoo, L. Narits, R. Pruks, P. Vinkel, P. PS § 27 – Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne (kolmas, täiendatud väljaanne). Tallinn: Juura 2012
37. Narits, R. Õiguse entsüklopeedia (2., täiendatud ja parandatud trükk). Tallinn: Juura 2007.
38. Nurmela, I. Põldvere P-M. Vaidluste efektiivne kohtuväline lahendamine – Juridica 2014, nr 1, lk 3-16
39. Susi, M. Euroopa Inimõiguste Kohtu 2010. Aasta kohtulahendite ülevaade. (Trükitud OÜ Greif trükikojas)
40. Teeveer, R. Eerik, M. Jöks, H. Kergandberg, E. Pärsimägi, A. Salmann, H. Sedman, M. Rohtmets, E. Kohtute aastaraamat. 2012. Küljendus ja trükk: La Pub
41. Torga, M. Rahvusvahelise kohtualluvuse kontrollimine Eesti kohtutes – Juridica 2013, nr 3, lk 192-200
42. Uusen-Nacke, T. Göttig, T. Perekonnaõiguse seosed teiste tsiviilõiguste valdkondadega – Juridica 2010, nr 2, lk 86-101
43. Varul, P. Kull, I. Kõve, V. Käerdi, M. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2010
44. Vutt, M. Hagi ese ja alus ning hagi muutmine kohtupraktikas – Juridica, 2011, nr 5, lk 333-343

Kasutatud õigusaktid

45. Convention on the recovery abroad of maintenance, New York, 20 June 1956. hcch.net/index_en.php?act=publications.details&pid=4161&dtid=45 (02.05.2014)
46. Convention on the International Recovery of Child Support and Other Forms of Family Maintenance. 23 November 2007. www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.text&cid=131 (16.04.2014)
47. Lapse õiguste konventsioon. Avaldamismärge RT II, 1996, 16, 56. Ülemnõukogu välisleping
48. Välisriigist ülalpidamise taotlemise konventsiooniga ühinemise seadus. RT II, 1996, 39, 146
49. Ülalpidamiskohustustele kohaldatava õiguse 1973. aasta 2. oktoobri Haagi konventsiooniga ühinemise seadus. RT II, 1999, 24, 140

50. Rahvusvahelise eraõiguse seadus. RT I, 2002, 35, 217
51. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 805/2004, 21.aprill 2004, millega luuakse Euroopa täitekorraldus vaidlustamata nõuete kohta – ELT L143, 30.04.2004, lk 15-39
52. Nõukogu määrus (EÜ) nr 4/2009, 18. detsember 2008, kohtualluvuse, kohaldatava õiguse, kohtuotsuse tunnustamise ja täitmise ning koostöö kohta ülalpidamiskohustuste küsimustes – ELT L7, 10.01.2009, lk 1-79
53. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. RT II, 2010, 14, 54
54. Elatisnõudele vastuväite esitamise korral võlgniku sissetuleku, vara ja majandusliku seisundi kohta andmete esitamise vormi kehtestamine – RT I, 31.12.2010, 46
Justiitsministri määrus
55. Kunstliku viljastamise ja embrüokaitse seadus. RT I, 03.03.2011, 13
56. Eesti Vabariigi põhiseadus. RT I, 27.04.2011, 2
57. Perekonnaseadus. RT I, 27.06.2012, 12
58. Elatisabi seadus. RT I, 06.12.2012, 6
59. Võlaõigusseadus. RT I, 29.11.2013, 4
60. Eesti Vabariigi lastekaitse seadus. RT I, 13.12.2013, 12
61. Riikliku pensionikindlustuse seadus. RT I, 10.01.2014, 10
62. Kohtutäituri seadus. RT I, 31.01.2014, 15
63. Karistusseadustik. RT I, 26.02.2014, 6
64. Tsiviilkohtumenetluse seadustik. RT I, 13.03.2014, 100
65. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. RT I, 13.03.2014, 103
66. Täitemenetluse seadustik. RT I, 13.03.2014, 105
67. Riigilõivuseadus. RT I, 21.03.2014, 16

Kasutatud kohtupraktika

68. RKTko, 3-2-1-14-08
69. RKTko, 3-2-1-36-08
70. EIK 19.01.2010, 34922/07, *Dimitrijevič and Jakovljevič vs. Serbia*
71. RKTko, 3-2-1-33-11
72. RKTko, 3-2-1-37-11
73. RKTko, 3-2-1-75-11

74. RKTko, 3-2-1-78-11
75. RKTkm, 3-2-1-26-12
76. RKKko, 3-1-1-84-12
77. RKTko, 3-2-1-40-12
78. RKTko, 3-2-1-111-12
79. RKTko, 3-2-1-118-12
80. RKTkm, 3-2-1-48-12
81. RKTkm, 3-2-1-159-12
82. RKTko, 3-2-1-160-12
83. RKTko, 3-2-1-78-13
84. RKTko, 3-2-1-105-13
85. RKTko, 3-2-1-69-13
86. RKTko, 3-2-1-119-13
87. RKTko, 3-2-1-136-13
88. RKTko, 3-2-1-165-13
89. RKTko, 3-2-1-192-13

Kasutatud elektroonilised allikad

90. Eesti Kohtuekspertiisi Instituut. Tasuliste uuringute täpsem kirjeldus. www.ekei.ee/55143
(11.04.2014)
91. Justiitsministeerium. 2012. aasta rahvusvahelise õigusabi statistika. kohus.ee/sites/www.kohus.ee/files/elfinder/dokumendid/2012.aastarahvusvaheliseigusabi_statistika.pdf (10.04.2014)
92. Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koda. Elatise võlgnike nimekiri. www.kpkoda.ee/content/elatise-v%C3%B5lgnike-nimekiri/elatise-v%C3%B5lgnike-nimekiri-0 (10.04.2014)
93. Lapse ülalpidamiskulude arvutamise meetodika uuendamine ja analüüs. Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuuringu keskus RAKE lõppraport, 2013. www.ec.ut.ee/sites/default/files/ec/lapse_ualapidamiskulud_lopparuanne_dets2013.pdf
(10.04.2014)
94. Seletuskiri perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu 546 SE juurde.

www.riigikogu.ee/?op=ems&page=eelnou&eid=be809fb2-34b3-4079-aa84-807c020db2b4& (02.05.2014)

95. Statistikaamet.

pub.stat.ee/px-

web.2001/Database/RAHVASTIK/03RAHVASTIKUSUNDMUSED/12SUNNID/RV_061.htm (02.05.2014)

Lisa 1 Väljavõte¹⁸³ perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõust 546 SE I

Juhtivkomisjon õiguskomisjon

EELNÕU

546 SE I

Perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus

§ 1. Perekonnaseaduse muutmine

---

17) paragrahvi 84 lõikes 2 asendatakse sõna „isikut“ sõnaga “doonorit”;

18) paragrahvi 85 tekst muudetakse ja sõnastatakse järgmiselt:

„Lapse emaga abielus olevat meest ei loeta lapse isaks, kui ta ei ole last eostanud ja:

- 1) abikaasad on selle kohta perekonnaseisuasutusele esitanud ühise avalduse või
- 2) teine mees on isaduse omaks võtnud.“;

19) paragrahvi 89 lõige 2 muudetakse ja sõnastatakse järgmiselt:

„(2) Kui lapse ema on surnud ja ta on enne surma isaduse omaksvõtuks nõusoleku andnud või kui laps on saanud täisealiseks, on isaduse omaksvõtuks vaja ka lapse nõusolekut. Alla 14-aastase lapse eest annab isaduse omaksvõtu nõusoleku lapse seaduslik esindaja. Vähemalt 14-aastane laps võib seadusliku esindaja nõusolekul anda isiklikult isaduse omaksvõtu nõusoleku.“;

20) paragrahvi 89 täiendatakse lõikega 4 järgmises sõnastuses:

„(4) Kui emalt on vanema hooldusõigus täielikult ära võetud või ema on surnud ja ta ei ole enne surma isaduse omaksvõtuks nõusolekut andnud, ei saa isadust omaks võtta.“;

21) paragrahvi 96 täiendatakse teise lausega järgmises sõnastuses:

„Ülalpidamiskohustust ei mõjuta muudatused hooldusõiguses.“;

22) paragrahvi 98 täiendatakse lõigetega 3 ja 4 järgmises sõnastuses:

„(3) Last hooldav lahutatud abikaasa ja käesoleva seaduse § 111 kohaselt lapse sünni puhust ülalpidamist saama õigustatud vanem asub õigustatud isikute järjestuses alaealise lapse järel ning saab ülalpidamist enne täiskasvanud last ja abielus olevat alaealist last ning ülejäänud sugulasi.“

---

¹⁸³ Magistritöö autori poolt tehtud väljavõte perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvate teiste seaduste muutmise seaduse eelnõust 546 SE I käesoleva töö raames käsitletavate paragrahvide muutmisest.

(4) Käesoleva seaduse § 73 kohaselt ülalpidamist saama õigustatud lahutatud abikaasa asub õigustatud isikute järjestuses täisealise lapse järel ning saab ülalpidamist enne ülejäänud sugulasi.“;

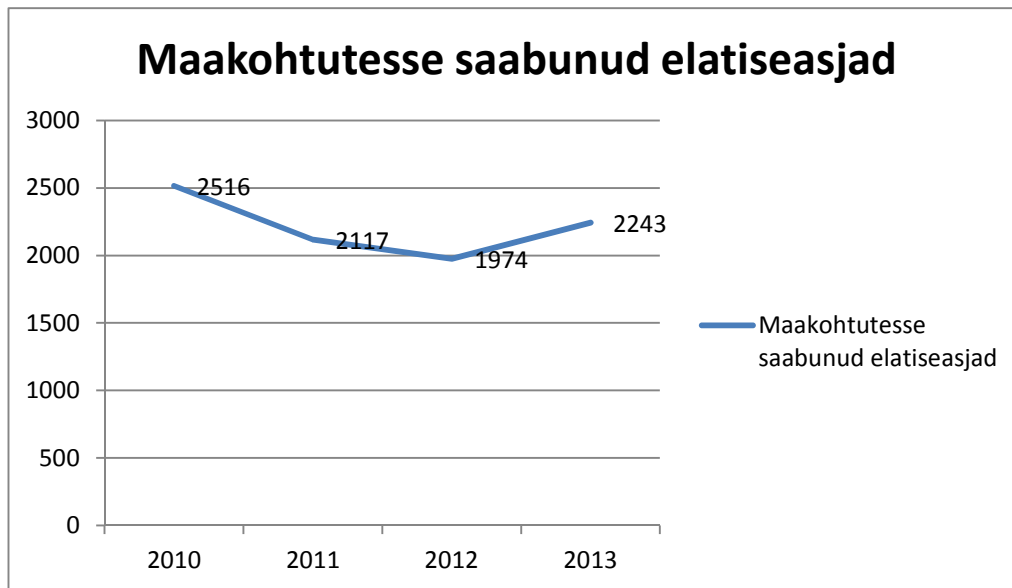
23) paragrahvi 106 tekst muudetakse ja sõnastatakse järgmiselt:

„(1) Kui isik on käesoleva seaduse § 102 alusel ülalpidamise andmisest vabastatud, annab ülalpidamist isik, kes on seda kohustatud tegema järgmisena.

(2) Ka sel juhul, kui isikult ei ole võimalik ülalpidamist saada või seda on ülemäära raske saavutada, annab ülalpidamist isik, kes on seda kohustatud tegema järgmisena. Esimeses lauses nimetatud juhul läheb kohustatud isiku asemel ülalpidamist andnud isikule üle õigustatud isiku nõue kohustatud isiku vastu. Nõudeõiguse üleminek ei tohi olla vastuolus ülalpidamist saama õigustatud isiku huvidega.“

Lisa 2 Elatisasjade statistika Eesti maakohtutes aastatel 2010-2013¹⁸⁴

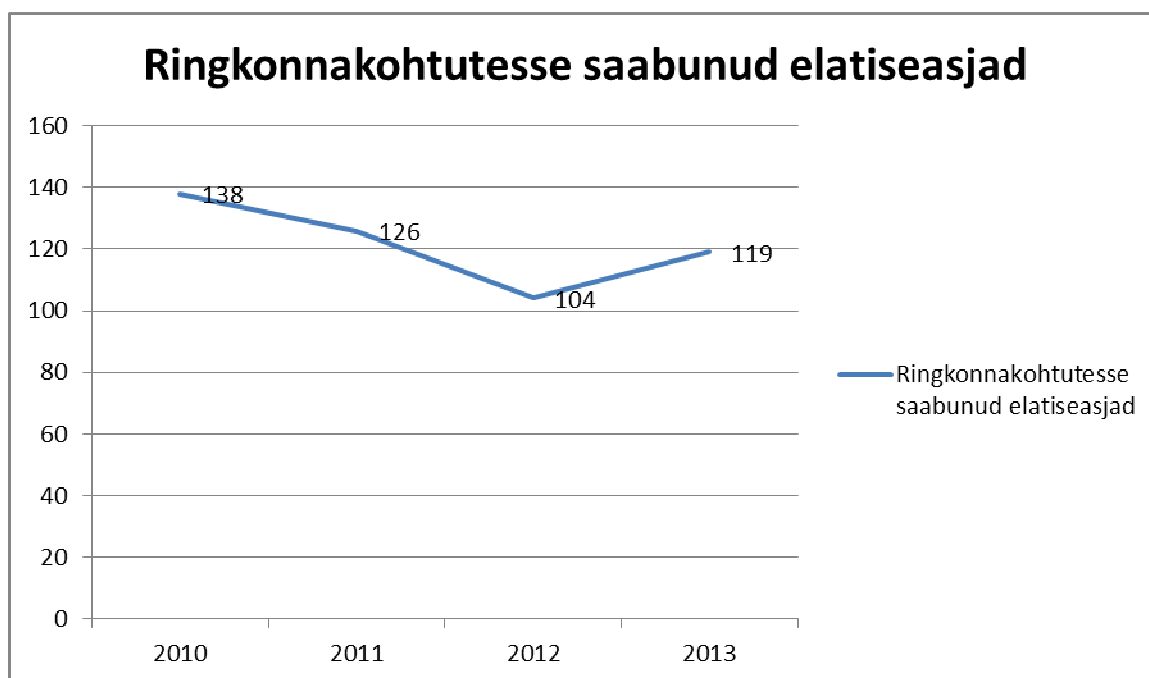

Maakohtusse saabunud elatiseasjade lahendused:

	2010	2011	2012	2013
Rahuldatud	1299	1146	1021	1205
Jäetud rahuldamata	55	43	28	40
Jäetud läbi vaatamata	164	121	100	114
Tagastatud menetlusse võtmata	244	234	257	276

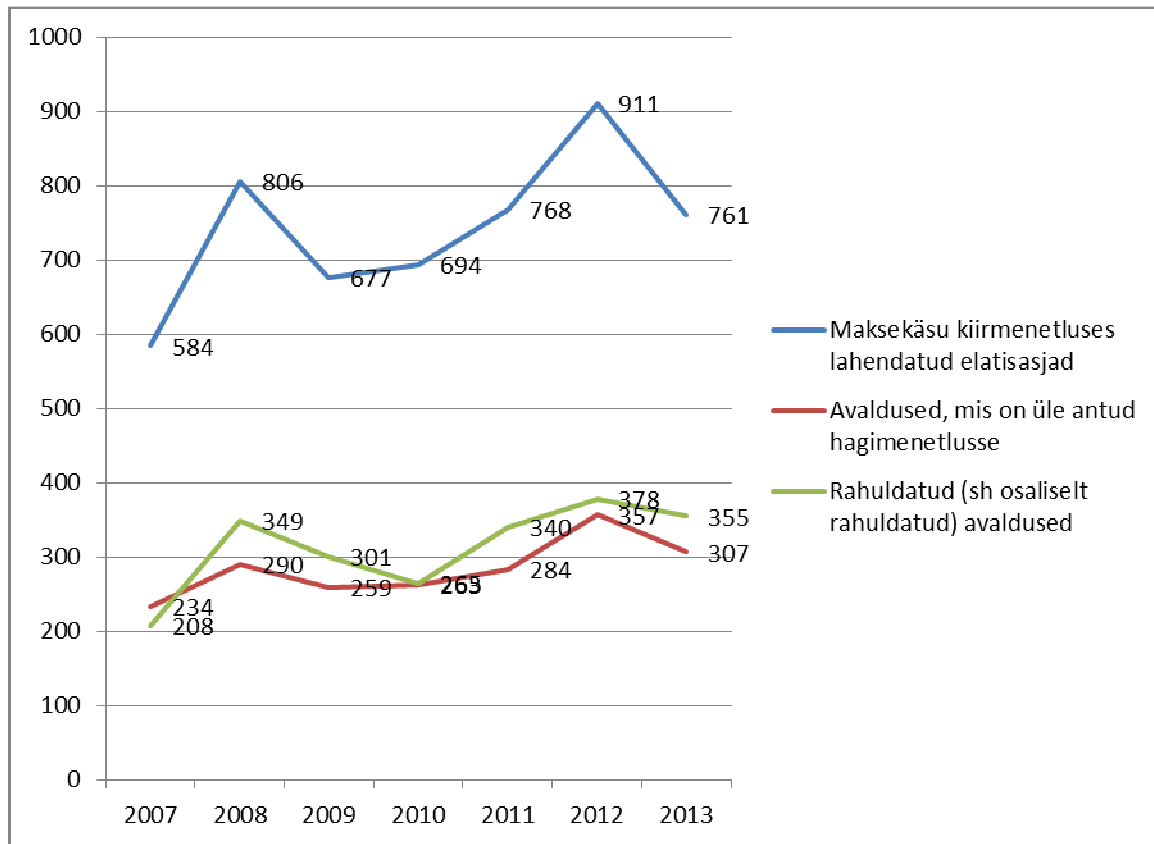
¹⁸⁴ Joonised on töö autori poolt koostatud Justiitsministeeriumi analüüsitalituse väljastatud statistiliste andmete põhjal.

Lisa 3 Elatisasjade statistika Eesti ringkonnakohtutes aastatel 2010-2013¹⁸⁵

¹⁸⁵ Joonis on töö autori poolt koostatud Justiitsministeeriumi analüüsitalituse väljastatud statistiliste andmete põhjal.

Lisa 4 Maksekäsu avalduste läbivaatamise statistilised näitajad aastatel 2008-2013¹⁸⁶

¹⁸⁶ Joonis on töö autori poolt koostatud Eesti kohtute kodulehel avaldatud kohtute statistiliste kokkuvõtete alusel. www.kohus.ee/et/eesti-kohtud/kohtute-statistika (10.04.2014)